

PRAŽSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA PSYCHOSOCIÁLNÍCH STUDIÍ

**Vztahy v rodině po rozvodu rodičů z pohledu dítěte a matky:
Popis a porovnání s nerozvedenými rodinami testem rodinného systému**

Bc. Martina Nikolla

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: doc. PhDr. Karel Balcar, CSc.

Studijní obor: Psychologie

Praha 2020

PRAGUE COLLEGE OF PSYCHOSOCIAL STUDIES

**Family Relationships after a Parental Divorce from the
Perspective of the Child and Mother:
Description and Comparison of Divorced and Undivorced Families
Using a Family System Test**

Bc. Martina Nikolla

THE DIPLOMA THESIS

The Diploma Thesis Supervisor: PhDr. Karel Balcar, CSc

Prague 2020

Poděkování

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Karlu Balcarovi, CSc. za cenné rady a připomínky k této diplomové práci, a za obrovskou ochotu a pečlivost v jejím vedení.

Dále děkuji všem účastníkům studie za otevřenost ve sdílení jejich životní situace.

Speciální poděkování patří kolegyni Mgr. Lucii Fejferové za pomoc při hledání rodin.

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Podpis

Abstrakt

Cílem této práce bylo získat přehled o vztazích v rodinách po rozvodu rodičů. K tomu byla využita metoda Test rodinného systému – FAST. FAST je diagnostická technika určená k analýze rodinných vztahů, využívající figurálního vyobrazení rodiny pomocí dřevěných figurek. Rodinné vztahy jsou pomocí FASTu znázorněny ve třech situacích – typické, ideální a konfliktní. Z výsledků lze určit typ vztahové struktury – vyvážený, labilní a nevyvážený, a to odvozením míry koheze a hierarchie v rodině.

Do studie se zapojilo celkem 16 osob, 8 dvojic matka a dítě. Děti byly vybrány z věkové skupiny 7-12 let. 4 dvojice pochází z rozvedených rodin. Ty byly posléze srovnány se 4 dvojicemi z rodin úplných, nerozvedených. Výsledky byly podrobeny kvantitativní i kvalitativní analýze formou porovnání. Ukázalo se, že v rozvedených rodinách převažuje labilní a nevyvážený typ vztahové struktury. Z kvalitativní analýzy vyplynulo několik témat společných pro dvojice z rozvedených rodin. Jsou jimi zejména negativní důsledky rozvodu na zdraví členů rodiny, změna vztahu k rozvedenému rodiči a přání dítěte, aby se tento rodič vrátil do rodiny.

Klíčová slova: rodina, rodinná diagnostika, Test rodinného systému FAST, rozvod

Abstract

The aim of this thesis was to get an outline of relationships in families after the parental divorce. To get this outline, the Family System Test - FAST was used. FAST is a diagnostic technique designed to analyse family relationships using a figural representation of the family using wooden figures. In FAST, family relationships are represented in three situations - typical, ideal, and conflictual. From the results it is possible to determine the type of relationship structure - balanced, unstable, and unbalanced, by deriving the degree of cohesion and hierarchy in the family.

A total of 16 people, 8 mother and child couples, participated in the study. The children were selected from the age group of 7-12-year olds. 4 couples come from divorced families. These were then compared with 4 pairs from complete, non-divorced families. The results were subjected to quantitative and qualitative analysis in the form of comparison. It turned out that the unstable and unbalanced type of relationship structure prevails in divorced families. The qualitative analysis revealed several topics common to couples from divorced families. These are the negative consequences of divorce on the health of family members, a change in the relationship with the divorced parent and the child's wish for that parent to return to the family.

Key words: family, family diagnostics, Family System Test FAST, divorce

Obsah	
Úvod	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Rodina	11
1.1 Definice.....	11
1.2 Funkce rodiny	13
1.3 Podoby rodiny.....	14
1.4 Vývojová období rodiny	15
2 Psychologie a patologie rodiny	18
2.1 Psychologie rodiny a systémový přístup	18
2.2 Dysfunkce a rozpad rodiny	21
2.2.1 Rozvod a jeho možné důsledky	22
3 Psychologická diagnostika vztahů a interakcí v rodině	25
3.1 Klinické metody.....	26
3.2 Testové metody	28
3.2.1 Projektivní metody	28
3.2.2 Kresebné techniky	32
3.2.3 Dotazníky	34
4 FAST – Test rodinného systému	36
4.1 Popis testu a administrace.....	37
4.2 Hodnocení.....	38
4.2.1 Kvantitativní hodnocení	38
4.2.2 Kvalitativní hodnocení	40
4.3 Psychometrické vlastnosti FASTu	41
II. PRAKTICKÁ ČÁST	43
5 Výzkumné otázky a cíle	44
6 Metody výběru a diagnostického šetření	44
7 Získané údaje a jejich interpretace	47
7.1 Rozvedené rodiny	47
7.1.1 Rodina A.....	47
7.1.2 Rodina B.....	52
7.1.3 Rodina C.....	56
7.1.4 Rodina D.....	61
7.2 Nerozvedené rodiny	66

7.2.1	Rodina 1.....	66
7.2.2	Rodina 2.....	70
7.2.3	Rodina 3.....	74
7.2.4	Rodina 4.....	78
8	Shrnutí výsledků.....	84
9	Diskuze.....	87
	Závěr.....	90
	Seznam použité literatury.....	92
	Seznam příloh.....	96

Úvod

Rodinná diagnostika je speciální disciplínou psychologické diagnostiky. Jde v ní o to, popsat prožívání rodiny jedincem, sourozenci a rodiči, a vytvořit obraz o vztazích a podobě celého rodinného systému. Zvoleným tématem pro tuto práci je diagnostika vztahů v rozvedených rodinách metodou Testu rodinného systému FAST.

Rozvodovost se v České republice již dlouhodobě drží na číslech okolo 50 %. V psychologii bylo provedeno nespočet výzkumů o tom, že je dysfunkce rodiny coby primární socializační skupiny pro jednotlivce v různé míře a v různých oblastech škodlivá. Rozvedené rodiny čelí specifickým situacím, které mohou významně zasáhnout duševní pohodu jednotlivých členů rodiny, vztahy mezi nimi, a celkovou atmosféru v rodině. Otázkou této práce je, jak to v rodině může vypadat, když dojde k jejímu rozpadu. Jak žijí členové rodiny, která se rozdělila? Jak rozpad rodiny prožívají děti a jak rodiče? Jak spolu rodiče po rozvodu zvládají komunikovat? Jaké jsou psychologické aspekty rozvodu? A jak a v čem se atmosféra v rozvedených rodinách liší od atmosféry v rodinách úplných?

V teoretické části jsou popsány základní pojmy rodinné psychologie. První kapitola je zaměřená na samotnou definici rodiny, dále se zabývá tím, jakou funkci rodina plní pro jedince i společnost, jak dnešní rodina může vypadat a jak se s časem vyvíjí. Druhá kapitola je věnována psychologii rodiny z pohledu systémového přístupu, a rodinné patologii a dysfunkci se zúžením na rozvod a jeho důsledky pro rodinu. Třetí kapitola pojednává o možnostech a způsobech psychodiagnostiky rodiny. Poslední kapitola teoretické části popisuje Test rodinného systému FAST.

V praktické části jsou formulovány výzkumné otázky a cíle, a představeny metody výběru zkoumaného vzorku a samotného diagnostického šetření. V sedmé kapitole jsou popsána nasbíraná data od každé ze zúčastněných dvojic a výsledky kvantitativní i kvalitativní analýzy těchto dat. Poslední částí práce je diskuze, ve které jsou zhodnoceny výsledky měření.

Cílem této práce je získat vhled do situace v rozvedených rodinách, a to hlavně se týče rodinných vztahů. Tento vhled se pokusíme získat nejen analýzou výsledků těchto rodin, ale také srovnáním s výsledky rodin nerozvedených.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Rodina

Pojem rodina je definován a užíván transoborově. Studium rodiny a jejích podob se zabývá kromě psychologie zejména sociologie, právo a pedagogika. Vzhledem k jejím proměnám není jednoduché rodinu jednoznačně definovat. Podoby rodiny se neustále mění a rozšiřují. S tím přicházejí nové nároky na společnost, vyplývající z měnících se potřeb rodin. Uvažujeme-li globálně, rodina vypadá v každé kultuře jinak, řídí se vlastními pravidly a vyvíjí se specifickým směrem pro danou oblast. Kolik je názorů, politických směrů a náboženských vyznání, tolik, a ještě víc, existuje pohledů na rodinu.

V následujících stránkách je pro srovnání uveden přehled definic rodiny od autorů z odlišných humanistických oborů. V dalších kapitolách se práce věnuje funkcím rodiny, jejím současným podobám a vývojovým fázím.

1.1 Definice

V sociologii se na rodinu se v tradičním pojetí pohlíží jako na sociální instituci důležitou pro správné fungování jedince, komunity, celé společnosti a ekonomického systému (Giddens & Sutton, 2017).

Bohumil Geist ve svém Sociologickém slovníku rodinu definuje jako „*institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob*“ z něhož: „*část členů je vzájemně spojena pokrevním nebo adoptivním sociálním vztahem rodič-dítě; druhá část vztahem matka-otec; třetí část, která se vždy nutně nemusí objevovat, vztahem sourozenectví (pokrevním nebo adoptivním); všichni členové vztahem příbuzenství v sociálně sankcionovaném více či méně trvalém sociálním vztahu.*“ (Geist, 1992, s. 344)

Podle sociologa Anthonyho Giddense výše popsané konvenční sociologické pojetí vzhledem k proměně podob, kterých dnešní rodina může nabývat, není úplně přesvědčivé a aktuální. Definuje rodinu jako skupinu jednotlivců navzájem spřízněných pokrevně, sňatkem nebo adopcí, kteří společně tvoří celek, a jejichž dospělí členové odpovídají za výchovu dětí (Giddens & Sutton, 2017).

Již nějakou dobu neplatí, že členové rodiny musejí nutně být spřízněni pokrevně či sňatkem. V sociologickém slovníku B. Geista lze dohledat definici rodiny jako skupiny

„vlastní povahy, která vzájemně spojuje své členy intimním citem, kooperací a vzájemnou pomocí“ (Geist, 1992, s. 344)

V právní legislativě do roku 2014 platil tzv. *Zákon o rodině*, jehož první verze vyšla roku 1963. Zejména po sametové revoluci prošel tento zákon četnými novelami, po kterých laická i odborná veřejnost volala zejména kvůli zastaralosti zákona. Od roku 2012 je základním pramenem, zabývajícím se právním ukotvením ve věcech rodinných, zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

Rodinnému právu je věnována druhá část Občanského zákoníku. V této kapitole v aktuálním znění zákona pojem rodina není sám o sobě definován. Kapitola se zabývá institutem manželství a z něj vycházejícími právy a povinnostmi manželů. Ta jsou základem pro právní řízení týkajících se rodiny (Občanský zákoník, 2012).

V novém Občanském zákoníku je však popsán pojem *rodinná domácnost*. Rodinnou domácnost definují autoři komentáře k novému znění občanského zákoníku L. Westphalová a O. Spáčil jako „*společenství všech osob, které spolu trvale žijí a společně hradí náklady na své potřeby.*“ Rodinná domácnost dle autorů může být složena také z homosexuálních partnerů, nesezdaných partnerů nebo kupříkladu z jednoho rodiče a dítěte (Westphalová & Spáčil, 2013). Tento pojem rozšiřuje možnosti akceptace rodiny přes konvenční vzorec sezdaných heterosexuálních rodičů plus dětí.

Psychologie klade důraz kromě citových vazeb členů rodiny také na kvalitu mezilidských vztahů, díky kterým se jedinci mohou cítit v určitém kolektivu jako v rodině i přesto, že spolu nejsou pokrevně spřízněni.

V učebnici *Psychologie rodiny* autorka Irena Sobotková definuje rodinu jako „*skupinu lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním.*“ Členové rodiny jsou, ale nemusejí být vzájemně provázáni sociálně-právními formalitami (manželský svazek, rodičovství biologické či adoptivní, aj.). Zato autorka vyzdvihuje jako zásadní pro identifikaci jedince s rodinou existenci citových vazeb mezi členy rodiny (Sobotková, 2007, s. 24).

Oldřich Matoušek na rodinu pohlíží jako na bezpečný prostor pro správný vývoj dětí. „*Rodina existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti.*“ (Matoušek, 2002, s. 9)

Zdá se, že heslo „rodina je základ státu“ je vlastně v mnoha ohledech pravdivé – funkce rodiny je pro společnost jen těžko nahraditelná. Alespoň tedy z pohledu psychologie je stabilní rodinné zázemí esenciální pro jedincův zdravý vývoj. V ideálním případě mu dává mantinely, učí ho sociálním dovednostem, umožňuje mu růst, a to vše v bezpečném, láskyplném a přijímajícím prostředí.

1.2 Funkce rodiny

Funkce rodiny, stejně jako její definice, struktura a směr vývoje, se mění s přibývajícimi možnostmi soužití partnerů a členů rodiny, dobrovolnou bezdětností, vyvíjejícími se možnostmi dnešní medicíny a rozdílností rodin v sociokulturním a ekonomickém měřítku.

Podle autorů knihy *Aplikovaná sociální psychologie* má rodina 4 základní funkce. **Reprodukční** funkce, nejzákladnější potřeba naplnit biologickou potřebu rozšíření vlastního rodu, dle autorů prochází velkou změnou. Prvně máme na výběr, zda se staneme rodiči – počet obyvatel je vysoký, usilujeme o vysoký životní standard, máme možnosti stoupat po kariérním žebříčku směrem nahoru a odsouváme rodičovství na později. Podle publikace Českého statistického úřadu *Zaostřeno na ženy a muže* se od roku 1993 změnilo rozložení věku matek. V roce 1993 se v České republice nejvíce dětí narodilo matkám ve věkové skupině 20-24 let. O 15 let později se narodilo nejvíce dětí matkám ve věku 30-34 let. Stále více žen odsouvá mateřství až na období ve vyšším věku. Zatímco roku 1993 mít dítě ve 40-49 letech bylo poměrně vzácné – těmto matkám se narodilo 763 dětí, v roce 2018 počet narozených dětí v této věkové skupině činil necelých 4 700 dětí (ČSÚ, 2019).

Materiální funkce se týká zabezpečení slabších členů rodiny. Autoři zmiňují, že ve vyspělých zemích tuto funkci ve finančně nezabezpečených rodinách plní stát ve formě podpory v hmotné nouzi a dalších příslušných forem sociální podpory. I tuto funkci tedy rodina může, ale nemusí díky vysoké životní úrovni států západního světa plnit.

Na poli **výchovném** a **emocionálním** však rodina hraje prim. To lze dobře pozorovat u rodin, kde se objevuje patologie. Patologické jevy mohou v rodině vzniknout tehdy, pokud například rodina není citově stabilní a bezpečná, či je prostředím s nejasnými nebo příliš striktními hranicemi (Výrost & Slaměnik, 1998, s. 325-327).

1.3 Podoby rodiny

Tím, jak vypadají dnešní rodiny, jakou mají strukturu a jak se rodinná struktura proměňuje, se ve svých výzkumech a publikacích hojně zabývá zejména sociologie.

Nejzákladnější rozdělení typologie rodin je na rodinu původní a prokreační. Rodina, do které se narodíme, se nazývá **původní rodina**. Rodinu, kterou zakládáme, označujeme názvem **prokreační rodina**. **Rozšířená rodina** zahrnuje další příbuzné – prarodiče, tety a strýce, sestřenice a bratrance. Tradiční struktura rodiny – matka, otec a dítě – se označuje pojmem **úplná rodina**, nebo **nukleární rodina**. Pokud jeden z rodičů chybí, hovoříme o rodině **neúplné**.

Velmi častým typem rodiny, který se začal objevovat až koncem minulého století a jeho počet stále roste, je tzv. **rodina rekonstituovaná**. V zahraničních zdrojích můžeme narazit na pojmenování „*patchwork family*“. Principem těchto rodin je vytvoření nové rodiny sňatkem či soužitím rodičů, kteří do této nové rodiny přivádějí své děti z původních vztahů. V této rodině spolu žijí partneři, děti každého z partnerů, a případně i společné děti z nového vztahu.

Podle mentality společnosti, ve které rodina žije, ale také podle preferencí, tradic a zvyklostí rodiny, můžeme dále rozdělit rodiny na patriarchální (autoritu a moc má otec), matriarchální (autoritu a moc má matka) a rovnostářskou (oba rodiče mají rovná práva).

Do **homosexuálních rodin** mohou partneři přivést vlastní děti z předchozího heterosexuálního vztahu, nebo (dovoluje-li to zákon) partneři děti adoptují. Rozšířený způsob, jak mít děti v homosexuálním páru, je také volba náhradní matky, nebo v případě lesbického páru umělé oplodnění (Geist, 1992).

Sociologové Rapoport a kolektiv vymezili pět oblastí, dle kterých se mohou rodiny vzájemně lišit. Tyto oblasti určují, jakým směrem se bude rodina vyvíjet a jaká bude úroveň života rodiny.

První oblast je **organizace a struktura rodin**. Existuje kontinuum od rodin ortodoxních (žena v domácnosti, muž živitel rodiny) přes rodiny, kde oba rodiče budují kariéru a chodí do práce, až po rodiny s jedním rodičem – samoživitelem.

Druhou oblastí je **kulturní diverzita** – v každé kultuře vypadají rodiny jinak, mají jiné tradice a zvyky. V každé kultuře je sociální norma podoby rodiny trochu jiná.

Ve způsobu, jak rodiny budou vypadat, hraje roli také **socioekonomický status rodiny**. Odlišný vývoj bude mít rodina chudých poměrů, než rodina zajištěné střední či vyšší střední třídy. Rozdíly mezi společenskými třídami se dle Iva Možného projevují v reprodukčním cyklu, ve věku, kdy partneři uzavírají sňatek, či v počtu dětí. Společenské třídy také jinak pečují o své potomky, a mají každá specifický vliv na úspěšnost dětí ve vzdělávacím systému (Možný, 2006).

Čtvrtá oblast bere v úvahu **historii vztahů v rodině**, dle výše popsaného dělení rodin. Rozdíly mezi jednotlivými rodinami vznikají v tom, zda je rodina úplná či neúplná, zda jsou rodiče sezdaní, nesezdaní či rozvedení, zda některý z partnerů již má rodinu z předchozího manželství, jestli jsou rodiny monogamní či polygamní...

Poslední oblastí, mající vliv na diverzitu rodinných struktur, je možnost v dnešní době **žít a být ve vztahu s rozšířenou rodinou**. Čím více lidí má na rodinu vliv, tím variabilnější bude směřování rodiny. Lidé se dožívají vysokého věku, rodiny tedy mohou být vícegenerační. Vztahy v rozšířené rodině, stejně jako struktura a hierarchie, mohou mít vliv na celý rodinný systém (Rapoport, 1982, in Giddens & Sutton, 2017, s. 395).

Varianta, jak rodina může vypadat, za minulé století výrazně přibýlo. Sociologové se více či méně shodují, že vývoj forem rodiny má tendence se spíše drobit. Ubývá mnohočlenných rodin, rodí se méně dětí. Dospělý člověk má na výběr, zda vůbec chce založit rodinu. Vícegenerační domácnosti – alespoň v českém prostředí – téměř neexistují. Neexistuje obecně platný vzorec rodiny. Rodiny se stávají individuálními společenskými útvary, a to jak svou podobou, množstvím členů, tak i potřebami a stylem života (Možný, 1990; Možný, 2006; Giddens & Sutton 2017).

1.4 Vývojová období rodiny

Při popisu vývoje rodiny se můžeme do určité míry opřít o poznatky vývojové psychologie jedince. Prenatálně i postnatálně dochází u dětí za krátkou dobu k velkým vývojovým skokům. Postupně rostou – nejprve s pomocí rodičů, posléze s pomocí vrstevníků a svépomocí – směrem k samostatnosti.

U rodičů je to zejména dlouhé stadium dospělosti, ve kterém dle Eriksonových osmi věků života jedinec čelí pomyslnému boji mezi **rozvojem** (generativitou) a **stagnací**. Právě v tomto životním období (po úspěšně vyřešeném předchozím konfliktu intimita versus

izolace a nabytí schopnosti mít láskyplný vztah) se má dospělý rozhodnout, zda bude svůj život orientovat na druhé a vytvářet něco, co po něm na tomto světě zůstane, nebo se bude spíše zabývat sám sebou. Ten, kdo se zaměří spíše na sebe, ve vývojové linii dle Eriksona stagnuje, v opačném případě se jedinec naučí péči o druhé. To není vázáno jen na založení rodiny – člověk může najít svůj vlastní zdroj generativity i v jiných životních oblastech (Thorová, 2015).

Rodina je, jak bylo nastíněno v předchozích kapitolách, malé společenství s provázanými vztahy, kde se koncentruje více osob v různých životních fázích. Tyto osoby disponují jedinečnou genetickou, fyziologickou, intelektovou a osobnostní výbavou. Dohromady pak tvoří vlastní historii. Rodina je tvořena jednotlivými vztahovými strukturami, které mají vliv na celkovou atmosféru v rodině. Kromě vnitřních sil ji ovlivňují také síly zvenčí. Rodina je tedy útvarem náchylným ke krizím.

V knize J. Výrosta a I. Slaměníka jsou popsány fáze rodinného životního cyklu podle Světové zdravotnické organizace. Tento model nepřihlíží k jiným formám rodiny než k úplné a nukleární, a nebere v úvahu možná krizová období rodiny. Autoři ho využívají spíše jako časové schéma a jednotlivé fáze obohacují o své myšlenky, postřehy a poznatky. (WHO, 1976, in Výrost & Slaměnik, 1998)

1. fáze: tvoření – začíná sňatkem a končí narozením prvního dítěte. Pro tuto fázi je specifické sžívání partnerů a vzájemné hlubší poznávání se. Jedná se přibližně o dobu prvního roku po svatbě. Tato fáze se také nazývá adaptační období – partneři si zvykají na společný život, budují společnou domácnost, adaptují se na životní styl druhého, vytvářejí komunikační systém, a budují a upevňují společné hodnoty.

2. fáze: extenze – začíná narozením prvního dítěte a končí narozením posledního dítěte. Pozornost partnerů se přesouvá směrem k obstarávání dětí. Je charakteristické intenzivní péčí matky o malé děti. Žena opouští na několik let zaměstnání a nachází se – v některých případech i několik let – v těsné, každodenní interakci s dítětem. Autoři zde poukazují na to, že je toto období v naší společnosti kritické. Zda ho rodina zvládne závisí na vzájemné komunikaci partnerů, na tom, zda se žena zřekne společenských kontaktů, jak tuto izolaci prožívá, a zda má v této situaci dostatečnou podporu od okolí, zejména od partnera.

3. fáze: ukončená extenze – začíná narozením posledního dítěte a končí odchodem prvního dítěte z domova. Toto období je poměrně dlouhé a dochází v něm k postupnému

osamostatňování dětí od rodičů. Matka se vrací do zaměstnání, domácnost se tedy musí přeorganizovat a musejí být nastavena pravidla pro obstarávání každodenních potřeb rodiny. V této fázi dochází od postupného přechodu zájmu dětí směrem k jejich vrstevníkům. Rodiče tedy mají více času na vlastní zájmy.

4. fáze: kontrakce – končí odchodem posledního dítěte z domova. Děti jsou dospělé a odcházejí postupně z rodičovského „hnízda“ vytvářet hnízda vlastní. Častým jevem je v této fázi *syndrom prázdného hnízda*. Rodiče mohou zažívat pocity prázdnoty, bezsmyslnosti či opuštění. Zejména k tomu dochází u těch jedinců, kteří v předchozích vývojových fázích neudržovali přiměřené sociální kontakty, nepěstovali vlastní zájmy a epicentrem vkládání jejich energie byly děti. Partneri mají po mnoha letech čas na sebe svůj vztah, což znova může být zdrojem krize v případě, že se za roky rodinného života od sebe odcizili. Pro partnery toto období ale může být i „druhý nádech“, protože mají znova prostor pracovat na vzájemném vztahu a mohou tento čas využít pro zažití nezažitého. V tomto období, stejně jako v období nadcházejícím, se mohou jedinci dostat dle Thorové do situace příznačně nazvané „sendvičová etapa“. Rodiče dospělých dětí se starají jak o své děti (případně o vnoučata), tak i o své staré a často nemocné rodiče. Taková situace je velice náročná a plná stresu a vyčerpání (Thorová, 2015, s. 453).

5. fáze: ukončená kontrakce, a **6. fáze: uzavření** se často nesou v duchu životního bilancování a smířování se se ztrátou partnera, rodiče či prarodiče. Šesté období končí úmrtím druhého z partnerů-zakladatelů rodiny (Výrost & Slaměnik, 1998). Vrátime-li se k Eriksonově modelu lidského vývoje, nachází se tito jedinci v konfliktu **ego integrity** a **zoufalství**. Čelí blížící se konečnosti vlastní i partnera, přátel a známých. Pokud žili spokojeným životem, dosahují životní moudrosti. U osob vyšších 80 let záleží na tom, zda jsou v rodině začlenění, nebo spíše od rodiny izolováni. V prvním případě dochází k tzv. gerotranscendenci, což je dle slov K. Thorové „*pozitivní síla v životě starých lidí spočívající ve vnímání smrti jako součásti života a v chápání pokračování vlastní existence skrze další generace*“ (Thorová, 2015, s. 385).

2 Psychologie a patologie rodiny

V práci s rodinou je důležité brát v úvahu jak prožívání jednotlivců, tak i to, jak se chová, jak vypadá a působí celá rodina.

Známa metafora, která je ale velice názorná, je představa rodiny jako živočišné buňky. Buňka se skládá z organel (členové rodiny), z nichž má každá přidělenou svou funkci. Tyto organely vzájemným působením a spoluprací určují směr, jakým se celá buňka bude vyvíjet.

Pokud některá z organel nefunguje správně, nebo spolu jednotlivé organely nespolupracují, dochází k dysfunkci buňky. Dysfunkce buňky zapříčiní zpomalení či úplnou zástavu jejího vývoje. Buňka, která nefunguje správně, umírá. Každá organela je stejně důležitá, stejně jako je důležité i to, jakým způsobem se k sobě vzájemně všechny organely staví, zda má každá prostor pro vlastní růst atd.

Každá buňka má membránu, ochranný plášť. Ideální stav je, aby membrána byla polopropustná. Pokud bude zcela uzavřená, nedostane se do ní dostatečný přísun vzduchu, a také nebude moct komunikovat s ostatními buňkami. V případě, že se ale otevře příliš, bude dána napospas vnějším vlivům, které ji mohou oslabit. Hranice buňky v tomto případě zaniká a jednotlivé organely znovu nemohou správně pracovat.

Práce s rodinou je složitá právě z důvodů stále se měnících, různým způsobem vzájemně na sebe působících vlivů, které vycházejí z každého člena, z interakcí členů mezi sebou, i z vlivů vnějšího okolí na celou rodinu.

V následujících kapitolách budou popsány existující přístupy v práci s rodinou a jejich teoretický kontext.

2.1 Psychologie rodiny a systémový přístup

Psychologie rodiny je specializovaný obor psychologie, který zkoumá vztah jak mezi jedincem a rodinou, tak i vztah rodiny k sociálnímu okolí (Sobotková, 2007).

Teoretickým východiskem v učebnicích a člancích o psychologii rodiny je **systémový přístup**. Obecná teorie systému („general systems theory“), jejímž autorem je biolog

Ludwig von Bertalanffy (1956), tvrdí, že na jevy tohoto světa je nutné pohlížet v celém kontextu, a nejen jako na individuální, uzavřené systémy. Také lidský organismus je součástí prostředí v jeho okolí, není jen individuálním uzavřeným systémem.

První prostředí, ve kterém se člověk ocitne, je rodina. Rodina je v měřítku celého světa malou jednotkou, která jedinci poskytuje první kontakt s druhými lidmi, hranice a pravidla, cíle a hodnoty. Systémový přístup pohlíží na rodinu jako na celek – systém tvořený jednotlivými prvky (členy rodiny), který je neustále ovlivňován strukturou vzájemných vztahů mezi členy rodiny, funkcemi a vývojem rodiny i jejích jednotlivých členů a vlivy zvnějšku (Sobotková, 2007; Pinsof & Lebow, 2005; Russo, Coker & King, 2017).

Pro rodinný systém je charakteristické, že za sebou i před sebou má **vývoj**. O vývoji rodiny pojednává kapitola **1.3 Vývojová období rodiny**. V této kapitole bylo naznačeno, že vývoj rodiny není určen pouze vývojovou linií jedince. Vliv na vývoj rodiny má vzájemná souhra či nesoulad, a dostatečná či nedostatečná podpora rodinných příslušníků ve vývojových meznících celé rodiny i jednotlivce.

Dále v rodině fungují určité **struktury**. Ty vznikají na základě vztahů rodinných příslušníků, koalic a opozic mezi členy rodiny. V neposlední řadě má rodinný systém i každý jedinec v systému svou roli neboli **funkci** (Sobotková, 2007; Gjuríčová & Kubička, 2003).

Je nutné zde dodat, že systémový přístup je, slovy Ireny Sobotkové, pouhý „*myšlenkový nástroj k uchopení skutečnosti*“. Jedná se spíše o schéma, na kterém lze lépe pochopit, jak rodina může fungovat než o dogmatický popis skutečnosti (Sobotková, 2007, s. 22).

Rozšiřujícím pohledem na fungování rodiny je **transgenerační psychologie rodiny**. Tento přístup zpracovává rodinnou problematiku v ještě širším kontextu, a sice z hlediska historie celého rodu. Do této historie patří vývojový cyklus rodu, jeho emoční pole, dědičnost a rodinný přenos zranitelnosti a odolnosti. Ohniskem zájmu tohoto nově vznikajícího oboru je zejména podchycení mechanismu mezigeneračního přenosu traumatu v rodině a práce s ním orientovaná na způsob, jak toto přenášení zastavit a nepředávat negativní vzorce dalším generacím (Tóthová, 2011).

Co se týče výzkumu v psychologii rodiny, zdá se, že výzkum rodinného fungování je „vyšší dívčí“ psychologického výzkumu, a to zejména z důvodů složitosti jeho provedení, nedostatku adekvátních měřících metod a ztížené interpretaci dat (Sobotková, 2007). Dle Jane Gilgunové ale může výzkum při vhodné kombinaci kvalitativních metod a propracovaném výzkumném designu přinést mnoho užitečných informací o rodinách (Gilgun, 2005).

Výzkum rodin byl dlouhou dobu zaměřený na patologii. Až koncem 20. století se autoři začali zabývat studiem fungujících rodin. Sobotková uvádí práci R. Skynnera, který předkládá znaky úspěšně fungujících rodin. Jsou jimi:

- vyvážená blízkost a autonomie,
- schopnost adaptace,
- zvládání změn a ztrát,
- schopnost kooperace,
- jasná komunikace,
- vysoká úroveň humoru a radosti v rodině,
- věrnost jako vědomá osobní volba,
- afiliativní postoj k druhým (Sobotková, 2007, s. 110).

Irena Sobotková také ve své knize poukazuje na problém propojování teorie, terapie a diagnostiky – pokládá tyto tři oblasti za relativně autonomní a nutné v praxi více propojovat. Na druhou stranu profesionál, který přijde do psychologického kontaktu s rodinou, možná ve své práci všechny tyto tři oblasti přeci jen propojuje. Pro práci s rodinou musí takový člověk mít teoretické zázemí, aby věděl, co dělá. Během práce rodinu zkoumá z různých úhlů pohledu, aby zjistil, kde je problém (tedy pracuje diagnosticky), a posléze s rodinou pracuje na řešení problému (terapeutická péče o rodinu).

Dobrá diagnostika (tedy pracovní hypotéza k dalšímu rozvíjení práce s rodinou) zdravých a porušených vztahů, popřípadě interakcí v rodině, je nezbytnou podmínkou další, poradenské nebo terapeutické péče o rodinu. Tato péče je podle toho zacílená na nápravu porušeného chování nebo vzájemného prožívání v rodině, nápravu komunikace a

iracionálních pravidel uplatňovaných v rodině, dysfunkčních vztahových struktur, či patologického uváznutí ve vývojovém stadiu, které rodina již objektivně měla překonat.

Obsáhlou problematiku terapeutické péče včetně uplatnění diagnostických poznatků o rodině zde pouze připomínám – tato práce je rodinnědiagnostická. Zároveň však dobrá terapeutická péče o rodinu dává smysl kvalitnímu diagnostikování.

2.2 Dysfunkce a rozpad rodiny

Rodinná dysfunkce se projevuje již patrnými selháváním rodiny v jejích úkolech, která zasahují do každodenního života rodiny a mohou narušit psychické i fyzické zdraví jejích členů. Jak bylo popsáno v kapitole 1.3, rodina má funkci reprodukční, materiální, výchovnou a emocionální. Situace, které mohou činit rodinu dysfunkční, vycházejí z nedostatků rodiny ve funkcích, které má splňovat, ať už je to neplodnost, neschopnost materiálně obstarat každodenní potřeby rodiny, nesprávný postoj rodičů k výchově dětí či nedostatečná vzájemná emocionální blízkost mezi členy rodiny. Dysfunkční může být rodina i ve svém uspořádání. K tomu dochází zejména při přítomnosti škodlivých subsystémů, při řešení rodičovského konfliktu skrz dítě, při přetrvávajících koalicích, nebo propletených, komunikaci zabraňujících vztazích v rodině.

Příkladem důsledků rodinné dysfunkce mohou být poruchy chování u některých členů rodiny, psychická či psychosomatická onemocnění, vleklé neřešené konflikty, vznik chorobných závislostí, násilí v rodině, popřípadě rozpad rodinných vazeb, který se po sociální stránce může projevit rozvodem rodičů.

Právě tento případ vyústění rodinné dysfunkce jsem si zvolila k drobné sondě do vztahů v několika rodinách, které prošly rozvodem rodičů, a proti tomu v několika rodinách, které rozvod nezažily. K tomu jsem zvolila metodu testu rodinných vztahů FAST ve spojení se strukturovaným rozhovorem, která může z pohledu testovaného člena rodiny ukázat možný vliv zažitého rozvodu v porovnání s rodinami „kontrolními“. Bližší informace o metodě FAST jsou popsány v kapitole 4 a v praktické části. Jak rozvod a jeho důsledky v rodině popisuje odborná literatura bude popsáno v následující podkapitole.

2.2.1 Rozvod a jeho možné důsledky

Rozvod je proces směřující k ukončení manželství, završený rozhodnutím soudu. Dlouhodobě se procento rozvodovosti v České republice pohybuje v rozmezí 45-50 %. V roce 2018 se rozvedlo 24,3 tisíce manželů. Z tohoto počtu se přibližně 80 % osob rozvedlo poprvé, zbylých cca 20 % rozvodem prošlo minimálně podruhé. Nejpočetnější skupinou procházející rozvodem jsou manželé po 5-9 letech od sňatku, tvořící 20-23 % celkového počtu rozvedených, což je procentuální zastoupení platné již několik let.

Nejčastějšími příčinami rozvodu manželů jsou: rozdílnost povah manželů, nevěra, alkoholismus, nezáměr o rodinu, neuvážený sňatek, zlé nakládání či trestná činnost, nebo neshody v sexuálním životě partnerů (Výrost & Slaměník, 1998, s. 335). Problematiku rozvodu nelze zobecňovat na to, zda se rodině po rozvodu uleví, či ne. Rozvodem jistě může dojít k odstranění negativních jevů v rodině, zároveň ale může rozvod pro rodinu a její členy být zraňující ve svých důsledcích.

Situace, která rozvodu předchází, a situace, jež během rozvodového řízení i po něm nastává, může pro celou rodinu být vysoce stresující záležitostí. Zejména pokud se týká rodin s nezletilými dětmi – v roce 2018 takových dětí, které prošly rozvodovou situací rodičů, bylo 22 294 (ČSÚ, 2018). Rodiny s dětmi procházejí těžkým rozhodováním, leckdy až soubojem o opatrovnictví dětí či o střídavé péči. Pro děti je nastalá situace obrovským zásahem do jejich světa, jehož pilíř tvoří právě rodiče. Právě důležitost přítomnosti obou rodičů v životě dítěte činí rozvádějící se rodiny s nezletilými dětmi tolik zranitelnými. Výstižně popisuje cestu dětí rozvodem Wallerstein, podle kterého děti během rozvodu rodičů čelí 6 úkolům:

1. řešit sebeobviňování a porozumět faktorům, které způsobily rozvod rodičů,
2. překonat pocit ztráty,
3. smířit se s trvalostí rozvodu,
4. překonat hněv,
5. vrátit se k běžným vývojovým úkolům ve škole a mezi vrstevníky,
6. získat naději a důvěru v budoucnost (Wallerstein, 1990 in Pavlát, 2012).

Děti na rozvod reagují různě dle situace a své osobnostní výbavy. Bezprostředně po rozvodu bývají nejčastějšími doprovodnými emocemi hněv, zklamání, stud, vina, prožitek ztráty a konflikty loajality. Tíha rozvodu může u dětí spouštět široké spektrum projevů v jejich zdravotním stavu, emocionalitě a chování – agrese, neposlušnost, problémy s přizpůsobením, požadovačnost, úzkosti, deprese, spánkové poruchy a různé psychosomatické obtíže (Pavlát, 2012; Novák, 2007). Některé důsledky rozvodu u dětí z rozvedených rodin mohou přetrvávat do adolescence a dospělosti. Dle studií P. R. Amata (2001) tyto děti častěji než děti z úplných rodin dosahují v dospělosti nižšího vzdělání, nižšího příjmu a samy se ocitají ve vztahových problémech, končících často rozvodem, či se stávají rodiči samoživiteli. Vypadá to, že dysfunkční vzorce rodinných vztahů z primární rodiny a zážitek rozpadu rodiny se mohou negativně podepsat na vlastních vztazích a rodině dítěte v jeho dospělosti.

Na úrovni celé rodiny zánik rodičovského subsystému může způsobit rozvrat v rodinné vztahové dynamice. V případě konfliktního rozvodu a nedostatečné schopnosti rodičů dojít k dohodě může jeden rodič dítě vytvářením negativních postojů k druhému rodiči proti tomuto rodiči poštávat. Dítě se pak ocitá v alianci s jedním rodičem proti druhému, což může vést až k **syndromu zavrženého rodiče** („Parental Alienation Syndrome“), skupině behaviorálních symptomů přítomných u dítěte, typické rozdělením rodičů na jednoho milovaného a idealizovaného, a druhého odmítaného až démonizovaného, a to bez pádného odůvodnění. Často tato situace vzniká během rozvodu rodičů. Pojem zavedl R. A. Gardner (Blagg & Godfrey, 2018). Dítě se může stát prostředníkem rodičovské komunikace, a to jak nevědomě, kdy se snaží odvrátit pozornost rodičů od konfliktu (často zlobením nebo psychosomatickými projevy), tak i vědomě pro získání kontroly nad situací či jako mediátor rodičovského konfliktu, což Minuchin nazývá **triangulací** (Tramptová & Lacinová, 2015). Dalším fenoménem je narušení hranic mezi rodičovským a dětským subsystémem. Do této skupiny patří tzv. **spousifikace** (z angl. child as a spouse – dítě jako partner), kdy se dítě stává náhradním partnerem jednoho z rodičů a poskytuje mu psychickou podporu, či tzv. **parentifikace** (child as a parent – dítě jako rodič), která se vyznačuje převzetím rodičovské role, kompetence a zodpovědnosti dítětem (Pivodová & Lacinová, 2016).

Na rodičovské úrovni samozřejmě také dochází k řadě těžkostí. Dle Nováka (2007) ten z partnerů, který žádá o rozvod, prožívá rozvodové dilema, a druhý z partnerů, kterému

tato žádost přijde poštou, prochází rozvodovým traumatem (Novák, 2007). Je jasné, že rozvodový proces se negativně podepisuje na psychice osob v něm zahrnutých. Je velice obtížným životním obdobím pro oba partnery, a zážitky křivdy z tohoto období mohou v obou partnerech přetrvávat po dlouhou dobu.

Rozvod může narušit víru jedince v možnost spokojeného partnerského vztahu a ten pak čelí v této oblasti těžkostem. Rozvedený člověk v procesu hledání nového partnera může být stigmatizován a setkávat se s odmítnutím (Fučík, 2013). Případní noví partneři rodičů nemusejí být často přijati dětmi, což může způsobit narušení vztahu dítěte i k rodiči, který si nového partnera našel.

Dle údajů Českého statistického úřadu (2018) rozvodovost klesá. V roce 2018 se rozvedlo nejméně párů od roku 2000. Procentuálně klesla po dlouhých letech rozvodovost pod 45 %. Také ale, jak bylo popsáno v kapitole 1, se mění podoba dnešní rodiny, a stále více párů volí formu soužití bez sňatku, což se může na klesající rozvodovosti podepsat. Rozchod nesezdaných partnerů se sice soudně řeší jen v případě, že spolu mají děti, nejedná však o nijak jednodušší životní situaci.

3 Psychologická diagnostika vztahů a interakcí v rodině

Rodinná diagnostika je velice specifickým odvětvím psychodiagnostiky. Jejím hlavním úkolem je získat co nejvíce informací o celém rodinném systému, tyto informace porovnat a na jejich základě vytvořit obraz o životě rodiny, případně také o původu rodinného problému.

Diagnostika rodiny je složitější než diagnostika jednotlivce ze své podstaty – zkoumáme jednotlivce, dvojice, sourozenecké a generační subsystémy, případné koalice a aliance, a celou rodinu najednou. Každá z vyjmenovaných jednotek rodiny má svou vlastní vztahovou a komunikační dynamiku, a v perspektivě celé rodiny tak existuje mnoho různých vztahových vrstev, majících vliv na celé rodinné klima.

V rodinné diagnostice užíváme často stejných technik jako v individuální diagnostice, nebo individuálně používané techniky modifikujeme tak, aby vypovídaly o rodinné interakci či rodinných vztazích, anebo interakci v rodině jako objektivní projev rodinných vzorců chování a prožívání vyvolaly. Výsledky jednotlivců v individuálně diagnostických metodách je pak možné srovnat a získat tím hlubší vhled do rodinné dynamiky. Existují však i metody speciálně vyvinuté pro testování rodiny, které administrujeme celé rodině.

Mohlo by se zdát, že v práci s rodinou nepotřebujeme nic víc, než projít školením v administraci jednotlivých rodinnědiagnostických metod a pak jen zvolit příslušné metody k odhalení problému, se kterým se rodina potýká. Procesy rodinné diagnostiky a rodinné terapie se však úzce prolínají. V diagnostice neobejdeme terapeutický potenciál některých metod, a stejně tak v terapii leckdy vyplavou na povrch diagnostické informace. Na prvním místě stojí vztah mezi profesionálem a rodinou – užívání diagnostických metod je potřebné (a leckdy jsou výstupy z nich velmi cenné), ale nesmí dle Sobotkové převážet nad živým vztahem mezi profesionálem a rodinou. Většina profesionálů rodinnou diagnostiku užívá ve formě pracovní hypotézy. Jednotlivé diagnostické metody jsou v rodinné diagnostice pouhou pomůckou pro vysvětlení dění v rodině. Hlavním zdrojem informací zůstává pozorování, rozhovor a anamnéza (Sobotková, 2017).

Obsahem této kapitoly bude popis klinických a testových diagnostických metod vhodných k práci s rodinou.

3.1 Klinické metody

Klinické metody jsou dle Svobody et al. (2015) „*nestandardní postupy, které nejsou psychometricky podloženy*“, a jejichž výstupy jsou kvalitativního charakteru (s. 31). V rodinné psychologii i jiných oborech psychologie jsou klinické metody základní a zásadní doménou práce psychologa.

V individuálním i skupinovém použití se jedná o metody, které nám nejlépe pomohou pochopit člověka, jaký doopravdy je. Testové psychodiagnostické metody oproti klinickým zkoumají jen úzkou část lidské psychiky, často vytrženou z kontextu. Tento kontext nelze získat jinak než pozorováním člověka, rozhovorem o konkrétních tématech či rozhovorem o minulosti jedince z hlediska jeho vývoje (anamnestickým rozhovorem).

Pozorování můžeme pojmut jako samostatnou diagnostickou metodu, nebo jako vedlejší metodu při administraci některé z testových metod. Pozorovat můžeme volně či zaměřeně. Při volném pozorování se neřídíme žádnými pravidly. Co se dozvíme podléhá tomu, co upoutá naši pozornost. Během volného pozorování víme, jakou situaci pozorujeme, ale nevíme předem, jakých detailů si máme více všimnout. U zaměřeného pozorování je tomu naopak – máme plán, co přesně chceme pozorovat, a náhodně vyjevující se situace spíše přehlídíme. Oba druhy pozorování mají společné to, že je potřeba si předem stanovit objekt, důvod a způsob pozorování, a pozorování důkladně zaznamenávat. Pozorujeme mimiku, pantomimiku, gestiku, řeč, projevy emocí, sociální chování vztah k okolí a vztah k sobě (Svoboda, Krejčířová & Vágnerová, 2015, s. 34-35). Při diagnostickém pozorování rodiny můžeme sledovat např. kdo mluví, kdo mluví s kým, kdo poslouchá a kdo ne (případně v jakých situacích), zda se vzájemně členové rodiny nechávají mluvit. Je důležité neopomenout také neverbální složku komunikace či blízkost a vzdálenost členů v prostoru, jako například kdo kde sedí a zda se zasedací pořádek v průběhu času mění.

Rozhovorem „*získáváme informace o názorech, postojích, přáních a obavách klienta, informace o jeho vnitřním světě, které nám nemohlo poskytnout pozorování*“ (Svoboda, Krejčířová & Vágnerová, 2015, s. 38). Zde je na místě vzít v úvahu, že v rodině s dětmi musíme komunikaci přizpůsobit vývojové úrovni dětí. Druhy rozhovorů rozlišujeme na diagnostický, terapeutický, anamnestický, výzkumný, poradenský a výběrový.

Diagnostický rozhovor může být standardizovaný – *strukturovaný*, s konkrétním počtem otázek kladených v určitém pořadí, s předem daným cílem a formou jeho vedení. Při vedení *polostrukturovaného rozhovoru* máme také předem promyšlený záměr a otázky, ale jeho vedení se neřídí přísným pořadím otázek a probíhá volněji. Předem připravené otázky slouží jako opěrná kostra rozhovoru. *Volný rozhovor* má také záměr, ale směřování rozhovoru k tomuto záměru se neřídí pevně danou strukturou.

Anamnestický rozhovor je strukturovaný rozhovor, sloužící k odhalení důležitých událostí z klientovy minulosti. Složkami anamnézy jedince jsou osobní anamnéza, rodinná anamnéza, medicínská anamnéza a psychologická anamnéza. V rodinné diagnostice se uplatňuje nejen získávání anamnestických údajů u jednotlivých členů rodiny, ale také anamnéza vývoje rodinných vztahů a vzájemných interakcí v rodině.

Královskou disciplínou rodinné diagnostiky je **návštěva v rodině**, tedy zkoumání rodiny v jejím přirozeném prostředí. Návštěva rodiny v prostředí, které je jejím domovem, nám umožní komplexnější poznání rodiny. Tímto způsobem můžeme zažít s rodinou situace, které by v prostředí psychologického pracoviště neměly šanci se projevit. V roli zúčastněného pozorovatele na sebe necháváme působit atmosféru domova rodiny a přirozené interakce mezi jednotlivými členy. Z našeho pozorování lze dle Sobotkové (2007) usuzovat na kvalitu a charakter vztahů v rodině, rozložení moci, existenci koalic či aliancí, emotivitu rodiny, a další charakteristiky rodinného života. Mnoho se dá vypožorovat také z vzhledu rodinného obydlí a jeho zařízení, Sobotková uvádí například vzhled rodinného stolu jako prostoru pro společné setkávání, hranice mezi soukromým územím jednotlivých členů a společně sdíleným prostorem, uklízenost prostoru, disharmonické prvky interiéru či míru sociability rodiny. Na to vše je samozřejmě nutné nahlížet s ohledem na ekonomickou situaci rodiny.

Sobotková ve své knize nabízí svůj návrh analýzy dat získaných při návštěvě rodiny. Rozděluje je do čtyř oblastí: *regulace přístupu, sociálně-psychologická atmosféra, styl bydlení a hranice osobních teritorií*. Informace z oblasti regulace přístupu zahrnují skupinu projevů chování vůči návštěvníkovi – komunikace s návštěvníkem, sblížování rodiny s ním a hranice intimity rodiny, kterou si rodina před návštěvníkem ponechá. Jedná se pochopitelně o reciproční proces, kdy záleží na osobnosti návštěvníka, jeho vztahu s rodinou a míře vzájemných sympatií. Oblast sociálně-psychologické atmosféry pojímá celkový dojem z rodiny, pocit přijetí či nepřijetí, míru uvolněnosti a vřelosti. Ve třetí

oblasti, stylu bydlení, si všímáme způsobu prezentace rodiny. Zda nás jako návštěvníky provádí svým domovem – pokud ano, kdo se ujímá role průvodce, na co nás ve svém domově upozorní, ale i čeho si sami všimneme. Poslední oblastí jsou hranice osobních teritorií. Pozorování této oblasti rodinného života nám nabídne míru koheze rodiny, soulad v interakcích a emocionální soudržnost. Je ukazatelem míry svobody v pohybu jedinců mezi soukromým a společným prostorem. Také umožňuje rozpoznat např. míru, do jaké rodina či někteří členové rodiny po ostatních vyžadují společné trávený čas, a jak s tímto požadavkem jednotlivci nakládají.

Během návštěvy jsou používány i další klinické metody. V případě potřeby lze také administrovat některou z testových metod (Sobotková, 2007).

3.2 Testové metody

Testové metody jsou speciální psychodiagnostické nástroje určené k měření konkrétních vlastností jedincovy psychiky. Testové metody je tedy vhodné používat jako doplněk ke klinickým metodám, protože samy o sobě nám o člověku mnoho neřeknou. Je to právě kontext a jedinečný způsob vnímání situace každého člověka, který testovou psychodiagnostikou nezjistíme.

3.2.1 Projektivní metody

Projektivní metody jsou dle Najbrtové et al. (2017) takové nástroje, které umožňují konfrontovat probandy „s *podnětovou situací značně neurčitou, mnohovýznamovou, na niž má subjekt reagovat podle toho, co pro něj tato situace znamená.*“ Reakce probandů na projektivní zkoušky mohou reflektovat „*základní aspekty jejich psychologického fungování*“ (s. 37).

Níže popsané projektivní metody je možné použít při vyšetření celého rodinného systému. Pro rodinu může být diagnostická situace unikátní. Rodina se setkává s úkolem, na jehož řešení je nutné spolupracovat a komunikovat specifickým způsobem. Může zde dojít k hlubšímu vzájemnému vhledu např. do osobnosti jednotlivých členů, jejich potřeb, úzkostí či konfliktů. Během plnění úkolů se může symbolickou formou ukázat způsob rodinné komunikace a v nejlepším případě i jádro rodinného problému.

Podle způsobu plnění úkolů projektivních zkoušek je dělíme na verbální, manipulační a grafické.

Verbální projektivní techniky

TAT (tematicko-apercepční test) je projektivní verbální metoda Henryho Murraye, vytvořená ve 30. letech 20. století. Test je založen na Murrayho teorii motivace. Autor tvrdí, že skrze vyhodnocení a analýzu odpovědí je možné rozpoznat skryté motivy, emoce a konflikty jedince. Obsahuje 31 tabulí s obrázky, jejichž dění je nejednoznačné a lze interpretovat různým způsobem. Proband má za úkol vymyslet k obrázkům příběh a snažit se vcítit do osob na obrázcích. Příběh by měl zahrnout popis situace, jak k situaci došlo, jak příběh dopadne a jaké jsou pocity a myšlenky vyobrazených postav. Z 31 obrázků je možné vytvořit sérii celkem 20 obrázků dle pohlaví a věku (verze pro děti a dospělé). Na 10 obrázků má proband 50 minut, testování probíhá ideálně ve dvou setkáních. Odpovědi je vhodné nahrávat (samozřejmě se souhlasem vyšetřované osoby) a poté nahrávku přepsat. Z analýzy probandových odpovědí bychom měli vyčíst momentální starosti probanda, jeho motivy (potřeby a hrozby), jeho vnímání blízkých osob a jeho pohled na svět. Existuje vícero interpretačních systémů, dle kterých se lze při analýze řídit. V případě skupinového použití TAT, tedy zadání TAT celé rodině, rodina vymýšlí příběhy společně a zadavatel sleduje rodinnou interakci. (Najbrtová et al., 2017; Svoboda, Krejčířová & Vágnerová, 2015)

CAT (Children's Apperception Test) je verze TAT specializovaná pro děti. CAT vytvořili Leopold a Sonia Bellakovi v roce 1949. Testovací sada obsahuje 10 obrázků s antropomorfně vyobrazenými zvířaty. Zvířata jsou vyobrazena v situacích, které děti mohou asociovat se sourozeneckými a rodičovskými vztahy. Administrace a vyhodnocování probíhají obdobně jako u TAT. Vyšetřovanému dítěti dáváme instrukci, že má vymyslet k obrázkům pohádku. Existuje varianta CAT s lidskými postavami, označovaná CAT-H (Chandler & Johnson, 1991; Svoboda, Krejčířová & Vágnerová, 2015).

CATO je česká verze CAT autorů M. Strnadové a P. Boše. Je zaměřena na získání informací o rodině a vzájemných vztazích, které je možné v rámci vyšetření specifikovat např. na konkrétní vztahy nebo situace každodenního života. Metoda je vhodná pro děti, dospělé, i pro celou rodinu. Skládá se z 14 obrázků s různými tématy z běžného každodenního rodinného života. Probandovi je uložen úkol vymyslet příběh a představit

si, že je postavou na obrázku. CATO se vyhodnocuje dle pěti kritérií – druhů reakcí na obrázky: pozitivní, negativní, petentní, trestající, neutrální. (Strnadová & Boš, 1977; Svoboda, Krejčířová & Vágnerová, 2015).

Další formou verbálních projektivních technik je **doplňování vět**. Jedná se o začátky vět, které mají vyšetřované osoby doplnit první myšlenkou, která je napadne. Jedná se například o **Rotterův test**, **Curtisův test** či **Sentence Completion test** Sackse a Levyho. Existují také metody **doplňování příběhů**, a to v různých zpracováních – dle Thomasové, Sargentové či Düssové (Svoboda, Krejčířová & Vágnerová, 2015).

Manipulační techniky

Manipulační testové metody požadují od testovaného jednotlivce nebo rodiny či její části praktické zacházení s testovým materiálem. Tím bývají předměty umožňující svým vytvořením nebo sestavením znázornit situace občanského, nebo přírodního prostředí s neživými prvky a předměty, s osobami, zvířaty a dalšími součástmi světa. Lze je interpretovat jako objektivní informaci (například počet osob v rodině, podoba bytu či okolí), jako subjektivní výpověď (o znázorněných vztazích a interakcích mezi členy rodiny v zadané situaci), nebo jako projektivní (často symbolické) neuvědomované vyjádření vnímaných či vycitřovaných povahových vlastností, motivů, nebo vzájemných postojů členů rodiny.

Scénotest je manipulační projektivní metoda využívající prvky hry. Autorkou scénotestu je Gerdhild Irmgard Elisabeth von Staabsová, která ho vydala v roce 1943.

Nejčastěji je scénotest používán u dětí, ale je vhodný také pro dospívající a dospělé. Metoda je vhodným nástrojem k získání vhledu do osobnostní struktury jedince, jeho způsobu chování, či jako diagnostický prostředek u neurotických poruch nebo vývojových odchylek. V modifikacích a dle potřeby lze scénotest administrovat dvojicím, rodinám či skupinám.

Testová sada obsahuje figurky obou pohlaví, různého věku a s různou mimikou. Dále je obsahem metody řada figurek různých předmětů, zvířat a kostek různých barev a velikostí. Úkolem testované osoby (či skupiny testovaných osob) je vytvořit s pomocí figurek scénu, a to nejčastěji volně, dle vlastních preferencí. Toto lze ovšem přizpůsobit zakázce klienta a nabídnout probandovi k vyobrazení konkrétní situaci. Probandovi

během stavby nijak nezasahujeme do práce. Po ukončení stavby je proband požádán o vysvětlení toho, co postavil.

Během stavby pozorujeme klientovo chování. Vyhodnocujeme herní proces, analyzujeme obsahovou (co vše scéna obsahuje) a formální (jak jsou figurky rozestavěny) stránku metody, a dynamiku děje na scéně. Bere se v úvahu výběr figurek, vzdálenost mezi figurkami, velikost využité plochy, mantinely mezi jednotlivými figurkami a jejich význam. To vše se vyhodnocuje s ohledem na klientův komentář ke své stavbě.

Pro práci se scénotestem je nutné projít speciálním školením (Humpolíček, 2004; Humpolíček, 2009).

Anthony-Bene test neboli test rodinných vztahů, je semiprojektivní metoda zkoumající především emocionální složku rodinných vztahů, a to z pohledu dítěte při klasickém použití. Při použití v rodinné diagnostice se administruje jednotlivě každému z členů. První verze testu rodinných vztahů byla publikována roku 1957 autory Evou Bene a Jamesem Anthonym. Dnes se používá druhá revize tohoto testu z roku 1985.

Metoda ke zkoumání rodinných vztahů užívá 21 dřevěných kartiček s postavami obou pohlaví a různého věku, ze kterých subjekt vybírá jednotlivé členy rodiny včetně sebe. Z druhé strany kartiček je schránka, do které subjekt ukládá kartičky s výroky s pozitivním či negativním emočním zabarvením různé intenzity. Existují dvě zvláštní sady 100 výrokových karet pro děti od 5 do 7 let, a pro děti od 8 let výše. Zadavatel probandovi čte výroky a proband je přiřazuje jednotlivým členům rodiny do schránek. Mezi dřevěnými postavami je také „pan Nikdo“ (Mr. Nobody), postava muže obráceného zády, kterou může zkoušená osoba zvolit v případě, že se čtený výrok netýká nikoho z rodiny. Administrace testu trvá cca do 30 minut.

Při vyhodnocování se přihlíží z kvantitativního hlediska k: počtu přidělených výroků u jednotlivých členů rodiny, počtu výroků přidělených k figurce zastupující probanda samého, ambivalenci vůči jednotlivým členům rodiny (negativní výroky by u dobře fungující rodiny neměly u jednotlivých blízkých přesahovat třetinu všech přidělených výroků), celkovému počtu výroků přidělených vybraným figurkám, počtu výroků adresovaných „panu Nikomu“. Co se týče kvalitativní analýzy výsledků, vysoký počet výroků u jednotlivých členů může značit jejich psychologickou důležitost. V opačném

případě, kdy proband některým osobám přiřadil příliš málo nebo žádný výrok, je také vhodné se zaměřit na vztah probanda k těmto osobám. Pokud subjekt příliš mnoho výroků adresuje „panu Nikomu“, může se z jeho strany jednat o nespolupráci nebo obranný mechanismus (Anthony & Bene, 1957; Griffin, 2005).

Test prošel dle recenze A. Parkina větším množstvím validačních a normativních studií a naměřené hodnoty jeho validity a reliability se různí, proto dle autora není test dobrým výzkumným nástrojem (Parkin, 2001).

Test navzdory tomu nachází uplatnění kromě terapeutické a klinické praxe i ve výzkumných studiích. Jedním z takových výzkumů je například nedávná Blaggova a Godfreyova studie srovnávající vztahy dvou specifických skupin dětí k jejich rodičům. První skupina dětí byla tvořena zanedbanými a emocionálně týranými dětmi, druhou skupinu tvořily děti s projevy syndromu zavrženého rodiče (viz kap. 2). Za použití Bene Anthonyho testu bylo zjištěno, že děti z rodin, kde docházelo k zanedbávání dětí, volily pro figury rodičů ambivalentní výroky, ale i přesto přidělovaly svým rodičům značně více pozitivních výroků, než děti z druhé skupiny přidělovaly svým „zavrženým“ rodičům (Blagg & Godfrey, 2018).

FAST (Test rodinného systému) je manipulační metodou, které užívám jako výzkumného nástroje v empirické části této práce. Proto jejímu popisu věnuji samostatnou následující kapitolu.

3.2.2 Kresebné techniky

Kresebné techniky mají v diagnostice své místo v poměrně širokém spektru diagnostických zakázek. Kresba jako objektivní ukazatel vývojového stupně dítěte má bohaté teoretické zázemí a je velice často využívanou metodou zejména v pedagogicko-psychologických poradnách a školských poradenských zařízeních. Kresbou a další uměleckou tvorbou ale lidé od nepaměti vyjadřovali také své emoční rozpoložení.

Kresba rodiny, v ČR zavedená Zdeňkem Matějčkem, je nejčastěji administrována dětem pro zjištění jejich vnímání a hodnocení situace v rodině a kvality vztahu s jednotlivými členy rodiny. Tato diagnostická metoda je určena pro děti od 6 do 12 let. Ke kresbě není potřeba víc než tužka a papír formátu A4. Zadání nejčastěji zní: „Nakresli obrázek, který by znázorňoval život celé vaší rodiny.“

Je důležité dítě při kreslení pozorovat a po dokončení kresby se doptat na etapy procesu. Dítě během tvorby nenavádíme k dokreslení chybějících členů, nijak mu nenapovídáme. Kromě procesu kresby se ptáme na to, kdo je na obrázku. Pokud dítě rodinu vyobrazilo dynamicky, při různých aktivitách, ptáme se, co postavy na obrázku dělají. Ptáme se také, zda dítě na obrázek nakreslilo sebe.

Kresbu rodiny lze administrovat i celé rodině, například se zadáním nakreslit rodinný portrét. V tomto případě při práci pozorujeme celou rodinu a sledujeme, do jaké míry členové rodiny spolupracují.

Z hlediska vyhodnocení je důležitý celkový dojem z kresby. Může to být situace, ve které dítě rodinu nakreslilo, její emoční zabarvení, či pojetí realistické nebo naopak s fantastickými prvky. Vyhodnocujeme velikost postav (větší postavy mají pro dítě větší význam), způsob zobrazení (podobně nakreslené postavy může dítě v reálném životě vnímat jako např. spolu souznící), proporce postav, pořadí a prostorové uspořádání postav (blízkost a vzdálenost postav na obrázku může znázorňovat reálnou situaci), vynechání členů rodiny (možný projev přání dítěte). Při vyhodnocování je nutné neopomíjet vývojovou fázi dítěte (zejména kvůli grafomotorickému vývoji) a informace, které z kresby získáme, kriticky srovnávat s kontextem rodiny a informacemi, které o rodině máme

Variantou kresby rodiny je o něco více symbolická **kresba začarované rodiny**. Právě symbolika umožňuje dle Svobody, Krejčířové a Vágnerové dostat se k informacím, ke kterým bychom v klasické kresbě neměli přístup např. kvůli obranám dítěte.

Úkolem dítěte je nakreslit členy rodiny, jako kdyby byli začarovaní kouzelníkem do zvířat, která by vyjadřovala povahu členů rodiny. Po dokončení kresby se ptáme, kdo je na obrázku, jaký je význam zvolených zvířat, dále zda obrázek odpovídá záměru dítěte (někdy děti nakreslí jen ta zvířata, která umějí nakreslit), zda a proč se objevují stejná zvířata (mohou značit blízkost členů rodiny).

Pro kresbu rodiny ani kresbu začarované rodiny neexistuje standardní skórování, metody se interpretují spíše kvalitativně a intuitivně. Velkou výhodou kresebných technik je jejich nízká náročnost na přípravu a rychlost administrace (Matějček & Strohbachová, 1981; Říčan & Krejčířová, 2006; Svoboda, Krejčířová & Vágnerová, 2015).

3.2.3 Dotazníky

Dotazník je standardizovaná, strukturovaná diagnostická metoda, sloužící k získání subjektivní výpovědi jedince o daném tématu. Velkou výhodou dotazníků je jejich nenáročná administrace a rychlé vyhodnocení. Podle obsahu položek lze získanou výpověď interpretovat i projektivně, nebo objektivně.

Škála rodinného prostředí (Family Environment Scale) byla vyvinuta v USA roku 1981 Rudolfem a Berenice Mooseovými. Dodnes se v ČR používá verze slovenských odborníků Hargašové a Kollárika z roku 1992. Jedná se o sebeposuzovací škálu, jejíž výsledky mohou nastítnit atmosféru v rodině z hlediska vztahů mezi členy rodiny, orientace rodiny na osobnostní růst, a způsobů udržování vnitřní organizace. Výsledky jednotlivých členů rodiny posléze vzájemně porovnááme. Stanovují základní profil rodiny a míru neshody ve vnímání rodiny mezi jejími jednotlivými členy.

Škála rodinného prostředí je složena z 10 okruhů, z nichž každý tvoří 9 položek – dohromady se tedy jedná o škálu o 90 položkách/výrocích, u nichž probandi volí, zda jsou pro jejich rodinu pravdivé, či nepravdivé. Těmito 10 okruhům jsou nadřazené tři dimenze rodiny: 1. vztahová dimenze, se subškálami soudržnost, expresivita, a konfliktovost; 2. růstová dimenze, obsahující subškály nezávislost jednotlivců, orientace na úspěch, intelektuální orientace, společenskost, morálně-religiózní orientace; a 3. dimenze udržování systému s posledními dvěma subškálami organizace a kontrola (Moos & Moos, 1981; Gabriel & Novák, 2008).

Rohnerova diagnostika rodinných vztahů Ronalda Rohnera je testová baterie složená z dotazníků zkoumajících dynamiku rodinných problémů. Je především zaměřená na zjištění chování rodičů k dětem a na sebehodnotu dětí. Rohner při tvorbě dotazníků vycházel ze své teorie rodičovské akceptace a odmítání (Parental Acceptance and Rejection Theory). Tato teorie je ovlivněna obdobím Bowlbyho attachmentové teorie a dalších teorií socializace a tvrdí, že dítě potřebuje ke svému zdravému vývoji přijetí od svých rodičů či opatrovníků. Rohner tuto problematiku zkoumal na světové úrovni a výsledky byly skrz kulturní rozdíly, etnickou příslušnost, věk a pohlaví dětí stejné. V případě, že se dítěti nedostává ze strany rodičů přijetí, dává tato situace vzniknout emocionálním problémům dítěte, z nichž některé přetrvávají v životě dítěte po značně

dlouhou dobu. Tyto problémy mají negativní vliv na vývoj emocionální, osobnostní i kognitivní složku dítěte. (Rohner, 1975; Cameron & Maginn, 2012)

Jedním z testů Rohnerovy baterie je **PARQ** (Parental Acceptance-Rejection Questionnaire), sebesuzovací dotazník chování matky a otce k dítěti. Dotazník obsahuje 60 položek, u nichž rodiče (každý za sebe) volí míru souhlasu s jednotlivými položkami. Položky jsou součástí čtyř subškál dotazníku: 1. citová vřelost, 2. hostilita a agresivita, 3. nevšímavost a zanedbávání, 4. odmítání dítěte. PARQ existuje také ve variantě pro dítě (rodičovský PARQ-P, dětský PARQ-C), obsahuje stejné subškály a stejný počet položek pro možnost vzájemného porovnání výsledků dotazníků jednotlivých členů rodiny. Administrace trvá cca 20 minut, test lze administrovat jednotlivcům nebo celé rodině. Výsledky vytvářejí profil rodičovského chování z pohledu obou rodičů a dítěte. Nespornou výhodou PARQ je vhléd do všech tří stran matka-otec-dítě (Svoboda, Krejčířová & Vágnerová, 2015; Říčan & Krejčířová, 2006). s

ADOR je dalším významným nástrojem sondy do rodinného života. Dotazník rodičovského jednání a postojů je určen adolescentům nejlépe ve věku 13-18 let. Někdy je dotazník administrován i mladším dětem, v některých zdrojích se uvádí věkový interval 9-15 let. ADOR je česká metoda, vyvinutá roku 1983 Zdeňkem Matějčkem a Pavlem Říčanem. Autoři se inspirovali americkým dotazníkem Children's Report of Parental Behavior Inventory (CRPBI) psychologa Charlese Schaefera. Zkratka dotazníku byla odvozena od sousloví „adolescent o rodičích“. Dotazník je určen dětem, které vyplňují 2 verze dotazníku, pro matku a otce. Dotazník o 50 položkách měří tři oblasti rodičovských projevů:

1. pozitivní zájem vs. hostilita (kvalita vztahu rodič-dítě);
2. direktivita vs. autonomie (výchovný postoj rodičů);
3. nedůslednost (míra stability ve výchovném postoji rodičů).

Probandi mají na výběr z vystupňovaných odpovědí v kontinuu ano – ne. Administrace trvá asi 20 minut, vyhodnocení se provádí sečtením hrubých skóre a převedením na standardní dle tabulkové normy dotazníku. Výsledky ADORu mohou být dle Svobody, Krejčířové a Vágnerové (2015) pomůckou pro lepší orientaci v konfliktních a krizových situacích v rodině, vhléd do blízkosti či vzdálenosti dítěte od rodičů, ale i ve školním poradenství při školních problémech, diagnostice neurotických poruch či poruch chování.

4 FAST – Test rodinného systému

FAST je kvantitativní a kvalitativní diagnostická technika pro analýzu rodinných vztahů, využívající k analýze figurálního vyobrazení rodiny pomocí dřevěných figurek. Test hodnotí rodinu z dvou hlavních perspektiv – koheze a hierarchie. FAST lze zadávat různými způsoby, individuálně, dvojicím či částí rodiny, nebo celé rodině. Užívá se jak diagnosticky, tak jako terapeutická pomůcka. FAST je vhodný pro děti od 6 let a dospělé.

Test byl vyvinut švýcarským psychologem Thomasem Gehringem v 80. letech 20. století. Manuál k testu byl poprvé publikován roku 1993 v Německu. Česká verze, vypracovaná Irenou Sobotkovou, byla vydána v roce 2005. Tohoto testu užijí jako výzkumné metody diagnostikování vlastností rodinných vztahů v praktické části této práce.

Test vychází ze strukturálního pojetí rodiny. Tento přístup rodinu definuje jako systém složený ze struktur (subsystémů), které mají své funkce a hranice, a to jak vně vlastního subsystému, tak v rámci celé rodiny. Existují 2 základní subsystémy – subsystém členů rodiny stejné generace a subsystém napříč generacemi. Zda rodina funguje správně závisí na míře **koheze** a **rozložení moci** v rodině. Ke správnému fungování dopomáhá schopnost **flexibility** rodiny, a udržování zdravých **hranic**.

Koheze, neboli soudržnost, vyjadřuje kvalitu emocionální vazby mezi členy rodiny a míru vnímané soudržnosti rodiny jejími jednotlivými členy. Hierarchii v rodině zajišťuje rozdělení autority a moci. Jedná se o množství vlivu jednoho člena nad ostatními. Hierarchicky nejvyšší je ten, kdo umí prosadit svá rozhodnutí nad ostatními členy. Flexibilita rodiny je míra její pružnosti, adaptability. Je to schopnost rodiny přizpůsobit se novým a neznámým situacím nebo krizím. Hranice jsou souborem pravidel, určujících kdo náleží k jakému subsystému, a jak se v něm má chovat. Jsou vnější hranice, tj. hranice chování rodiny k jejímu sociálnímu okolí, a vnitřní hranice, vymezující chování mezi členy subsystémů.

Hlavním předpokladem FASTu je, že neklinické rodiny vykazují vyváženou strukturu – vztahy jsou mírně hierarchické a mají vysokou míru koheze, rodiny jsou flexibilní a mají jasně vymezené mezigenerační hranice (pravidla řídící sourozenecký subsystém jsou odlišná od pravidel řídících subsystém rodičovský). Problémové rodiny mají obvykle nízkou kohezi a vysokou či nízkou hierarchii s nejasnými mezigeneračními hranicemi.

Kohezi reprezentuje vzdálenost mezi figurkami. Hierarchie je znázorněna vyvýšením figurek pomocí kostek k tomu určených.

Nespornými hlavními výhodami FASTu jsou jeho rychlá a nenáročná administrace a zároveň široký záběr zkoumaných charakteristik rodinného systému. FAST lze jednoduše dle potřeby modifikovat, užívat pro analýzu jen jeho části, administrovat ho jen některým členům rodiny či jednotlivcům. S ohledem na tato fakta je FAST vhodným nástrojem nejen diagnostickým, ale i terapeutickým či výzkumným (Gehring, 2001; Sobotková, 2005).

4.1 Popis testu a administrace

Test se skládá z šachovnice se souřadnicemi o 9x9 políčkách, dále z dřevěných figurek (bezbarvých 6 ženských a 6 mužských, a barevných 3 ženských a 3 mužských – obě skupiny figurek mají nakreslené oči a ústa), 18 dřevěných podstavců tří velikostí, a záznamové listy.

Administrace FAST má 5 kroků: záznam anamnestických údajů, zadání instrukcí k testu, pozorování respondentů během testu, záznam reprezentace rodiny, provedení následných rozhovorů.

Zejména v rodinách s komplikovanými vztahovými strukturami je potřebné provést anamnézu, jejíž informace nám mohou pomoci lépe pochopit jejich vyobrazenou figurální konstelaci během testu.

Během instruování probandů je poučíme o tom, že budou rozestavováním figurek znázorňovat citovou blízkost členů rodiny. Čím dál od sebe figurky budou na šachovnici, tím vzdálenější si budou citově. Velmi blízké jsou si figurky, které stojí vedle sebe na dvou čtvercích se sousedící stranou. Figurky se na sebe mohou dívat přímo, nepřímo, nebo se na sebe nemusejí dívat. Pro zvětšení figurek mohou probandi použít podstavce, kterými znázorní moc jednotlivých členů. Zde platí, že na čím větším podstavci figurka stojí, tím větší má touto figurkou vyobrazený člověk v rodině moc a autoritu. Tímto způsobem pak probandi znázorňují tři druhy situací – **typickou, konfliktní a ideální**. Poslední krok, který lze ve FAST provést, je použití barevných figurek. Tento krok spočívá v možnosti nahradit některou z bezbarvých dřevěných figurek figurkou

barevnou. V instrukci by měla zaznít informace, aby probandi vybrali pro vyměňovanou figurku takovou barvu, která ji nějakým způsobem charakterizuje.

Po figurálním vyobrazení všech tří situací (případně i po použití barevných figurek) získáváme dodatečná data pro kvalitativní analýzu formou strukturovaného rozhovoru pro dílčí vyobrazené situace. Otázky pro rozhovor jsou obsahem záznamového listu.

Tímto způsobem probíhá vyšetření jednotlivce i celé rodiny. Během vyšetření celé rodiny pozorujeme interakce mezi členy rodiny. Celý průběh vyšetření zaznamenáváme do protokolu ve čtyřech částech: záznam údajů o osobách zahrnutých ve znázornění rodiny, stručný popis chování probanda či rodiny během testu, záznam pozice figurek na šachovnici včetně směru jejich pohledu a výšky figurek, zápis následných rozhovorů. Individuální test trvá 5-10 minut, skupinový 10-30 minut.

4.2 Hodnocení

Jak již bylo řečeno výše, FAST je kvalitativní i kvantitativní metoda. Vyhodnocování tedy probíhá na obou těchto úrovních. Kvantitativně hodnotíme míru koheze a hierarchie v rodině, její flexibilitu a rozdíly v percepci vyobrazených situací. Z těchto údajů lze kategorizovat vztahovou strukturu rodiny. Kvalitativní analýze podléhá rozhovor po vyobrazení typické, ideální a konfliktní situace, a pozorování chování probandů při testování.

4.2.1 Kvantitativní hodnocení

Co se týče hodnocení koheze a hierarchie, užívá FAST tři stupňů: nízká, střední a vysoká. V hodnocení **koheze** ve FASTu používáme pomyslný čtverec o 3x3 políčkách uprostřed šachovnice, do kterého by se v případě vysoké hodnoty koheze v rodině měly vejít všechny figurky rodinných příslušníků. Jestliže některá figurka nesousedí s ostatními, ale stále se nachází v centrálním čtverci, jedná se o střední kohezi. Pokud je některá z figurek mimo tento čtverec, hodnotíme kohezi jako nízkou. V hodnocení koheze záleží na počtu členů rodiny – pětičlenná rodina může mít střední kohezi i při jedné figurce položené mimo centrální čtverec, ale musí sousedit s některou z figurek uvnitř čtverce. Obdobně je tomu v šestičlenné rodině, zde mohou být mimo prostřední čtverec položeny dvě figurky.

Kromě konstelace celé rodiny hodnotíme také kohezi rodinných subsystémů. Vysokého stupně rodičovské koheze dosahuje rodina tehdy, pokud rodičovské figurky spolu přímo sousedí. Sousedí-li diagonálně, hodnotíme rodičovskou kohezi jako střední, jsou-li od sebe dál, jedná se o nízkou rodičovskou kohezi. Sourozenecký subsystém hodnotíme stejně jako rodičovskou, i zde však záleží na počtu sourozenců. Pokud je v rodině tři a více dětí, hodnotíme jejich sourozenecký subsystém stejně jako celý rodinný systém.

Tento systém nám umožní vyhodnotit také to, zda v rodině existuje mezigenerační koalice. Této informace docílíme srovnáním rodičovské koheze s kohezí rodič-dítě. O mezigenerační koalici hovoříme tehdy, kdy je větší koheze v rodičovsko-dětském subsystému, než v rodičovském.

Při hodnocení **hierarchie** závisí na počtu a výšce podstavců. Je-li u všech členů rodiny stejná výška figurek, jedná se o rodinnou strukturu mocensky rovnostářskou. V opačných případech je tomu tak, že počítáme rozdíl výšky rodičovského a dětského subsystému, konkrétně se jedná o rozdíl výšky níže postaveného rodiče a nejvýše postaveného dítěte. Činí-li tento rozdíl tři a více malých podstavců, jedná se o rodinu s vysokou hierarchií. Pokud je rozdíl 1 nebo 2 malé podstavce, hovoříme o střední hierarchii. Nízkou hierarchii udává buď nulový rozdíl výšky mezi rodičem a dítětem, nebo více podstavců u dítěte než u některého z rodičů, což označujeme jako převrácená hierarchie.

Na úrovni subsystémů je vysoká hierarchie v rozdílu 2 a více malých podstavců mezi figurkami, střední hierarchie při rozdílu 1 malý podstavec a nízká při žádném rozdílu.

Ve FASTu je možné vypočítat i **flexibilitu** rodiny a **rozdíly percepce** ve vnímání vyobrazených situací. Míru flexibility získáme srovnáním koheze a hierarchie v obou subsystémech a ve všech vyobrazeních rodiny. Od skóru typické reprezentace odečítáme skóre ideální nebo konfliktní reprezentace. Rozdíly v percepci získáme srovnáním koheze a hierarchie, a to buď mezi jednotlivými členy rodiny, nebo mezi jednotlivými členy a celou rodinou.

Typy vztahových struktur FAST klasifikuje na 3 druhy: vyváženou, labilně vyváženou a nevyváženou. Rodina s vyváženou vztahovou strukturou má střední nebo vysokou kohezi a střední hierarchii. Labilně vyvážená vztahová struktura má buď střední kohezi a vysokou či nízkou hierarchii, nebo nízkou kohezi a střední hierarchii. Ve vztahově nevyvážené rodině je koheze a hierarchie buď nízká, nebo vysoká.

Kvantitativně lze vyhodnocovat i některé otázky z následných rozhovorů. V následném rozhovoru ke znázornění typické situace jsou to položky 2, týkající se stability znázorněné vztahové konstelace, a 3 doptávající se na rozdíly této vztahové konstelace v porovnání s minulostí. V rozhovoru k ideální situaci jsou kvantifikovatelné otázky 1 a 2, zabývající se mírou obvyklosti ideální situace, a frekvencí situace. V rozhovoru ke konfliktní situaci lze kvantitativně hodnotit otázky 1 až 3 týkající se typu konfliktu, popisu konfliktní situace a frekvence jejího výskytu.

4.2.2 Kvalitativní hodnocení

Kvalitativně hodnotíme informace získané z následných rozhovorů. Další informace ke kvalitativní analýze získáváme pozorováním interakcí a chování členů rodiny během testování.

Pozorování chování jedince nebo rodiny během testu zahrnuje například pořadí umístění figurek na šachovnici, změny v pozicích figurek a situace, ve které probandi tuto změnu provádí, spontánní poznámky a komentáře během testování, směr pohledu figurek, vynechání některého z členů rodiny nebo přidání osob, které do rodiny nepatří.

Následné rozhovory nám poskytují zejména cenné informace o subjektivním pohledu a hodnocení kroků učiněných během testování. Výpovědi členů rodiny o ideální situaci mohou být nápomocné k uvědomění si směru řešení problému, se kterým se rodina potýká.

Kvalitativní analýza těchto okruhů nám umožní dokreslit údaje z kvantitativní analýzy o subjektivní zkušenosti členů rodiny. Vede ke komplexnějšímu obrázku o perspektivách jednotlivých členů, kterými nahlíží na rodinný problém. Kvalitativní data nám umožní vidět skutečné postavení členů v rodině a pochopit, jaký význam má dění v rodině pro jednotlivce. Tyto informace pak můžeme rodině reflektovat, vzájemně informace od jednotlivých členů rodiny srovnávat, a vést tak rodinu k dialogu, vhledu a hlubšímu pochopení rodinné situace (Gehring et al., 2001; Sobotková, 2005; Welcome to the FAST Website of Thomas M. Gehring, n.d.).

4.3 Psychometrické vlastnosti FASTu

Z původní validační studie T. Gehringa, uskutečněné v USA v Kalifornii, vychází FAST jako dostatečně validní a reliabilní nástroj k měření vztahové dynamiky v rodině. K měření reliability FASTu byla použita metoda opakovaného měření (test-retest), což je metoda založená na předpokladu, že bychom znovupoužitím diagnostického nástroje za určitou dobu měli získat výsledky co nejpodobnější prvnímu měření. V případě splnění této podobnosti pak lze nástroj považovat za stabilní v čase, tedy v tomto ohledu reliabilní. Tento druh reliability však vypovídá o kvalitě testu za předpokladu, že se měřené vlastnosti v čase nemění. To u vztahů v rodině během času plně předpokládat nelze, což může význam změřeného údaje o reliabilitě zkreslit. Validita byla odhadována pomocí srovnání FASTu s testy s podobnými konstrukty (při odhadu vysoké korelace těchto testů – tzv. konvergentní validita), a srovnáním s testy složených z odlišných konstruktů (naopak s odhadem nízké korelace – tzv. divergentní validita). Dále byla testována i konstruktová validita – míra, v níž test reprezentuje teoreticky stanovený konstrukt (Ferjenčík, 2010; Urbánek et al., 2011). Dalšími kritérii validačního procesu FASTu bylo prokázání nezávislosti koheze a hierarchie, a vztahů mezi znázorněním rodiny a subsystémů.

V této studii bylo zahrnuto 598 osob. Reliabilita koheze průměrně dosahovala $r = 0,62$ a hierarchie $r = 0,72$, test se tedy ukázal jako přijatelně stabilní v čase. Pro odhad konvergentní a divergentní validity byly vybrány metody FACES III (Family Adaptability and Cohesion Scales) a Family Environment Scale (škála rodinného prostředí), které rovněž obsahují položky zaměřené na kohezi a hierarchii v rodině. FAST významně koreloval s oběma těmito nástroji. K odhadu divergentní validity byly použity položky FACES III a FES zaměřené na odlišná témata. V tomto případě byla prokázána divergentní validita jen v jedné skupině zkoumaných osob, a to u adolescentů. Bylo také prokázáno, že koheze a hierarchie nejsou navzájem závislými dimenzemi, a znázornění celé rodiny a subsystémů je různé a nelze je průměrovat.

Co se týče konstruktové validity, teoretické zázemí FASTu bylo srovnáváno s poznatky vývojové, klinické a systemicko-strukturální psychologie. Kalifornská validační studie ovšem zahrnovala pouze rodiny úplné a neklinické. Byla poté provedena švýcarská studie, ve které byly srovnány rodiny klinických dětí (pacientů psychiatrické ambulance)

s neklinickými dětmi, která přinesla definitivní důkazy o souvislosti FASTem měřených konstruktů s konstrukty teoretické psychologie, tedy o dostatečné konstruktové validitě této metody.

Česká verze FASTu byla testována v Brně v souboru neklinických rodin 13letých dětí, a v Olomouci a) mezi vysokoškolskými studenty, b) mezi dětmi ze somatických oddělení Fakultní nemocnice v Olomouci. Výsledky těchto českých studií korespondují s výsledky studií T. Gehringa (Sobotková, 2005).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 Výzkumné otázky a cíle

Cílem této práce je prozkoumat a nahlédnout do vztahové dynamiky v rozvedených rodinách a srovnat vztahy mezi členy rozvedených rodin se vztahy v rodinách nerozvedených. Tyto rozdíly jsou v této práci zkoumány z hlediska rodinné soudržnosti (koheze), hierarchie a typu vztahových struktur.

Hlavní výzkumnou otázku tedy formulujeme následovně:

Vyskytnou se patrné rozdíly ve vnímání rodinných vztahů matkou a dítětem z rodiny s rozvedenými rodiči a z rodiny s rodiči v manželství?

Na základě hlavní výzkumné otázky formulujeme další, dílčí výzkumné otázky:

1. Budou se lišit výsledky zkoumaných dvojic matka-dítě z rozvedených a nerozvedených rodin v ukazatelích koheze a hierarchie?
2. Ukážou se rozdíly mezi matkou a dítětem ve vnímání rodinných vztahů v rámci jedné rodiny?
3. Ukážou se takové rozdíly v situacích běžného rodinného života, konfliktních situacích a v situacích ideálních představ o rodinném životě?

6 Metody výběru a diagnostického šetření

Účastníci šetření byli do studie vybráni dle následujících kritérií:

- a) 4 rozvedené matky, s dítětem mladšího školního věku (7-12 let)
- b) 4 matky v manželství, s dítětem mladšího školního věku ve stejném věkovém intervalu.

Výběr účastníků je vzhledem k povaze výzkumných otázek nereprezentativní, ale instruktivní. Byl proveden zejména na základě dostupnosti a dobrovolnosti, a také metodou sněhové koule. Ve studii bylo zahrnuto celkem 16 osob. V obou skupinách dohromady se sešlo sedm 10letých dětí a jedno 9leté.

Sběr dat probíhal v Praze a v Žatci od května do července 2020. Data byla sesbírána na nenáhodném souboru fyzicky zdravých osob žijících na území České republiky, splňujících výše uvedená kritéria. S každou dvojicí proběhlo jedno setkání v prostorech

jejich domova. Některé z domluvených dvojic svou účast odřekly z důvodu zvýšeného rizika přenosu koronaviru či z časových důvodů.

Samotnému diagnostickému šetření předcházely informace o povaze a účelu šetření, o publikaci dat v této práci v naprosté anonymitě a o možnosti účastníků zasáhnout do informací, které nechtějí, aby byly publikovány, nebo které chtějí pozměnit pro udržení anonymity a soukromí, a to kdykoliv během či po šetření. Dále byly probandům podány instrukce k testu a vyobrazování jednotlivých členů rodiny v daných situacích.

Metodou sběru dat byl zvolen Test rodinného systému FAST, česká verze od Ireny Sobotkové z roku 2005 (Sobotková, 2005). Tento test byl administrován v každé rodině individuálně matce a dítěti. Přibližná doba administrace FASTu jednomu účastníkovi studie se pohybovala mezi 35 a 50 minutami. Všechny získané informace byly zapsány do záznamového listu Testu rodinného systému, a navíc byly vyšetřovanými osobami vyobrazené rodinné situace foceny na telefon. Tyto fotografie jsou přiloženy k získaným údajům od jednotlivých účastníků a popsány v následující kapitole. Záznamy odpovědí probandů jsou přiloženy v přílohách této práce.

Testování předcházelo stručný sběr anamnestických údajů dle předepsaných kolonek záznamového listu FASTu. Jedná se zejména o informace o věku, škole či zaměstnání, a zdravotních a psychologických problémech, a to jak u osob žijících v domácnosti probandů, tak i u členů rodiny žijících mimo tuto domácnost – pokud tedy takové členy rodiny probandi považovali za důležité ve vyobrazení zahrnout.

Samotné testování sestávalo ze znázornění tří rodinných situací, dle instrukcí z manuálu FASTu. Pořadí administrace testových situací bylo provedeno následovně:

1. typická rodinná situace
2. konfliktní rodinná situace
3. ideální rodinná situace.

Po vyobrazení jednotlivých situací byli probandi vyzváni k možnosti nahradit dřevěné bezbarvé figurky figurkami barevnými, a to v případě, že barevná figurka vyměňovanou bezbarvou figurku nějakým způsobem charakterizuje.

Každé vyobrazené situaci následoval strukturovaný rozhovor dle záznamového listu FASTu. Odpovědi byly ručně zapsány do kolonek záznamového listu k tomu určených.

U všech probandů po poslední vyobrazené situaci následovalo pár krátkých otázek na to, jak se jim test prováděl, a zda pro ně bylo těžké si situace představit a vyobrazit. Tento postup byl zvolen pro získání zpětné vazby a pro ošetření případně vzniklé duševní nepohody probandů.

U rozvedených rodin byla navíc zavedena jedna otázka ohledně spolupráce rozvedeného rodiče/partnera: *Jak hodnotíte spolupráci exmanžela v péči o vaše společné dítě/děti? s odpověďmi spolupracující – neutrální – nespolupracující.*

Výsledná vyobrazení a odpovědi probandů byla hodnocena dle manuálu FASTu v těchto kategoriích: koheze, hierarchie a typy vztahových struktur.

V následující kapitole bude popsáno hodnocení nasbíraných dat od každé zkoumané dvojice matka-dítě.

7 Získané údaje a jejich interpretace

Pro přehled jsou výsledky každé zkoumané dvojice rozepsány ve vlastní podkapitole. V těchto podkapitolách jsou popsány výsledky kvantitativního i kvalitativního rozboru výsledků probandů, a stručné pozorování probandů během testování. Jako první jsou uvedeny výsledky z šetření rozvedených rodin, které pro zachování anonymity zúčastněných osob budou označeny písmeny. Dále jsou popsány výsledky rodin nerozvedených, označených čísly. U každé rodiny je odkaz na fotografie a záznamové listy v Přílohách této práce. Na konci kapitoly budou srovnány výsledky všech rodin.

7.1 Rozvedené rodiny

7.1.1 Rodina A

(Viz Přílohy, s. 2)

Rodina A je tříčlenná rodina z Prahy. Manželé byli sezdaní 13 let a nyní jsou 4 roky po rozvodu. Všichni tři členové spolu dosud žijí v jednom bytě.

Otci je 54 let a byl nezaměstnaný, nyní pracuje jako pomocná síla v kuchyni. Matce je 45 let a podniká, dceři je 10 let a navštěvuje 4.třídu ZŠ. Ani jeden ze členů této rodiny aktuálně netrpí závažnými zdravotními problémy. Matka měla před 5 lety rakovinu, léčba však byla úspěšná.

Typická situace – matka

Figurka otce je v dolním pravém rohu, figurka dcery a matky v centrálním čtverci 3x3. Mezi matkou a otcem je diagonální vzdálenost 4 políčka. Dcera je sice s matkou v centrálním čtverci, mají však mezi sebou také diagonálně 1 políčko. Pohled matky směřuje od dcery i otce, pohled dcery směřuje doprostřed a pohled otce pryč od matky i od dcery. Matka je o středně velký podstavec výše, než zbylí členové – ti nestojí na žádném podstavci.

Typ vztahové struktury: Na úrovni celé rodiny labilní typ (nízká koheze, středně velká hierarchie), v rodičovském subsystému nevyvážený typ (velmi nízká koheze a vysoká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Při konstruování typické situace si matka představila každodenní společné jídlo. Vztahy v této konstelaci dle její výpovědi vypadají stejně po dobu již 8

let. Před narozením dcery byly vztahy mezi ní a exmanželem odlišné. Po narození dcery se o ně přestal starat. Vztahy vykazují nízkou kohezi a středně velkou hierarchii.

Obrácený pohled své figurky vysvětluje tak, že se dívá pryč a utíká do svého světa. Exmanželův pohled pryč znamená, že si dělá co chce a porušuje pravidla domácnosti. Dcera se dívá různými směry, někdy tíhne spíš k otci, jindy spíš k matce.

Mezi figurkou matky a otce je diagonálně vzdálenost 4 políčka, figurky jsou k sobě obráceny zády, což značí velmi nízkou kohezi rodičovského subsystému. Rozdíl ve výšce rodičovských figurek představuje středně velkou hierarchii matky nad otcem, což matka vyjadřuje také slovně výroky, že se sama stará o domácnost a exmanžel jí v tom nepomáhá.

Pozorování: Matka při rozmisťování figurek sebe a exmanžela neváhala. Chvíli přemýšlela, kam postavit figurku dcery. Působila ustaraným a unaveným dojmem, o exmanželovi hovořila s citelným negativním emočním nábojem. Na konci rozhovoru plakala.

Typická situace – dítě

Figurky se nacházejí v pomyslném trojúhelníku poměrně daleko od sebe. Pohled figurky dítěte směřuje mezi rodiče, pohled figurek obou rodičů směřuje k dceři. Figurka matky stojí na středně velkém podstavci.

Typ vztahové struktury: Na úrovni celého rodinného systému se v tomto případě jedná o labilní typ vztahové struktury (nízká koheze, střední hierarchie matky). Rodičovský systém je nevyvážený s nízkou kohezí a vysokou úrovní hierarchie, znovu matky nad otcem.

Kvalitativní hodnocení: Dívka znázornila každodenní, běžnou situaci, kdy matka pracuje nebo tráví čas s dívkou, a otec tráví čas jinde. Dle dívky takto vztahy v rodině vypadají tři měsíce, kdy se otec vrátil z cest a přišel o práci. To způsobilo, že otec přestal v domácnosti pomáhat, a citově se vzdálil. Dívka dodává, že otec neplní své sliby.

Pohled matčiny figurky (směrem k dceři) vysvětluje dívka tak, že spolu tráví hodně času. Otcův pohled směrem k dceři znamená, že se mají rádi a že s ním dívka mluví víc, než matka.

Pozorování: Dívka byla ze začátku lehce nervózní a ostýchavá. Po chvíli nervozita opadla a dívka byla hovornější, sdílná a spolupracující. Nevykazovala žádné nápadné projevy chování ani emocí.

Konfliktní situace – matka

Figurka matky je v horním levém rohu, figurka otce ve spodním pravém rohu, dítě přesně uprostřed šachovnice mezi nimi. Figurka dítěte se dívá před sebe, figurky matky a otce každá pryč z šachovnice. Žádná z figurek pod sebou nemá podstavec.

Typ vztahové vazby: Rodinná i rodičovská vazba jsou nevyvážené (nízká koheze i hierarchie).

Kvalitativní hodnocení: Vyobrazený konflikt je rodičovský, týká se většinou financí, nedodržování slibů a termínů. Objevuje se často a trvá dlouho. Poprvé tuto situaci matka vnímala před 11 lety, naposledy v minulém týdnu. Konflikt matka hodnotí jako velký a závažný, tvrdí, že jinak než v hádce spolu s exmanželem nekomunikují, vyjadřuje svou bezmoc.

Dcera občas zastává roli usmiřovatele rodičů. Konflikt většinou nekončí dohodou, ale oba rodiče se obrátí do svého světa. Matka pracuje nebo se stará o dceru. Obrácený pohled matčiny figurky znamená, že se na exmanžela nechce dívat. Otcův obrácený pohled znamená, že exmanželku ignoruje a nevnímá. Dcera se dívá mezi rodiče, protože situaci nerozumí.

Pozorování: Hned při rozestavování figurek se matka rozplakala. S krátkými přestávkami plakala po dobu celého rozhovoru o konfliktní situaci.

Konfliktní situace – dítě

Figurka matky se nachází v pravém horním rohu, figurka otce v levém dolním rohu, figurka dcery téměř v levém horním rohu. Každá z figurek se dívá jiným směrem. Figurky pod sebou nemají podstavce.

Typ vztahové vazby: V rodinném systému i rodičovském subsystému labilní typ (nízká koheze a střední hierarchie).

Kvalitativní hodnocení: Dívka vyobrazila rodičovský konflikt. Dle dívky se rodiče hádají kvůli financím a osobním problémům. Ke konfliktu dochází 5x týdně a trvá asi hodinu.

Poprvé se tato situace objevila, když byla dívka malá, a naposledy před týdnem. Dívka hodnotí hádku jako velkou, protože rodiče na sebe hodně křičí.

Přiznává, že se někdy snaží rodiče uklidnit a usmířit, ale taky často stojí stranou. Otec dle dívky zahájí rozhovor s matkou v klidu, ale matka se urazí a začne tak hádka. Pohledy figurek znamenají, že rodiče se dívají pryč nebo do země, matka se po konfliktu snaží rozptýlit a dívka přemýšlí, co se děje.

Pozorování: Dívka je smutná. Chvilí přemýšlí, kam umístit svou figurku.

Ideální situace – matka

V ideální situaci se všechny tři figurky nachází uprostřed šachovnice ve čtverci 3x3. Mezi rodiči je dcera, která se dívá dopředu. Pohledy rodičů z každé strany směřují k dceři. Výška otce činí 1 velký podstavec, výška matky 1 střední podstavec a výška dcery 1 malý podstavec.

Typ vztahové struktury: Na úrovni celé rodiny se jedná o vyvážený typ, s vysokou kohezí a střední hierarchií. Rodičovský subsystém je labilního typu (nízká koheze, střední hierarchie).

Kvalitativní hodnocení: Matka vyobrazila situaci, která se dle jejích slov nikdy nestala, jedná se tedy o její přání. Aby se jí přání splnilo, musel by exmanžel přispívat na domácnost, více se snažit, zlepšit své chování a pomáhat. Tyto kroky matka považuje za velmi důležité pro lepší vztahy v rodině. Přeje si, aby exmanžel měl v rodině větší moc, více rozhodoval, a proto ho staví na nejvyšší podstavec. Pohledy figurek dle matky znamenají blízkost.

Pozorování: Uvolnila se tenze po pro matku citově náročném vyobrazení konfliktní situace.

Ideální situace – dítě

Dceřina figurka je mezi rodičovskými figurkami. Pohled dcery směřuje mezi rodiče, pohledy figurek obou rodičů směřují k dceři. Žádná z figurek pod sebou nemá podstavec.

Typ vztahové vazby: Celý rodinný systém je nevyváženého typu, má vysokou kohezi, ale nízkou hierarchií. Rodičovský subsystém je labilní (střední koheze a nízká hierarchie).

Kvalitativní hodnocení: Dívka vyobrazenou situaci nikdy nezažila. Aby taková situace nastala, museli by se dle dívky rodiče usmířit, odpustit si, otec by se musel více snažit a matka by mu musela zkusit dát šanci. Oční kontakt mezi figurkami vysvětluje tak, že se na ni rodiče dívají, protože se o ni starají, a ona se na ně dívá zpět, protože je má ráda.

Podstavce nevyužívá, protože chce, aby si byli všichni rovni. Vyměňuje figurky rodičů za fialové, protože fialová je její oblíbenou barvou a chce zdůraznit, že by byla na rodiče pyšná, kdyby se usmířili.

Pozorování: Dívka je posmutnělá, s rozložením figurek neváhá, má jasnou představu.

Celkové hodnocení výsledků rodiny A:

Matka působí unaveně a ustaraně, během testování několikrát pláče. Dívka je nejprve trochu ostýchává, po krátké chvíli plně spolupracující a hovorná, během testování chvílemi posmutnělá.

V typické situaci se vyobrazení rodiny matkou a dcerou moc neliší. Obě vnímají běžnou rodinnou situaci podobně. Situace v rodině je časově stabilní, naposledy byla situace lepší v dávné době. Dívka se zřejmě cítí být citově trochu vzdálenější od obou rodičů. Matka dceru vnímá citově blíže, než dcera matku. Dcera i matka se shodují ve stupni hierarchie i v tom, že osobou s nejvyšší mocí v rodině je matka. Dále se obě shodují na tom, že otec rodině nepomáhá.

Konfliktní situaci vnímají matka i dcera také podobně. Matka dceru vyobrazuje přesně mezi oběma rodičovskými figurkami, v rozhovoru tvrdí, že je dcera často usmíruje. Dcera má pocit, že stojí spíše stranou, ale potvrzuje, že občas plní roli usmířovatele rodičů.

V ideální situaci se v obou vyobrazeních figurky celé rodiny scházejí uprostřed šachovnice vedle sebe. Matka mezi sebe a otce pokládá dceřinu figurku a přeje si, aby se exmanžel o dítě a o domácnost staral víc. Dcera nastavuje rodičovské figurky diagonálně vedle sebe a přeje si jejich usmíření.

Spolupráci otce obě testované hodnotí jako nedostatečnou. Z tvrzení matky i dcery vyplývá, že situace je v této domácnosti velice nepříjemná a napjatá, rodiče se často a dlouze hádají. Fakt, že spolu všichni bydlí v jednom bytě, nepříznivé situaci pravděpodobně jen přispívá. Rodičovský subsystém má ve všech situacích nízkou kohezi.

7.1.2 Rodina B

(Viz Přílohy, s. 5)

Rodiče v této žatecké rodině se rozvedli po 11 letech manželství, dnes je to téměř 5 let od rozvodu. Otec je vojákem z povolání a je mu 43 let, matka je momentálně na mateřské dovolené a je jí 34 let. Jejich společný syn chodí do 3. třídy ZŠ a je mu 9 let. Syna mají ve střídavé péči. Otec žije sám. Matka má již 4 roky nového partnera, se kterým žije a má dvouměsíční dceru. (Chlapec se na začátku testování ptal, zda má vybrat figurku také pro novorozenou sestru. Ponechala jsem mu prostor, aby se rozhodl, jak sám chce. Zvolil variantu, že je dcera/sestra u matky, figurka matky tedy v chlapcových výsledcích reprezentuje matku s malým dítětem.)

Nikdo z rodiny netrpí vážným zdravotním problémem, v posledních dvou letech však chlapec bojuje s obtížemi psychosomatické povahy, bez zjevného medicínského nálezu (tlak na hrudi, bolesti břicha) a nechce chodit k otci. Chlapec dochází na psychoterapii.

Typická situace – matka

Figurky matky a syna jsou vedle sebe a dívají se na sebe. Figurka otce je téměř v levém spodním rohu a jeho pohled směřuje směrem k figurkám matky a syna. Otcova figurka stojí na velkém podstavci, matčina na středně velkém, chlapcova pod sebou nemá žádný podstavec.

Typ vztahové struktury: Rodinná i rodičovská labilní (nízká koheze, střední hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Matka v této konstelaci znázornila situaci, kdy se s exmanželem střídají v péči o syna. Vztahy s exmanželem v této podobě trvají 4 roky, se synem 2 roky. V období před 4 lety si byla matka s exmanželem blíží a byli si rovni. Vztahy se změnily ztrátou blízkosti a matkou vnímanými manipulacemi exmanžela.

Oční kontakt figurek matky a syna znamená blízkost, na exmanžela se nechce dívat, protože ho již nepovažuje za součást svého života. Otec se na ně dívá, protože se dle matky neposunul dál a je osamělý.

Pozorování: Matka spolupracuje, je sdílná. V situaci má jasno, nepřemýšlí nad rozestavováním figurek nijak dlouho. Chvillemi vypadá smutně.

Typická situace – dítě

Chlapec stojí u matky, po matčině levici stojí její nový partner. Otcova figurka stojí ve spodní části šachovnice ve vzdálenosti dva čtverce od chlapcovy figurky.

Matka a partner své pohledy směřují směrem k chlapci, chlapec se dívá na ně. Otec se dívá na tyto tři figurky zpozzdálí. Matka a partner pod sebou mají každý 1 střední podstavec.

Typ vztahové struktury: Rodinná labilní (nízká koheze, střední hierarchie), rodičovská nevyvážená (nízká koheze, vysoká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Chlapec znázornil situaci, kdy je v péči matky a společně s ní a jejím partnerem jedou na výlet. Vypráví o výletech, které v tomto složení podnikají. O otci říká, že je smutný a „má ty svoje deprese“. Vztahy v této podobě zažívá od doby, kdy se rodiče rozvedli. Změnu ve vztazích vnímá zejména na základě změny bydliště matky. Matka podle něj předtím nebyla šťastná, ale pak si našla nového partnera.

Oční kontakt mezi trojicí figurek matka-partner-chlapec znamená, že se mají rádi a podnikají spolu mnoho věcí. Otec se na ně dívá, protože by chtěl za matkou a možná doufá, že se k němu matka vrátí.

Pozorování: Chlapec neví, kam položit figurku otce. Je sdílný a mluví velice pozitivně o zážitcích s matkou a jejím partnerem.

Konfliktní situace – matka

V konfliktní situaci stojí otcova figurka ve spodní řadě šachovnice, matčina figurka v horní části šachovnice a mezi nimi (avšak blíž k matce) stojí figurka syna. Mateřská figurka se dívá na syna, otcova figurka pryč ze šachovnice. V této situaci je jedinou figurkou na středním podstavci matčina figurka.

Typ vztahové struktury: Rodinná nevyvážená (nízká koheze, nízká hierarchie), rodičovská nevyvážená (nízká koheze, vysoká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Matka znázorňuje rodičovský konflikt, který se týká společného dítěte a jejího nového života. Dle matky otec tento konflikt filtruje zejména přes dítě, před rokem přestal s matkou komunikovat. Pro matku je to významný konflikt, dochází s dítětem k psychologovi a situace se nyní řeší i přes Odbor sociálně-právní ochrany dětí. Když je chlapec v otcově péči, bolí ho na hrudi a v břiše. Otec pro řešení konfliktu nic nedělá, chlapec je občas prostředníkem rodičů, ale má otce rád.

Oční kontakt znamená absenci fyzického kontaktu, otec s matkou odmítá spolupracovat.

Pozorování: Chvíli trvalo, než matka rozestavěla figurky. Párkrát došlo ke změně postavení otcovské a dětské figurky. Nevykazuje žádné zvláštní vzorce chování či prožívání, situaci vysvětluje klidně.

Konfliktní situace – dítě

Mezi chlapcem a matkou je jeden prázdný čtverec. Po boku matky stojí figurka partnera. Otcova figurka stojí ve spodní řadě šachovnice a je obrácená zády k trojici stojící ve středu šachovnice. Partnerova figurka je obrácená k matce, matčina figurka k dítěti, chlapcova figurka k matce. Matka a její partner pod sebou mají každý jeden střední podstavec.

Typ vztahové struktury: Rodinná labilní (nízká koheze, střední hierarchie), rodičovská nevyvážená (nízká koheze, vysoká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Chlapec znázorňuje konflikt mezi ním a matkou, případně i matčíným partnerem. Jedná se o konflikt ohledně nepořádku a nadměrné chlapcovy fyzické aktivity v bytě. Dle chlapce se jedná o častý konflikt trvajícím jen chvíli. Neví, kdy nastal poprvé, naposledy však den před testováním. Chlapec tvrdí, že se do konfliktu občas zapojí i matčín partner poté, co chlapec neposlechne matku. Oční kontakt matky znamená, že k chlapci mluví, partner se dívá na matku, protože poslouchá a občas chlapci také domluví. Na mou otázku ohledně biologického otce chlapec odpovídá „*Táta je pryč.*“

Pozorování: Z chlapcovy výpovědi usuzuji spíše na nižší závažnost konfliktu, respektive na běžnou rodinnou konfliktní situaci. Chlapec je sdílný, ve zmínce o otci zamračený, jinak se usmívá.

Ideální situace – matka

V ideální situaci stojí dětská figurka mezi rodičovskými. Figurky rodičů každá směřují pohledem k figurce dítěte. Žádná z figurek pod sebou nemá podstavec.

Typ vztahové struktury: Rodinná labilní (střední koheze, nízká hierarchie), rodičovská nevyvážená (nízká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Znázorněná situace se dle matky nikdy v rodině nevyskytla. Aby se vyskytla, musel by dle ní otec přestat filtrovat problémy přes dítě, odpustit matce, začít žít nový život, vyrovnat se se situací a komunikovat osobně. Pro matku by taková změna

byla prioritou. Oční kontakt znamená vzájemné pochopení, spolupráci a blízkost co se týče péče o syna.

Pozorování: Žádné nápadné vzorce chování či prožívání.

Ideální situace – dítě

V této situaci dítě zcela vynechává otcovu figurku. Doprostřed staví figurku sebe, matky a partnera, všechny figurky stojí vedle sebe a dívají se na sebe. Matka a partner stojí na středních podstavcích, dítě na malém podstavci.

Typ vztahové struktury: Rodinná vyvážená (vysoká koheze, střední hierarchie), rodičovská – chybí otcova figurka.

Kvalitativní hodnocení: Chlapec znázornil rodinné oslavy narozenin a jiných svátků. Takto se cítí, když jezdí na výlety s matkou a partnerem matky, a to pokaždé, kdy někam spolu jedou. Naposledy taková situace nastala minulý víkend na výletě. Chlapec by si přál, aby ho matka s jejím partnerem více poslouchali, a pro otce by si přál, aby nebyl sám. Považuje takovou změnu za velmi důležitou, protože by se měli v rodině víc rádi a nikdo by nebyl smutný, ani otec. O otci mluví, ale jeho figurku na šachovnici nepokládá. Oční kontakt mezi matkou, dítětem a partnerem matky znamená, že se mají rádi a povídají si.

Pozorování: Výrazná změna v obličejové mimice při tematickém přechodu k otci – smutek.

Celková interpretace výsledků rodiny B:

Matka se rozhodla vyobrazit pouze vztahy s dítětem a jeho biologickým otcem, protože tento vztah ji psychicky zatěžuje. K zátěži dochází zejména proto, že exmanžel dle jejích slov způsobuje chlapci psychické problémy. O novém vztahu mluvila jen krátce, ale velmi pozitivně. Chlapec chtěl do znázornění zahrnout také nového partnera matky, z čehož usuzují, že je nevlastní otec v chlapcově životě důležitou postavou.

Zdá se, že pro chlapce nová rodina (tedy matka, nevlastní otec a čerstvě narozená sestra) funguje dobře, vykazuje vysokou míru koheze a přiměřenou míru hierarchie. Chlapec k matce a jejímu novému partnerovi vzhlíží. Svého biologického otce má rád, ale je pro

něj zátěží. Tuto myšlenku podporuje kromě chlapcovy výpovědi fakt, že ve znázornění ideální situace otcovu figurku zcela vynechal.

Matka působila vyrovnaně se situací, mluvila klidně. Jako jediný problém uvedla strach o syna, který situací trpí, což se projevuje jeho psychosomatickými obtížemi.

Matka i dítě se shodli na tom, že je otec původcem problémů, oba figurku otce znázornili téměř ve stejné vzdálenosti. Matka a dítě mezi sebou mají emocionálně blízký vztah, což je patrné z obou výsledků testu i z rozhovoru. Oba vyslovují přání, aby otec vyřešil svůj vztah vůči matce.

Matka hodnotí spolupráci exmanžela nedostatečně, přála by si, aby s ní více komunikoval.

7.1.3 Rodina C

(Viz Přílohy, s. 11)

Třetí rodinou je čtyřčlenná rodina ze Žatce. Rodiče se rozvedli po 12 letech manželství, nyní jsou rok a půl po rozvodu. Rodina se skládá z dvou dcer – 10letých dvojčat, navštěvujících 4. třídu ZŠ, 39leté matky speciální pedagožky, a 45letého otce podnikatele. Otec žije v jiném městě s novou partnerkou, matka žije s dětmi v malém bytě. Děti jsou v soudem nařízené výhradní péči matky.

Ani jeden člen rodiny se neléčí se závažným somatickým ani psychologickým problémem.

Během testování byly dcery pro lepší orientaci ve výsledcích odlišeny označeními D1 a D2. Dívka, která se zúčastnila testování, byla označena D1.

Typická situace – matka

V běžné rodinné situaci matka vyobrazuje sebe a obě děti v centrálním čtverci, figurka matky a dětí se nachází vedle sebe. Otcovu figurku položila na spodní část šachovnice. Pohled matčiny figurky směřuje k oběma dcerám, otcova figurka zpovzdálí pozoruje figurky matky a dcer. Otcova figurka stojí na středně velkém a matčina na malém podstavci.

Typ vztahové vazby: Rodinná i rodičovská labilní (nízká koheze, střední hierarchie), sourozenecká nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Matka neznázornila konkrétní situaci, jedná se o každodenní situaci, kterou zažívá s dcerami od doby, kdy se s exmanželem rozvedli. Vztahy mají dle ní tuto podobu již rok a půl. Dříve byl otec hlavou rodiny a rozhodoval o všech věcech, nyní tuto roli zastává matka. Ve vztazích došlo ke změně z důvodu partnerských problémů mezi rodiči, dle matky došlo k nevěře a agresi z otcovy strany. Když se od něj matka rozhodla odejít, otec ji spolu s dcerami vyhodil z domu. Oční kontakt mezi dcerami znamená, že mezi sebou mají pozitivní vztah. Matčin pohled směřovaný dcerám znamená, že je má obě ráda stejně, nechce mezi nimi dělat rozdíly a udržuje s nimi otevřenou komunikaci. Otcův pohled značí jeho zájem o dcery, udržují spolu pravidelný kontakt.

Pozorování: Matka je spolupracující, sdílná, klidná. Během testování nevykazuje žádné výrazné změny v emotivitě či chování.

Typická situace – dítě

Obě dětské figurky stojí vedle figurky matky. Otcova figurka stojí mimo střední čtverec, mezi ním a dceřinou figurkou je jeden volný čtverec. Matka směřuje svůj pohled na obě dcery, sestra testované dívky se dívá na matku. Testovaná dívka (D1) se dívá na otce, otec se dívá na matku a obě dcery.

Typ vztahové vazby: Rodinná i rodičovská labilní (nízká koheze, střední hierarchie), sourozenecká nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Dívka vyobrazila běžnou, každodenní situaci, ve které zdůrazňuje, že se jí stýská po otci. Taková situace v rodině trvá rok, před rokem tvrdí, že byli všichni šťastní, když žili s otcem. Vztahy se změnilo proto, že je otec vyhodil z domu. Oční kontakt její vlastní figurky znamená, že jí otec chybí a přála by si, aby se vrátil a přemluvil matku. Matka se dívá na dcery proto, že je má ráda a stará se o ně. Sestra se dívá na matku, protože nechce být s otcem. Otec se dle dívky dívá na celou rodinu, protože chce, aby byli zase spolu.

Pozorování: Dívka je smutná a několikrát opakuje, že se jí stýská po otci.

Konfliktní situace – matka

Také v této situaci matka vynechává otcovu figurku, jedná se o vyobrazení konfliktu mezi matkou a dětmi. Všechny tři figurky stojí ve čtverci 3x3, mezi figurkou matky a dětskými

figurkami je však prázdný čtverec. Figurky dcer stojí vedle sebe. Matka se dívá na dcery, dcery se dívají na sebe. Matčina figurka stojí na středně velkém podstavci, pod figurkami dívek nejsou žádné podstavce.

Typ vztahové vazby: Rodinná labilní (nízká koheze, střední hierarchie), sourozenecká nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Matka znázornila rodičovsko-dětský konflikt, který se týká převážně běžných rodinných záležitostí kolem údržby domácnosti a výchovy. Jedná se o relativně častý konflikt s krátkým trváním. Poprvé se objevil v nízkém věku děvčat, naposledy týden před testováním. Matka hodnotí tento konflikt jako významný, má ráda pořádek v domácnosti. Matka je hlavní postavou v řešení konfliktu, rozhoduje o tom, co budou děti dělat, a případný odpor řeší trestem.

Oční kontakt vysvětluje tak, že dcery drží při konfliktu při sobě, matčin pohled znamená, že k oběma dcerám mluví stejně a snaží se k oběma přistupovat férově.

Otcova figurka na šachovnici zcela chybí, protože dle matky otec v konfliktu nehraje žádnou roli. Konflikt matka řeší přímo s dcerami, s exmanželem žádné konflikty nemá.

Pozorování: Žádné zvláštní pozorovatelné chování či projev emocí.

Konfliktní situace – dítě

V konfliktní situaci žádná z figurek nestojí vedle sebe, jsou rozmístěny po prostoru šachovnice. Matka stojí uprostřed šachovnice, dívá se na děti. Otec stojí ve spodní části šachovnice a je obrácen směrem k matce. Děti stojí v pravé části šachovnice, mezi sebou mají jeden prázdný čtverec a jsou obráceny směrem k matce. Matka stojí na dvou podstavcích, na velkém a středně velkém, které jsou postaveny na sobě. Otec stojí na velkém podstavci, děti pod sebou nemají žádný podstavec.

Typ vztahové vazby: Rodinná i rodičovská vazba nevyvážené (nízká koheze, vysoká hierarchie), sourozenecká nevyvážená (nízká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Jedná se o konflikt mezi matkou a dětmi, který se týká uklízení. Dle dívky takový konflikt nastává občas. Někdy trvá dlouho, protože konflikt končí tím, že se dívky matce omluví. Naposledy nastal konflikt cca týden před testováním. Dívka považuje tento konflikt za poměrně významný, protože při něm zažívá hněv a lítosti, že vůbec nastává. Většinou konflikt řeší matka příkazem, co děti mají dělat. Svou roli

v řešení konfliktu hraje občas i otec, a to v případě, že se na něj matka s problémem obrátí. Otec poté většinou dětem vynadá.

Pozorování: Během rozhovoru patrné známky smutku a lítosti nad situací.

Ideální situace – matka

Ideální situaci pro matku reprezentuje situace bez otcovy figury. Uprostřed šachovnice stojí vedle sebe figurky matky a obou dcer. Matčina figurka se dívá na dcery, figurky dcer se dívají na matku. Figurka matky stojí na malém podstavci.

Typ vztahové vazby: Rodinná vyvážená (vysoká koheze, střední hierarchie), sourozenecká nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Matka znázorňuje vztahy takové, jaké jsou teď po rozvodu. Tvrdí, že se mají s dcerami dobře. Taková situace se dle ní objevuje často a mají se s dcerami čím dál lépe. Poprvé takto harmonickou situaci zažívala ještě v manželství, když otec jezdil na služební cesty do zahraničí a byla s dcerami sama. Dle matky takto vztahy v této podobě budou v rodině zcela běžné. Tvrdí, že exmanžel by v jejím životě nemusel být, ale dcery ho mají rády. Dodává, že když zapracuje na sobě, bude situace stabilní.

Oční kontakt znamená vzájemnou lásku, rovnost a kvalitní komunikaci s přiměřenou rodičovskou hierarchií.

Pozorování: Konstelaci figurek postavila rychle, bez velkého rozmýšlení.

Ideální situace – dítě

V ideální situaci dívka vyobrazila celou rodinu pospolu. Figurky matky a otce stojí vedle sebe a u nich stojí figurky dětí. Rodičovské figurky jsou obráceny k sobě, figurky dětí se dívají na rodiče. Obě figurky rodičů stojí na středních podstavcích, figurky obou dětí na malých podstavcích.

Typ vztahové vazby: Rodinná i rodičovská vyvážená (vysoká koheze, střední hierarchie), sourozenecká nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Pro dívku toto rozvržení figurek představuje situaci, kdy byla rodina ještě pospolu. Takovou situaci však zažívala jen občas, protože se rodiče hádali. Dívka by si přála, aby takové vztahy v rodině byly vždy. Nepamatuje si, kdy takovou

situaci zažila naposledy. Aby vztahy byly stejné, jako na šachovnici, musel by se dle dívky otec „vrátit, omluvit se a být hodný na mámu, a říct jí, že ji má rád“. Matka by se k němu musela chtít vrátit. Dívka by si přála, aby se k ní a sestře rodiče nechovali jako k malým dětem, ale víc je poslouchali. Vyjadřuje také přání, aby je otec nebil. Taková změna by pro dívku byla velice důležitá, protože by dle ní byla celá rodina zase spokojená.

Oční kontakt mezi rodiči znamená jejich vzájemnou lásku. Dcery se dívají na rodiče, protože mají oba rády stejnou měrou a mají radost, že jsou zase spolu.

Pozorování: Během rozhovoru se rozesmutila.

Celková interpretace výsledků rodiny C:

Ve výpovědi dívky je výrazným rysem stesk po otci a přání vrátit zpátky vztahy z minulosti. To je v rozporu s názorem matky, která vyjadřuje subjektivní spokojenost se situací nyní po rozvodu, a odhodlání situaci i přes některé obtíže zvládnout.

V zobrazení typické situace se výsledky matky a dcery liší v tom, že matka znázorňuje o trochu větší citovou vzdálenost od otce. Mezi postavením otcovy figurky dcerou a matkou je rozdíl jednoho políčka. Dále jsou patrné drobné rozdíly v percepci hierarchie. Otec má očividně stále v rodině vliv, dívka vnímá jeho vliv jen o trochu vyšší, než matka.

Obě testované osoby znázornily konfliktní situaci stejným konfliktem, rodičovsko-dětským, který se týká běžných domácích záležitostí. V matčině podání jde o běžný hierarchický rozdíl mezi rodičem a dítětem, otce je z její konstelace vynechán. Z perspektivy dívky však jde o poměrně velké hierarchické rozdíly mezi rodiči a dětmi, ale také mezi oběma rodiči. Matčina figurka stojí na dvou podstavcích, postavených na sobě (středně velký a velký), otcova figurka stojí na středně velkém podstavci.

V ideální situaci vyčnívá výše zmíněné přání dívky vrátit se k životu s otcem. Matka si to nepřejí. Dívka by si přála pro sebe a svou sestru vyšší postavení v rodině – svou a sestřinu figurku položila na malé podstavce – v předchozích situacích pod sebou tyto figurky žádné podstavce nemají.

Matka i dcera se shodují na tom, že úroveň spolupráce otce je neutrální – ani nejhorší, ale ani optimální.

7.1.4 Rodina D

(Viz Přílohy, s. 17)

Poslední rodinou z této skupiny je pražská rodina se čtyřmi dětmi. Tato rodina je momentálně rok a půl po rozvodu, který nastal po 18 letech manželství. Otec žije zvlášť, matka žije s dětmi a mají střídavou péči, tři starší děti jsou každý víkend u otce. Nejmladším členem rodiny je 3,5letý chlapec (D4). Druhým nejmladším dítětem je účastnice studie, 10letá dívka navštěvující 4. třídu ZŠ (D3). Její sestra, 15 let (D2), chodí do 5. ročníku osmiletého gymnázia, a nejstarší sourozenec, 17letý bratr (D1), je také gymnazista v 6. ročníku víceletého gymnázia. Matka je 39letá poradkyně ve školství, otec je 38letý ředitel nakladatelství.

Matka dále uvádí jako členy rodiny svého nového partnera a jeho dvě dcery. Partner s dcerami však žije v jiné domácnosti. Během testování matka vyobrazuje jen sebe a své 4 děti.

Všechny 4 děti jsou zdravé, zcela bez somatických či psychických onemocnění. Matka trpí intolerancí na lepek a laktózu, což ji občas, dle její výpovědi, vyřazuje z běžného provozu.

Matka docházela před pár lety na psychoterapii, otec je dle jejích slov depresivně laděn, ale neléčí se.

Typická situace – matka

V typické situaci stojí matčina figurka uprostřed šachovnice a kolem sebe má figurky všech dětí. Stojí mezi D4, D3 a D2, každé dítě má z jedné strany. Za D2 stojí figurka nejstaršího dítěte. Figurka D2 se dívá na matku, figurka D4 je k matce pootočená, zbylé figurky se dívají před sebe. Tři z těchto figurek stojí na 1 malém podstavci – matčina a dvou nejstarších dětí.

Typ vztahové vazby: Rodinná nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie), sourozenecká vyvážená (střední koheze, střední hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Matka touto konstelací vyobrazila běžnou rodinnou situaci po jejím příchodu z práce ve všední dny, kdy jsou děti u matky. Vztahy v této podobě se v rodině objevily před cca rokem a půl. Ke změně došlo dle slov matky kvůli rozvodu rodičů. Navíc starší děti zaujaly roli dospělých, ale to je dle matky dáno jejich věkem.

Oční kontakt mezi starší dcerou a matkou znamená to, že si dcera poslední dobou hodně s matkou povídá. Nejmladší chlapec (D4) je dle matky na ni napojen, ale zároveň už je relativně samostatný a dělá si své věci. Mladší dcera (D3) stále potřebuje blízkost, ale má i své aktivity. Matka ji vnímá ve středu rodiny a vyjadřuje svou obavu o to, zda má dcera dostatek prostoru a pozornosti také vzhledem k jejímu věkovému rozdílu od starších sourozenců i mladšího bratra. Nejstarší syn se stále k rodině vztahuje, ale už je samostatný.

Pozorování: Dlouho přemýšlí o rozvržení figurek. Figurku nejmladšího dítěte staví nejbliž k sobě, na hranici políčka.

Typická situace – dítě

Figurky dětí stojí ve shluku vedle sebe. Z pravé strany stojí matčina figurka přímo u dětí, z levé strany otcova figurka, vzdálená od dětí 1 volný čtverec. Pohledy všech figurek směřují doprostřed. Otcova figurka stojí nejvýše, na 1 velkém a 1 středním podstavci. Pod figurkou matky je jeden velký podstavec, pod figurkami dvou starších sourozenců 1 středně velký podstavec a pod figurkou testované dívky 1 malý podstavec.

Typ vztahové vazby: Rodinná labilní (nízká koheze, střední hierarchie), rodičovská labilní (nízká koheze, střední hierarchie), sourozenecká vyvážená (vysoká koheze, střední hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Dívka znázorňuje společnou rodinnou večeři v pracovních dnech, kdy jsou děti u matky. Podotýká, že by situace byla stejná i kdyby znázornila večeři u otce. Vztahy mají tuto podobu 3 roky, od doby, kdy se otec odstěhoval. Hlavním rozdílem ve vztazích nyní a předtím je dle dívky to, že otec byl hlavou rodiny a nejstarší bratr měl větší moc nad svými dvěma sestrami. Vztahy se změnily proto, že hlavou rodiny je nyní matka, a starší bratr byl vůdcem „sourozenecké party“, ale teď už si spolu sourozenci nehrají.

Oční kontakt mezi dětmi znamená, že se spolu baví, a rodiče na ně dohlíží.

Pozorování: Spolupracující, veselá. Dlouho se rozmýšlí nad hierarchií v rodině, mění několikrát postavení figurek. Situaci uvádí tak, že vlastně neví, co otec přes týden dělá.

Konfliktní situace – matka

Figurka matky a D4 stojí přímo naproti sobě a dívají se na sebe. Figurka nejstaršího dítěte stojí za nejmladším. D2 konfliktu přihlíží zpovzdálí, D3 také přihlíží, ale stojí blíž matce a D4. Matka a nejstarší syn stojí na 1 malém podstavci.

Typ vztahové vazby: Rodinná labilní (střední koheze, nízká hierarchie), sourozenecká vyvážená (střední koheze, střední hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Vyobrazený konflikt je rodičovsko-dětský, mezi matkou a nejmladším dítětem. Konflikt se týká vzdoru nejmladšího dítěte ve chvílích, kdy se dožaduje něčeho, co matka výchovně nechce. Konflikt se objevuje několikrát za den, trvá krátce. Poprvé se objevil ve dvou letech nejmladšího chlapce, naposledy těsně před testováním.

Starší dcera se konfliktu neúčastní, do situace se nevměšuje a bere ji s klidem. Mladší dcera se občas snaží konflikt mírnit. Nejstarší syn se do konfliktu často zapojuje, protože ho chování malého bratra rozčiluje a konflikt by řešil jinak.

Oční kontakt mezi matkou a nejmladším dítětem znamená, že se matka dívá přímo na dítě a zasahuje, zároveň však sleduje i dítě nejstarší a snaží se mírnit jeho reakci. Nejmladší dítě se dívá pryč, protože konflikt nemůže moc ovlivnit.

Pozorování: Matka na začátku chvíli přemýšlí, co je u nich v rodině konfliktem, protože v rodině konflikty nemají.

Konfliktní situace – dítě

Konfliktní situace vypadá téměř stejně jako situace typická. Děti stojí u sebe, matka u nich, otec trochu opodál. Nejmladší dítě se dívá pryč, je obráceno zády k ostatním. Dívka se dívá na něj, starší sourozenci jsou obráceni zády k těmto dvěma figurkám. Matka se dívá doprostřed na všechny děti. Otec se dívá na celou rodinu. Žádná z figurek pod sebou nemá podstavec.

Typ vztahové vazby: Rodinná labilní (střední koheze, nízká hierarchie), rodičovská labilní (nízká koheze, střední hierarchie), sourozenecká vyvážená (vysoká koheze, střední hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Dívka pro vyobrazení konfliktní situace volí hádku mezi sebou a mladším bratrem. Tvrdí, že jinou hádku v rodině neregistruje. Hádky se týká většinou

něčeho, co malý bratr chce a dívka ne. Konflikt se objevuje 2 - 3x denně, pomijí rychle. Naposledy se taková situace objevila v den testování. Dívka popisuje, že když se takový konflikt objevil poprvé, byl pro ni vážný, protože se na ni nikdy nikdo nezlobil tak, jako malý bratr, nyní si zvykla. Ostatní členové rodiny si tohoto konfliktu nevšímají.

Odvracený pohled D4 znamená, že je uražený. Dívčina figurka se na něj dívá, protože se chce usmířit, matka je nabádá k domluvě. Oba starší sourozenci se dívají pryč, do konfliktu se nezapojují.

Pozorování: Zmiňuje také občasný konflikt se staršími sourozenci. Zde v řešení hrají roli rodiče, kteří se zastanou toho, kdo je v právu.

Ideální situace – matka

Figurka matky stojí uprostřed dětských figurek, mezi D2, D3 a D4. Nejstarší syn (D1) stojí za D2. Všichni se dívají před sebe. Matčina figurka a figurky dvou nejstarších dětí stojí na 1 malém podstavci.

Typ vztahové vazby: Rodinná nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie), sourozenecká vyvážená (střední koheze, střední hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Tato situace představuje chvíle, kdy spolu rodina tráví volný čas. Trvá různě dlouho a objevuje se například na rodinné dovolené nebo jiných rodinných akcích. Situace je dle matky proměnlivá – záleží na tom, zda nejmladší dítě po matce vyžaduje pozornost. Poprvé se situace objevila po rozvodu rodičů a když dorostly děti, tedy cca před 1,5 rokem. Matka mluví o tom, že takovou situaci není reálné mít vždy, považuje ji spíše za svůj ideální způsob trávení volného času, kterým jsou chvíle, kdy má čas a klid sama na sebe. Myslí si ale, že se budou postupně prodlužovat časové úseky, kdy spolu mohou všichni svobodně být, a to kvůli postupnému odrůstání dětí. Takové seskupení považuje za důležité zejména pro sebe, a to z toho důvodu, že jí stojí moc energie snažit se o zajišťování ideálních podmínek pro všechny.

Pozorování: Zamýšlí se nad tím, jak má vypadat ideální rodina. Dochází k závěru, že neví, jak má vypadat, ale umí si představit ideální situaci pro sebe. Představuje si, že všichni sedí na břehu moře, jsou tam spolu, ale každý si dělá to své.

Ideální situace – dítě

Všechny figurky stojí u sebe. Rodičovské figurky stojí vedle sebe. Otcova figurka má pod sebou 1 velký a 1 malý podstavec, matčina 1 velký, starší bratr 1 středně velký, obě sestry 1 malý a mladší bratr žádný podstavec. Rodičovské figurky se dívají na děti, děti na rodiče.

Typ vztahové vazby: Rodinná i rodičovská vyvážená (vysoká koheze, střední hierarchie), sourozenecká vyvážená (vysoká koheze, střední hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Dívka vyobrazila své přání, taková situace se dle ní ještě nevyskytla. Aby se její přání stalo skutečností, museli by si s dívkou sourozenci zase hrát. Podotýká však, že neví, jaké změny by nastaly, kdyby se zapojil nejmladší sourozenec. Dále by se rodiče k sobě museli vrátit. Pro dívku je to velice důležité, je to její velké přání. Myslí si, že rodiče a nejmladší sourozenec by byli také rádi, starším sourozencům však dle jejího názoru situace tak, jak je teď, vyhovuje.

Oční kontakt znamená že se všichni dívají na všechny a nemají mezi sebou žádné rozepře.

Pozorování: Několikrát opakuje, že by si takovou situaci opravdu přála. Přeje si zejména, aby rodiče zase byli spolu.

Celková interpretace výsledků rodiny D:

V této rodině převažuje vyvážená vztahová struktura, a to zejména mezi sourozenci. Matka vynechala figurku exmanžela, z vyobrazených situací dcery lze usuzovat na labilní typ rodičovského vztahu.

Hierarchicky jsou z pohledu matky starší děti rovny matce, což ale vysvětluje jejich věkem a vyzrálostí. Z pohledu dcery je hierarchie v rodině členitější, nejvýše je pro ni postaven otec, dcera k němu zřejmě vzhlíží z celé rodiny nejvíce. Rozdíl ve výšce otcovy a matčiny figurky činí jen jeden malý podstavec. Dále dívka vnímá rozdíly také mezi sebou a sourozenci. Z hlediska moci se cítí být nad mladším bratrem, ale pod staršími sourozenci.

Emočně nejvýraznější situací byla ideální situace u dívky, kdy se dívka nadchla pro představu návratu otce do rodiny, a vícekrát toto přání zopakovala se silnější emoční reakcí.

Matka se zdá být se situací smířena. Zdá se, že by si přála mít více prostoru pro sebe.

Co se týče spolupráce otce, z výpovědí obou testovaných osob se jeví jako velice spolupracující.

7.2 Nerozvedené rodiny

7.2.1 Rodina 1

(Viz Přílohy, s. 23)

První rodina z kontrolní skupiny je čtyřčlenná rodina z Prahy. 47letý otec je manažer, 48letá matka obchodní asistentka. Mají dvě děti, 18letého studenta gymnázia a 10letou dceru navštěvující 4. třídu ZŠ. Žijí společně v bytě. Matka se léčí s chronickými gastrointestinálními problémy, jinak jsou zdravotní obtíže členů rodiny běžné a nijak závažné. Blízko jejich bydliště žije 71letá babička (matka matky), která je v důchodu, a často rodinu navštěvuje a pomáhá s každodenními povinnostmi. Při testování ale ani jedna z testovaných figurku babičky v rodinných situacích nezahrnuje.

Testované dítě je dcera, která je v záznamovém listu označena D2.

Typická situace – matka

Všechny figurky se nacházejí ve středu šachovnice v centrálním čtverci 3x3. Figurky matky a obou dětí jsou v jedné linii, matka stojí mezi dětmi. Mezi matkou a otcem je jedno volné políčko. Matka se dívá na otce, otec se dívá mimo rodinu, syn se dívá dopředu a dcera svůj pohled směřuje mezi matku a otce. Jediná matčina figurka stojí na podstavci, a to na malém.

Typ vztahové vazby: Rodinná labilní (střední koheze, nízká hierarchie), rodičovská labilní (nízká koheze, střední hierarchie), sourozenecká nevyvážená (nízká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Matka nerozestavila figurky v žádné konkrétní situaci, spíše se jedná o její percepci rodinných vztahů běžně, každý den. Vztahy rodina v této podobě udržuje dle matky stabilně již 5-6 let. Matka situaci vnímala odlišně v době, kdy ještě s manželem neměli děti, konkrétně tvrdí, že si byli bližší. Změna podle ní nastala v tom, že se manžel uzavřel.

Oční kontakt vysvětluje tak, že syn si hledí svého života. Matka se dívá na všechny, protože jí na všech kromě manžela záleží. Manželův pohled znamená, že odmítá kontakt,

pomoc a názor své manželky. Dcera vnímá všechny, vztahově se angažuje u všech členů rodiny.

Protože barevné figurky matce evokovaly vlastnosti členů rodiny, volila pro syna oranžovou, která pro ni znamená nebezpečí. To vysvětlila tak, že někdy syn stojí při ní a někdy proti ní. Vyžaduje mnoho pozornosti a je netrpělivý. Pro dceru zvolila zelenou figurku, protože zelená matku uklidňuje – dodala však, že i s dcerou má starosti. Manželovi přidělila fialovou figurku, což je barva, která je pro matku odpuzivá, a vyjadřuje nepochopení z manželovy strany. Tyto popsané vlastnosti mají velký vliv na rodinné vztahy, protože se podílejí na pro matku nepříznivé rodinné atmosféře.

Pozorování: Je spolupracující, dlouho s rozvržením figurek neváhá. U některých témat rozhovoru působí smutně.

Typická situace – dítě

Všechny figurky jsou uprostřed šachovnice. Mezi matkou a otcem stojí figurka dívky, vedle matky stojí figurka jejího bratra. Všechny figurky se dívají doprostřed. Nejvýše postavená je matka, a to na středně velkém podstavci, otec a bratr stojí každý na jednom malém podstavci. Dívka pod svou figurku nepokládá žádný podstavec.

Typ vztahové vazby: Rodinná nevyvážená (střední koheze, nízká hierarchie), rodičovská labilní (nízká koheze, střední hierarchie), sourozenecká vyvážená (střední koheze, střední hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Dívčina konstelace představuje společné jídlo. Vztahy podle ní takto vypadají většinou, nevnímá žádné rozdíly mezi nynější situací a minulostí.

Oční kontakt sourozenců s matkou znamená to, že sourozenci více sledují matku, protože matka o rodinných záležitostech více rozhoduje. Jinak všichni sledují všechny.

Vyměňuje svou figurku za fialovou, ale jen proto, že má ráda fialovou barvu.

Pozorování: Ze začátku je trochu nervózní, rychle ale chápe princip testování a spolupracuje.

Konfliktní situace – matka

Figurky jsou od sebe vzdálené. Mezi figurkou matky a otce je 5 volných políček. Figurky dětí stojí mezi nimi, figurka syna trochu blíž matce. Figurky matky a otce hledí přímo na sebe. Figurky dětí se dívají před sebe. Otcova figurka stojí na středně velkém podstavci.

Typ vztahové vazby: Rodinná labilní (nízká koheze, střední hierarchie), rodičovská nevyvážená (nízká koheze, střední hierarchie), sourozenecká nevyvážená (nízká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Matka touto konstelací znázornila partnerský konflikt. Ten se týká všeho možného kolem domácnosti, občas také financí. Matka tvrdí, že se takový konflikt může objevit i každý den kvůli maličkosti, má pak dlouhého trvání a manželé v něm bojují o sebeprosazení. Dodává, že i přesto, že někdy vyhraje, cítí se poražená. Poprvé takový konflikt nastal 5-6 let zpět, naposledy v den testování. Děti dle matky dají rodičům během konfliktu verbálně najevo svou nevoli, matka by si přála, aby ji děti více podporovaly. Dodává pak, že ji syn občas podpoří.

Pohledy figurek pro matku znamenají, že konflikt probíhá přímo mezi ní a otcem. Děti stojí mezi nimi, dcera se dle ní o konflikt moc nezajímá.

Manželovu figurku vyměnila za fialovou, protože fialová pro ni představuje hrozbu. Matka popisuje, že pro ni taková situace znamená citové vzdalování. Rozbívá rodinu, ztrácí se v manželském vztahu důvěra, a mimo jiné také matka vnímá, že jdou s manželem špatným vzorem dětem.

Pozorování: Dlouho se rozmýšlí, figurku manžela několikrát přestavuje.

Konfliktní situace – dítě

Figurky stojí v centrální části šachovnice. Vedle matčiny figurky stojí figurky obou dětí. Otcova figurka stojí naproti matčině, diagonálně a je mezi nimi jedno volné políčko. Dívčina figurka se dívá před sebe, rodičovské figurky na sebe, a bratrova figurka směřuje svůj pohled na matku. Matka stojí na středně velkém podstavci, otcova a bratrova figurka každá na 1 malém podstavci.

Typ vztahové vazby: Rodinná nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie), rodičovská labilní (nízká koheze, střední hierarchie), sourozenecká vyvážená (střední koheze, střední hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Dívka se rozhodla vyobrazit rodičovský konflikt, do kterého se někdy zapojí i její bratr. Konflikt se týká domácnosti a objevuje se v rodinném životě 1-2 x za týden. Naposledy se objevil týden před testováním. Z hlediska významnosti dívka hodnotí konflikt za spíše významný, protože se matka na otce zlobí a protože konflikt může trvat až hodinu. Dívka během konfliktu odchází do vlastního pokoje a nechce

konflikt poslouchat. Bratr se také izoluje a jeden z rodičů většinou taktéž odchází do jiné místnosti.

Oční kontakt dětí znamená to, že se nechtějí do konfliktu zaplést. Spíše se zastávají matky, protože má dle dívky matka většinou pravdu. Pohledy rodičů znamenají, že se na sebe během hádky dívají.

Pozorování: Má ihned představu o rozložení figurek, popisuje situaci spíše s humorem.

Ideální situace – matka

V ideální situaci jsou všichni členové rodiny přímo u sebe v centru šachovnice, pohledy všech směřují doprostřed. Nikdo pod sebou nemá podstavec.

Typ vztahové vazby: Rodinná nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie), rodičovská a sourozenecká labilní (střední koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Dle matky se taková situace již v rodině vyskytla, ale dávno a nejedná se o konkrétní situaci. Poprvé rodinu takto vnímala před narozením dětí, naposledy před pár lety. Matka vysvětluje, že aby taková situace znovu nastala, museli by oba rodiče pracovat na manželském vztahu u psychologa, čemuž je ona otevřená, ale manžel nikoliv. Takovou změnu považuje matka za zásadní.

Oční kontakt všech členů rodiny, směřující doprostřed, reprezentuje rodinnou harmonii.

Pozorování: Nerozmýšlí se dlouho, figurky staví do této podoby hned.

Ideální situace – dítě

Všichni členové rodiny stojí v těsné blízkosti uprostřed šachovnice. Figurky rodičů i sourozenců spolu sousedí diagonálně. Pohledy všech figurek směřují doprostřed. Figurky otce a matky pod sebou mají každá 1 malý podstavec.

Typ vztahové vazby: Rodinná vyvážená (vysoká koheze a střední hierarchie), rodičovská a sourozenecká labilní (střední koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Znázorněnou situaci dívka již zažila v dřívější době například na rodinném výletu. Nyní se taková situace moc často neobjevuje, protože bratr je dospělý a nechce jezdit na rodinné výlety. Naposledy takovou situaci zažila o Vánocích. Aby se taková situace opakovala, museli by se dle dívky rodiče méně hádat a bratr by se musel

k dívce chovat lépe a neurážet ji. Takovou změnu by ze své perspektivy a z pohledu rodičů považovala za důležitou, myslí si ale, že pro bratra by tak důležitá nebyla.

Oční kontakt mezi figurkami znamená vzájemnou náklonnost.

Pozorování: Je smutná, když hovoří o bratrovi.

Celková interpretace výsledků rodiny 1:

V této rodině převažují vazby labilního typu. Rodina je poměrně soudržná, s kolísavou hierarchií.

Vnímání typické situace matkou a dítětem se v oblasti vzájemné citové blízkosti členů rodiny moc neliší. Matka vnímá větší vzdálenost mezi sebou a svým manželem, což zdůrazňuje jak v rozhovoru, tak i odvráceným pohledem jeho figurky. Dívka rodinu v typické situaci vyobrazila jako vysoce kohezivní, avšak na rozdíl od matky v rodině vnímá rozdíly v rozložení moci. Největší moc má dle dívky v rodině matka. Otec a bratr stojí každý na jednom podstavci. Sebe vnímá dívka hierarchicky nejnižší.

Ač matka i dcera zvolily stejný konflikt – rodičovský, vyobrazení konfliktní situace se u obou testovaných osob dosti liší. Zatímco matka vnímá vzdálenost mezi sebou a manželem jako velkou (5 políček od vlastní figurky), dcera mezi rodiči zobrazila rozdíl 1 volného políčka. Obě se shodují ve výšce matčiny figurky – tou je 1 střední podstavec. V ideální situaci si dívka přeje rovnost matky a otce a ještě o něco větší blízkost otce k rodině. Matka vyobrazila situaci totožně, jen s rozdílem přání úplné rovnosti všech členů rodiny.

7.2.2 Rodina 2

(Viz Přílohy, s. 27)

Dalšími testovanými jsou matka a dcera ze čtyřčlenné žatecké rodiny. Otec je 47letý vedoucí expedice ve skladové firmě, matka 47letá teamleaderka. Synovi (D1) je 18 let a studuje střední školu, dceři (D2) je 10 let a chodí do 5. třídy ZŠ. Matka je zdravá, neléčí se s žádnými zdravotními ani psychickými problémy. Otec je neslyšící, jinak zdravý. Syn má diagnostikovaný Aspergerův syndrom a jednostrannou hluchotu. Dcera je zdravá.

Pár je v manželském svazku již 20 let.

Typická situace – matka

V typické situaci stojí matka s otcem vedle sebe, děti mají u sebe. Všichni se dívají doprostřed a nikdo pod sebou nemá žádný podstavec.

Typ vztahové vazby: Rodinná, rodičovská i sourozenecká nevyvážené (vysoká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Dle matky takto vyobrazená situace symbolizuje denní rodinné rituály či debaty. S manželem takový vztah měla vždy, s dětmi až od doby, kdy povyroستly. Vztahy se dle matky moc nezměnily, byly vždy takové, jaké je zobrazuje.

Oční kontakt znamená to, že se všichni na sebe dívají, snaží se dohodnout. Musejí se na sebe dívat, protože otec je neslyšící. Nikdo nestojí na podstavci, protože jsou si všichni rovni.

Pozorování: Neváhá a rovnou staví figurky do této konstelace.

Typická situace – dítě

Všechny figurky stojí ve středu šachovnice u sebe. Otcova a matčina figurka sousedí diagonálně, stejně tak figurky dětí. Figurky otce a matky se dívají doprostřed, synova figurka je od zbytku rodiny odvrácená., dceřina figurka se dívá na matčinu. Otcova figurka stojí na středně velkém podstavci, matčina na velkém, synova na malém, dceřina na žádném.

Typ vztahové vazby: Rodinná vyvážená (vysoká koheze, střední hierarchie), rodičovská vyvážená (střední koheze, střední hierarchie), sourozenecké vyvážená (střední koheze, střední hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Tato situace dle dívky nepředstavuje žádnou konkrétní situaci, jedná se o vztahy, které jsou v rodině většinou. Dívka si nepamatuje, že by vztahy v rodině vypadaly jinak.

Bratrův odvrácený pohled znamená, že hraje celý den hry na počítači. Dívka se dívá na matku, protože si hodně povídají a vzájemně pomáhají. Otec je dle dívky rodině blízko, ale moc v domácnosti nepomáhá.

Dívka vyměnila rodičovské figurky za zelené. Zelená pro ni znamená, že má rodiče moc ráda. Bratrovu figurku vyměnila za oranžovou, což vysvětluje tak, že bratra také má ráda,

ale není jí tak blízký, jako rodiče. Svou figurku vyměnila za fialovou, což značí lásku k ostatním lidem.

Pozorování: Nejprve nervózní, nesmělá. Rychle pochopila princip testu, dále spolupracovala bez problémů.

Konfliktní situace – matka

V této situaci stojí matčina a otcova figurka proti sobě, dívají se na sebe. Děti jsou vzdálené jak od rodičů, tak od sebe vzájemně a dívají se jinam. Žádná z figurek nestojí na podstavci.

Typ vztahové vazby: Rodinná nevyvážená (nízká koheze, nízká hierarchie), rodičovská nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie), sourozenecká nevyvážená (nízká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Matka tuto situaci uvádí větou, že v jejich domácnosti se nejedná o konflikty, ale spíše o nedorozumění. Vyobrazuje nedorozumění mezi partnery. Jako příklad dává konkrétní situaci, zda by syn měl či neměl jít studovat vysokou školu. Matka na tom trvá, otec je v opozici. Tvrdí ale, že ke sporům nedochází moc často a většinou spory netrávají dlouho. Naposledy taková situace nastala nedávno, ale ani se nejednalo o konflikt. Matka vysvětluje, že vzhledem k handicapu otce se v jejich domácnosti neustále věci musejí vysvětlovat. Děti v konfliktech nehrají žádnou roli, většinou se rodiče domlouvají sami.

Oční kontakt mezi figurkami rodičů znamená, že spolu komunikují a berou ohled na děti.

Pozorování: Nevykazuje žádné abnormální znaky chování či prožívání.

Konfliktní situace – dítě

V konfliktní situaci stojí diagonálně vedle sebe matčina a dceřina figurka. Figurky otce a bratra jsou vzdálené, bratrova v levém horním rohu, otcova v poslední řadě horní části šachovnice. Otcova figurka sleduje matčinu a dceřinu, bratrova figurka je obrácená zády k rodině. Figurky matky a dcery jsou obráceny k sobě. Otec stojí na malém podstavci, matka na středně velkém, bratr na malém a dívka na žádném.

Typ vztahové vazby: Rodinná nevyvážená (nízká koheze, nízká hierarchie), rodičovská a sourozenecká labilní (nízká koheze, střední hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Dívka k vyobrazení konfliktní situace volí hádku s matkou, kdy dívka matku neposlouchá (nechce hrát na klavír a místo toho hraje hry na počítači). Konflikt dle dívky není tak častý a trvá jen pár minut. Naposledy se taková situace objevila před měsícem. Konflikt dívka nepovažuje za významný. V řešení konfliktu se angažuje hlavně matka, většinou pro dívku zvolí nějaký trest. Bratr si dle dívky hledí svého, otec se zajímá, proč je dívka smutná, ale více do konfliktu nezasahuje.

Oční kontakt mezi matkou a dcerou znamená, že se hádají. Otec si jich příliš nevšímá, proto stojí opodál, ale zajímá se posléze o dění. Bratr se o situaci nezajímá a nevměšuje se do ní.

Dívka mění barvy figurek zcela totožně s typickou situací. Vysvětlení rovněž zůstává stejné.

Pozorování: Bez zvláštních projevů či změn chování a emotivity.

Ideální situace – matka

Ideální situace vypadá stejně jako typická – celá rodina uprostřed šachovnice, všichni blízko sebe. Dívají se na sebe, nemají pod sebou podstavce.

Typ vztahové vazby: Rodinná, rodičovská i sourozenecká nevyvážená (nízká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Matka znovu opakuje, že se jedná o běžný denní režim rodiny. Takovou situaci zažívá v rodině pořád, někdy se objeví nedorozumění, ale situace v této podobě je v rodině dle matky stabilní.

Oční kontakt mezi figurkami znamená důvěru, absenci strachu, že se něco v rodině stane.

Pozorování: Usmívá se, působí spokojeně.

Ideální situace – dítě

Rozvržení figurek v ideální situaci vypadá stejně jako v situaci typické. Změna nastává v pohledech figurek, tentokrát směřují doprostřed. Otec a matka stojí každý na velkém podstavci, bratr na středním, dívka na malém.

Typ vztahové vazby: Rodinná vyvážená (vysoká koheze, střední hierarchie), rodičovská labilní (střední koheze, nízká hierarchie), sourozenecká vyvážená (střední koheze, střední hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Vyobrazená situace představuje rodinné chvíle během Vánoc či narozenin. Objevuje se každé svátky, naposledy to bylo o minulých Vánocích. Aby taková situace byla běžná, musel by dle dívky otec být také hlavou rodiny – nyní jí je matka. Dále by si dívka přála mít malého sourozence. Takovou změnu považuje za velmi důležitou.

Oční kontakt znamená blízkost, přála by si, aby bratr netrávil tolik času počítačovými hrami.

Barvy figurek zůstávají stejné, jen bratrovu by vyměnila také za zelenou, protože by si přála, aby si s bratrem byli blíž.

Pozorování: Žádné zvláštní projevy.

Celková interpretace výsledků rodiny 2:

Rodina má vysokou kohezi i přiměřenou hierarchii. Dívka hierarchii znázorňuje, matka ne, což v určování typu rodinných vazeb způsobuje, že ve všech situacích vyobrazených matkou rodina vychází s nevyváženým typem. Z rozhovoru s matkou i dcerou je však patrné, že v rodině funguje přirozená hierarchie rodičů nad dětmi, a také staršího sourozence nad mladším.

Vyobrazení typické a ideální situace se tedy mezi matkou a dcerou neliší.

Jako konfliktní situaci každá z testovaných volí jinou situaci. Dívka vyobrazuje konflikt s matkou, matka konflikt s otcem. Jedná se v obou případech o běžnou situaci, která nemá dlouhého trvání, a na jejímž řešení se podílí ty osoby, kterých se konflikt týká.

Nejvýraznějším prvkem v této rodině se zdá být starší bratr, kterého dívka vnímá jako citově vzdáleného. To může být zapříčiněno jak větším věkovým rozdílem sourozenců, tak i diagnózou chlapce.

7.2.3 Rodina 3

(Viz Přílohy, s. 33)

Třetí zkoumanou dvojicí je matka a syn ze čtyřčlenné žatecké rodiny. Matce je 37 let a pracuje jako personalistka a mzdová účetní, otcí je 39 let a je logistik. Mají dva syny,

10letého žáka 4. třídy ZŠ a 5letého chlapce navštěvujícího mateřskou školu. Ani jeden z členů této rodiny se neléčí se závažným somatickým či psychickým onemocněním.

Typická situace – matka

Všechny figurky stojí u sebe uprostřed šachovnice. Matčina a otcova figurka stojí v těsné blízkosti, u nich stojí figurky dětí. Otcova figurka stojí na 1 malém podstavci, matčina na 1 středně velkém. Figurky dětí jsou obráceny obličejem k sobě, figurky rodičů směřují své pohledy na děti.

Typ vztahové vazby: Rodinná a rodičovská vyvážené (vysoká koheze, střední hierarchie), sourozenecká nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Matka si při rozestavování figurek představila rodinu jako na fotografii. Vztahy v rodině dle ní mají tuto podobu většinou a jsou takové odjakživa.

Oční kontakt mezi dětmi znamená, že si spolu rozumí.

Pozorování: Figurky rozestavuje ihned, bez velkého rozmýšlení.

Typická situace – dítě

Figurky stojí u sebe, ve středu šachovnice. Žádná z figurek nestojí na podstavci, všechny se dívají doprostřed.

Typ vztahové vazby: Rodinná, rodičovská i sourozenecká nevyvážené (vysoká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Chlapec vyobrazil situaci, kdy se celá rodina schází o víkendu. Tvrdí, že vztahy v této podobě v rodině zažívá pořád. Vztahy se dle jeho názoru nezměnily, ač se na chvíli zamýšlí, jaké vztahy měli rodiče před tím, než se jim narodil.

Oční kontakt mezi figurkami znamená, že spolu všichni tráví čas a dělají společně spoustu věcí.

Rodičovské figurky vyměnil za oranžové figurky, což dle něj znamená, že se rodiče mají rádi, drží spolu a má to na rodinu vliv v tom, že se mají dobře.

Pozorování: Spolupracuje, vypráví detaily z rodinného života, přemýšlí nahlas.

Konfliktní situace – matka

Figurky otce a matky stojí vedle sebe uprostřed šachovnice. Dětské figurky stojí opodál, sousedí spolu diagonálně. Figurky rodičů se dívají na figurky dětí, dětské figurky se dívají na sebe. Žádná z figurek nestojí na podstavci.

Typ vztahové vazby: Rodinná, rodičovská i sourozenecká nevyvážené (nízká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: V tomto případě se jedná o konflikt mezi matkou a starším dítětem, který se týká plnění jeho školních povinností. Tento konflikt má vysokou frekvenci, poprvé ho matka zaznamenala při nástupu syna do první třídy, naposledy před koronavirovou karanténou. Během koronaviru a domácího vyučování konflikty na toto téma dle matky nenastaly. Pro matku je to významný konflikt, a to z důvodu, že ji stojí mnoho energie a úsilí syna motivovat k plnění školních úkolů. Konflikt řeší především ona sama, manžel je přes den v práci. Řeší ho potrestáním syna, který je pak chvíli uražený. Spolu s mladším bratrem pak většinou vytváří alianci proti matce, mladší syn se svého staršího bratra zastává, což matka znázorňuje dětskými figurkami obrácenými k sobě.

Pozorování: Matka při rozhovoru vyjadřuje svou bezmoc, vyčerpání a obavy o to, aby tento konflikt dále do budoucna zvládala.

Konfliktní situace – dítě

Figurky otce a matky stojí u sebe. Dětské figurky stojí v levé části šachovnice, sousedí diagonálně. Otec a matka se dívají na sebe, chlapci se také dívají jeden na druhého. Rodičovské figurky stojí obě na velkých podstavcích. Figurky chlapců pod sebou podstavce nemají.

Typ vztahové vazby: Rodinná nevyvážená (nízká koheze, vysoká hierarchie), rodičovská a sourozenecká nevyvážené (vysoká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Zde se jedná o konflikt rodičů proti dětem. Konflikt se týká nepořádku v dětském pokoji, ale i v jiných místnostech. Ke konfliktu dle chlapce dochází poměrně často, má ale krátké trvání. Naposledy se taková situace udála týden před testováním. Chlapec tomuto konfliktu nepřikládá velkou důležitost. Hlavní roli v řešení konfliktu mají dle chlapce rodiče, kteří rozhodují o tom, co děti mají udělat.

Oční kontakt mezi rodiči znamená, že se rodiče domlouvají (zřejmě nad výchovným postupem). Pohledy bratrů znamenají, že spolu bratři drží a také spolu většinou uklízejí nepořádek.

Pozorování: Žádné zvláštní pozorované projevy chování či emotivity.

Ideální situace – matka

V ideální situaci vypadá konstelace rodiny téměř stejně jako v situaci typické. Otec a matka stojí vedle sebe, dívají se na děti, které stojí u nich. Všichni stojí uprostřed šachovnice a dívají se na sebe. Otcova figurka stojí na středně velkém podstavci, matčina na malém.

Typ vztahové vazby: Rodinná a rodičovská vyvážené (vysoká koheze, střední hierarchie), sourozenecká nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Matka vyobrazila situaci, kdy se rodina schází spolu doma – víkendy, svátky. Naposledy se v takové situaci rodina ocitla o víkendu před testováním. Aby taková situace byla v rodině vždy, musel by se dle matčiny výpovědi otec více zapojovat do rozhodování o rodinných záležitostech. Matka tvrdí, že by jí to pomohlo a ulevilo by se jí, a myslí si, že by děti za takové situace fungovaly lépe.

Oční kontakt znamená, že se všichni mají rádi.

Pozorování: Žádné zvláštní projevy v chování či emotivitě.

Ideální situace – dítě

V ideální situaci stojí všechny figurky ve stejné konstelaci, jako v typické situaci. Tentokrát však figurky matky a otce stojí na velkých podstavcích, a dětské figurky na středně velkých podstavcích. Pohledy všech členů rodiny směřují doprostřed.

Typ vztahové vazby: Rodinná vyvážená (vysoká koheze, střední hierarchie), rodičovská a sourozenecké nevyvážené (vysoká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Chlapec si představil konkrétní situaci, kterou s rodinou zažívá o Vánocích či na oslavách narozenin. Někdy ji zažívá i ve všední dny. Naposledy ji zažil poměrně naposledy, kdy byli s rodinou u babičky. Aby taková situace nastávala častěji, musel by jeho mladší bratr chlapce méně otravovat. Chlapec dodává, že rodiče by pak s dětmi měli méně práce a chlapec by měl méně starostí.

Oční kontakt má zde pro chlapce stejný význam, jako v typické situaci – trávení společného času, harmonie v rodině.

Pozorování: Žádné zvláštní projevy v chování či emotivitě.

Celková interpretace výsledků rodiny 3:

V rodině jsou vztahové struktury buď vyvážené, nebo nevyvážené, s převahou vysoké koheze a středně velké hierarchie rodičů nad dětmi.

Z matčina pohledu převažuje spíše vazba vyvážená, a to v typické a ideální situaci jak v měřítku celé rodiny, tak i v rodičovském subsystému. V konfliktní situaci je vazba nevyvážená v celém rodinném systému i obou subsystémech. Matka by si přála větší iniciativu a pomoc ze strany otce, jinak se manželství jeví jako vyrovnané.

Chlapec vnímá rodinné vztahy jako nevyvážené, a to zejména kvůli malým rozdílům v hierarchii.

Vizuálně se vyobrazení tří testových situací v podání matky a dítěte téměř neliší, kromě již zmíněné hierarchie.

Rodina působí z výpovědí obou testovaných osob harmonicky, řeší přirozené každodenní problémy. Výrazným rysem je spolenectví bratrů – zdá se, že spolu bratři i přes drobné neshody dobře vycházejí a drží jeden druhého i například při konfliktu.

7.2.4 Rodina 4

(Viz Přílohy, s. 39)

Poslední zkoumanou dvojicí ze skupiny nerozvedených rodin je matka a syn z pražské pětičlenné rodiny, skládající se z 40letého otce, který podniká, 38 matky učitelky na SŠ, dvou dětí – 12leté studentky osmiletého gymnázia a 10letého žáka 4. třídy ZŠ, a babičky v důchodu, které je 76 let.

Rodina žije v rodinném domě na kraji Prahy spolu s babičkou, která vlivem zhoršení zdravotního stavu již nezvládala žít sama. S rodinou žije necelý rok.

Typická situace – matka

Matčina a otcova figurka sousedí diagonálně. U matky stojí figurka dcery, vedle dcery stojí figurka syna. Babiččina figurka stojí vedle otce. Otcova figurka stojí na středně

velkém podstavci, matčina na velkém, babiččina také na středním, dceřina na malém a synova nestojí na žádném podstavci. Pohledy matky i otce směřují k dětem. Dcera se dívá před sebe, syn se dívá na dceru. Babička se dívá na celou rodinu.

Typ vztahové vazby: Rodinná a rodičovská vyvážené (střední koheze, střední hierarchie), sourozenecká vyvážená (vysoká koheze, střední hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Situace reprezentuje běžnou atmosféru v každodenním fungování rodiny. Vztahy v této podobě matka registruje po dobu necelého roku. Tvrdí, že dříve si byli s manželem více oporou. Změna nastala poté, co se přistěhovala babička a když manžel změnil zaměstnání, což mu dle matky působí stres.

Pohled matky znamená, že se stará o děti a o babičku a o běžné fungování domácnosti. Manželův pohled matka vysvětluje tak, že se o domácnost také stará, ale spíše materiálně. Starší dcera má své aktivity, proto se dívá mimo rodinu. Mladší syn se dívá na svou sestru, protože se dle matčina tvrzení poslední dobou více pošťuchují, dceři začíná puberta a vycházejí s bratrem o něco hůř. Babička se dívá na celou rodinu, protože se snaží být nápomocná. Matka zde však dodává, že to babičce její zdravotní stav nedovoluje.

Pozorování: Několikrát přestavuje figurku manžela, nejprve ji položila o něco dál od své, ale pak si to rozmyslela. Nad babiččinou figurkou také přemýšlí trochu déle. Dodává, že tchyně a manžel mají úzký vztah. Sama s babičkou vychází dobře, ale tvrdí, že je to někdy náročné.

Typická situace – dítě

Všechny figurky stojí u sebe. Figurky matky a otce sousedí diagonálně, stejně tak figurky sourozenecké. Babiččina figurka stojí vedle otcovy figurky. Otec a matka stojí každý na velkém podstavci, dcera a babička každá na malém, chlapec na žádném. Všechny figurky se dívají doprostřed.

Typ vztahové vazby: Rodinná vyvážená (vysoká koheze, střední hierarchie), rodičovská labilní (střední koheze, nízká hierarchie), sourozenecká vyvážená (střední koheze, střední hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Chlapec vyobrazil společnou rodinnou večeri. Vztahy takto vnímá v rodině stabilně a dlouhodobě. Jediná změna od minulosti je dle chlapce to, že se k nim přistěhovala babička, se kterou se předtím vídali méně.

Oční kontakt znamená, že si rodina u jídla povídá. Dodává však, že se jeho sestra občas urazí, ale brzy je situace znovu v pořádku.

Pozorování: Chlapec otočil figurku své sestry obličejem pryč od rodiny, pak ji zase vrátil do původní polohy.

Konfliktní situace – matka

Figurky matky a otce sousedí diagonálně. Figurka dcery sousedí s matkou, vedle ní stojí figurka syna. Babiččina figurka stojí vedle otcovy figurky. Matka a otec se dívají přímo na sebe. Děti jsou od nich odvráceny a dívají se před sebe. Babička se dívá na svého syna. Babička a otec stojí na velkém podstavci, matka na středně velkém, děti na žádném.

Typ vztahové vazby: Rodinná vyvážená až labilní (střední až nízká koheze, střední hierarchie), sourozenecká nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Jedná se o konflikt partnerský, který se týká provozních záležitostí kolem domácnosti. Matka tvrdí, že je manžel ve stresu, který se projeví v diskuzi nad běžnými starostmi rodiny. Konflikt nastává asi 2 x měsíčně, a většinou má krátkého trvání. Matka neví přesně, kdy se konflikt objevil poprvé, o stejných věcech se hádali i dříve, ale nyní ke konfliktům dochází o něco častěji, zřejmě od nástupu manžela do nového zaměstnání. Naposledy takový konflikt zažili před 3 týdny. Pro matku se jedná o poměrně významný konflikt, který ji mrzí. Navíc se do konfliktu zapojuje tchyně, která se většinou zastává svého syna. Manžel však po nějaké chvíli přichází a manželé se usmířují. Děti v konfliktu nehrají žádnou roli, jsou z konfliktu zcela vynechány.

Oční kontakt mezi partnery znamená, že se hádají spolu. Babička se zastává svého syna, děti se konfliktu neúčastní.

Pozorování: Rozpovídala se o rodinné situaci, vyjadřuje slovně svou únavu nad situací.

Konfliktní situace – dítě

V konfliktní situaci proti sobě stojí figurky chlapce a jeho sestry. Z jedné strany mají figurky rodičů, z druhé strany figurku babičky. Otcova, matčina a sestřina figurka stojí každá na velkém podstavci, babiččina na 1 malém a chlapcova figurka na podstavci nestojí. Pohledy sourozenců směřují na sebe vzájemně, pohledy rodičů i babičky směřují k dětem.

Typ vztahové vazby: Rodinná labilní (střední koheze, nízká hierarchie), rodičovská nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie), sourozenecká nevyvážená (nízká koheze, vysoká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Chlapec vyobrazil sourozenecký konflikt. Konflikt se týká neshod mezi sourozenci, popichování, vstupu sestry do chlapcova pokoje i přes jeho nevoli, a podobně. Konflikt se dle chlapce objevuje téměř každý den, někdy má dlouhého trvání, protože chlapec se na sestru někdy dlouho zlobí. Poprvé se taková situace stala, když byli oba mladší, naposledy den před testováním. Pro chlapce se jedná o významný konflikt, protože ho sestra uráží a on z toho bývá dlouho naštvaný. Rodiče i babička se během tohoto konfliktu snaží děti usmířit, otec se dle chlapce občas rozčílí a pošle každé dítě do jejich pokoje.

Oční kontakt mezi sourozenci znamená, že se hádají. Pohledy rodičů a babičky znamenají, že mají snahu konflikt v dobrém ukončit.

Pozorování: Když hovoří o konfliktu se sestrou, je rozčilený.

Ideální situace – matka

Matčina figurka sousedí s otcovou, dětské figurky jsou u rodičovských. Babiččina figurka stojí vedle figurky mladšího dítěte. Otec i matka stojí každý na velkém podstavci, babička a obě děti stojí každý na malém podstavci. Pohledy rodičů směřují doprostřed, pohledy dětí na sebe vzájemně a babiččin pohled směřuje k dětem.

Typ vztahové vazby: Rodinná i rodičovská vyvážené (vysoká koheze, střední hierarchie), sourozenecká nevyvážená (vysoká koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Konstelace představuje situaci o svátcích či některých víkendech. Matka nedokáže odhadnout, jak často se situace v minulosti objevila, trvání má různě dlouhé. Když žila babička ve svém domě, nastávala častěji, nyní dle jejích slov má rodina více starostí. Aby nastala vyobrazená situace, musela by se dle matky babička uzdravit (podotýká však, že to nejspíš není reálné), a manžel by musel zpracovat na svém pracovním stresu. Děti by se mohly méně hádat, ale to vzhledem k jejich věku a brzy nastupující pubertě také nevidí jako reálné. Pro matku by taková změna byla velmi důležitá, neví jak důležitá by byla pro ostatní členy rodiny.

Oční kontakt mezi dětmi znamená, že spolu lépe vycházejí. Stejný význam má i oční kontakt mezi rodiči. Babiččin pohled znamená, že rodinu pozoruje a je v dobrém zdravotním stavu.

Pozorování: Figurky rozestavuje s jistotou. Když mluví o dětech, usmívá se.

Ideální situace – dítě

Rodičovské i sourozenecké figurky sousedí diagonálně. Babiččina figurka sousedí diagonálně s figurkou otce. Všechny figurky se dívají doprostřed. Rodičovské figurky stojí každá na jednom velkém podstavci, dětské figurky i babiččina figurka stojí každá na jednom malém podstavci.

Typ vztahové vazby: Rodinná vyvážená (střední koheze, střední hierarchie), rodičovská labilní (střední koheze, nízká hierarchie), sourozenecká labilní (střední koheze, nízká hierarchie)

Kvalitativní hodnocení: Tuto situaci chlapec zažil v minulosti, když byla babička ještě zdravá a bydlela ve svém domě. Tvrdí, že ji zažíval nejspíš často, neví kdy se objevila poprvé ani kdy naposledy. Aby taková situace byla běžná, musela by se dle chlapce babička uzdravit a nesměli by na sebe být se sestrou zlí. Chlapec by takovou změnu považoval za velmi důležitou.

Oční kontakt mezi figurkami znamená, že si všichni členové rodiny spolu rozumějí.

Pozorování: Žádné zvláštní projevy v chování či emocionalitě.

Celková interpretace výsledků rodiny 4:

Rodina se z pohledu matky a dítěte jeví být dostatečně kohezivní, s přiměřeným rozložením moci.

Typickou situaci vnímají oba podobně. Matka vnímá o něco větší moc babičky, což popisuje v rozhovoru. Na rozdíl od chlapce vnímá otcovu moc jako nižší, a to z výše popsanych problémů, kterým rodina v poslední době čelí.

V konfliktní situaci každý vyobrazil jiný typ konfliktu. Matka znázornila konflikt rodičovský, chlapec sourozenecký. Z matčina úhlu pohledu je zde významná postava babičky, která se někdy vměšuje do partnerského konfliktu, což matka vyznačila velkým

podstavcem pod babiččinou figurkou. Chlapec ve své vyobrazené konfliktní situaci vnímá nadvládu sestry, u níž původní 1 malý podstavec vyměňuje za 1 velký podstavec.

Obě testované osoby vyjádřily přání, aby se babička uzdravila a mohla znovu žít samostatně, z čehož může vyplývat, že momentální situace není pro rodinu zcela příznivá.

V matčiných výsledcích převažuje vyvážený typ vztahové struktury se střední až vysokou kohezí a střední hierarchií.

Ve výsledcích chlapce převažuje spíše labilní typ vztahu, a to zejména v rodičovském subsystému, což je však dáno chlapcem vnímanou stejnou výškou postav matky a otce.

I přes popsané problémy je rodina dostatečně soudržná.

8 Shrnutí výsledků

Výsledky kvantitativní analýzy jsou přehledně zpracovány v Tabulkách 1 a 2 (s. 86). V je vyvážená vazba, L je labilní vazba, a N je vazba nevyvážená. Úrovně koheze a hierarchie jsou označeny šipkami. Šipka nahoru znamená vysokou úroveň, šipka dolů nízkou úroveň. Střední úroveň je popsána zkratkou „stř.“

Pokusme se nalézt odpovědi na výzkumné otázky:

Vyskytnou se patrné rozdíly ve vnímání rodinných vztahů matkou a dítětem z rodiny s rozvedenými rodiči a z rodiny s rodiči v manželství?

V rozvedených rodinách převažuje labilní a nevyvážený typ vztahové vazby a spíše nízká rodinná koheze, a to ve výsledcích matek i dětí. Ve dvojicích z kontrolní skupiny jsou vazby různé, s převažujícími vyváženými vazbami. Zdá se tedy, že můžeme na tuto otázku odpovědět kladně – vnímání rodinných vztahů dvojic z rodin rozvedených a nerozvedených se liší.

1. Budou se lišit výsledky zkoumaných dvojic matka-dítě z rozvedených a nerozvedených rodin v ukazatelích koheze a hierarchie?

Míra vnímané rodinné koheze se zdá být spíše vysoká u dvojic z rodin nerozvedených. Ve skupině rozvedených rodin je rodinná koheze celkově spíše nízká.

Míru hierarchie vnímají testované osoby ze skupiny rozvedených rodin nejčastěji jako středně velkou. V kontrolní skupině vychází míra vnímané rodinné hierarchie spíše nízká.

2. Ukážou se rozdíly mezi matkou a dítětem ve vnímání rodinných vztahů v rámci jedné rodiny?

Pokud bychom na tuto otázku měli odpovědět z hlediska vnímané rodinné koheze, u dvojic z rozvedených rodin nastala pozorovatelná shoda mezi vnímáním rodinné situace dětmi a matkami. Dvojice z rodiny A a rodiny C se plně shodují v míře koheze. V rodině B se matka a dítě neshodují pouze ve vyobrazení ideální situace (matka by si přála středně velkou kohezi, dítě vysokou). Rodina D se shoduje v ideální a konfliktní situaci. Typickou situaci vnímá matka jako vysoce kohezivní, dítě však ve stejné situaci vnímá nízkou kohezi.

V nerozvedených rodinách se v kohezi plně shoduje dvojice rodiny 2 a rodiny 3. V rodině 1 je shodná pouze ideální situace, typickou a konfliktní situaci vnímají matka i dítě

odlišně. Rodina 4 se shoduje v konfliktní situaci, typickou a ideální vyobrazila dvojice jinak.

3. Ukážou se takové rozdíly v situacích běžného rodinného života, konfliktních situacích a v situacích ideálních představ o rodinném životě?

V obou skupinách lze u každé dvojice sledovat rozdíly mezi matkou a dítětem ve vnímání rodinných vztahů, a to na základě typu vztahové vazby.

Ve skupině rozvedených dvojic se v rodinách A a B dvojice shodují na typu vazby pouze v typické situaci. V rodině C se matka a dítě shodují kromě typické situace také v situaci ideální, v konfliktní již ne. Rodina D se naopak shodla jen ve vnímání vazby během konfliktní situace.

Rodina 1 z kontrolní skupiny se neshodla ani v jedné situaci. Rodina 2 pouze v situaci konfliktní. Rodina 3 v ideální a konfliktní situaci a rodina 4 v typické a ideální situaci.

Tabulka 1 - Rozvedené rodiny

Rodina	Situace	Koheze		Hierarchie		Typ vazby	
		Matka	Dítě	Matka	Dítě	Matka	Dítě
A	typická ideální konfliktní	↓	↓	stř.	stř.	L	L
		↑	↑	stř.	↓	V	N
		↓	↓	↓	stř.	N	L
B	typická ideální konfliktní	↓	↓	stř.	stř.	L	L
		stř.	↑	↓	stř.	L	V
		↓	↓	↓	stř.	N	L
C	typická ideální konfliktní	↓	↓	stř.	stř.	L	L
		↑	↑	stř.	stř.	V	V
		↓	↓	stř.	↑	L	N
D	typická ideální konfliktní	↑	↓	↓	stř.	N	L
		↑	↑	↓	stř.	N	V
		stř.	stř.	↓	↓	L	L

Tabulka 2 - Nerozvedené rodiny

Rodina	Situace	Koheze		Hierarchie		Typ vazby	
		Matka	Dítě	Matka	Dítě	Matka	Dítě
A	typická ideální konfliktní	stř.	↑	↓	↓	L	N
		↑	↑	↓	stř.	N	v
		↓	↑	stř.	↓	L	N
B	typická ideální konfliktní	↑	↑	↓	stř.	N	V
		↑	↑	↓	stř.	N	V
		↓	↓	↓	↓	N	N
C	typická ideální konfliktní	stř.	↑	stř.	stř.	V	V
		↑	stř.	stř.	stř.	V	V
		stř.	stř.	stř.	↓	V	L
D	typická ideální konfliktní	↑	↑	stř.	↓	V	N
		↑	↑	stř.	stř.	V	V
		↓	↓	↓	↑	N	N

9 Diskuze

Hlavním cílem této práce byla sonda do rodinné atmosféry v rodinách po rozvodu rodičů. K této sondě byl využit Test rodinného systému FAST. FAST dovoluje kvantitativní i kvalitativní analýzu rodinných vztahů ze tří hledisek – úroveň soudržnosti rodiny (koheze), míra a rozložení moci v rodině (hierarchie), a typ vztahové vazby, který lze vyvodit z dvou předchozích ukazatelů. Dle manuálu k FASTu má rodina vyváženou vztahovou strukturu v případě, že má vysokou či střední kohezi a střední hierarchii.

Měření proběhlo v 8 rodinách – dvojicích matka a dítě. 4 tyto dvojice pocházely z rodin rozvedených, 4 dvojice zastávaly funkci kontrolní skupiny – byly tedy z rodin nerozvedených. Z kvalitativní analýzy následných rozhovorů s účastníky studie vychází několik společných témat.

V rozvedených rodinách se objevuje téma **návratu rozvedených rodičů k sobě**. 3 ze 4 dětí by si přály, aby se jejich otcové vrátili zpět do rodiny a aby byla rodina znovu pohromadě. V rodině A sice otec žije v jednom bytě s dcerou a exmanželkou, dcera však vyjádřila své přání, aby se rodiče znovu sblížili. Ani jedna z matek si návrat k exmanželům nepřeje.

Dalším společným tématem 3 ze 4 rozvedených rodin jsou **negativní důsledky rozvodu**. V některých rodinách dosud panují neshody mezi exmanželi. Tyto neshody se týkají většinou péče o děti. Pouze v jedné rodině (rodina D) spolupráce exmanželů funguje dobře, ve zbylých rodinách je buď spolupráce otce neutrální (rodina C), nebo nedostatečná (rodiny A a B).

To může mít vliv na **vztah k rozvedenému rodiči**, nejčastěji otci. Dítě z rodiny B se léčí s psychosomatickými obtížemi, které zřejmě vyplývají z dysfunkčního vztahu s otcem. Problémy v adaptaci na rozpad rodiny v dětech přetrvávají i pár let po rozvodu (v případě této studie je zejména jedná o rodinu A a B), což potvrzují výsledky studie Weaverové a Schofielda (2015). Kellyová a Emery (2003) ve svém článku tvrdí, že se děti vracejí do svého běžného fungování do dvou let od rozvodu rodičů. Například dítě z rodiny D, která je nyní 1,5 po rozvodu, žádné výrazné emocionální problémy (kromě stesku po otci a přání sloučení rodiny) nevykazuje. Velice podobně je nastaveno dítě z rodiny C – vyjádřilo stejné přání, ale možná o něco důrazněji a s větší emocionální odezvou. Obě tyto rodiny mají společné to, že otec s matkou buď spolupracuje (rodina D), nebo je jeho

spolupráce neutrální (rodina C). Je tedy možné, že pokud se oba rodiče zvládnou dohodnout na běžných rodičovských a výchovných záležitostech, nemusí mít rozvod na zdraví dětí a celkovou atmosféru v rodině dlouhodobý vliv.

Ve zbylých rodinách děti i matky řeší poměrně závažné problémy vzniklé v důsledku rozvodu. V rodině B se jedná o psychický stav dítěte a matčin strach o dítě. Tato situace zde vede k tomu, že syn nechce svého biologického otce vídat. V rodině A byl znatelný zhoršený psychický stav zejména matky, a na první pohled pozorovatelný smutek dítěte. Fabricius a Luekenová (2007) se zabývali vztahem mezi porozvodovou situací a zdravím dětí. Zjistili, že špatný vztah dítěte s otcem predikoval horší zdravotní vztah dítěte. Dalším poznatkem těchto autorů také byl vztah mezi dítětem zažívaných konfliktech rodičů a vztahy s otcem – čím více rodičovským konfliktům bylo dítě přítomno, tím horší byl vztah tohoto dítěte k otci. Zdá se, že velice záleží na tom, jak rozvádějící se rodiče s dítětem pracují, jak mu situaci vysvětlují a jaká je míra napětí mezi rodiči (Vávra, 2018), což jsou informace, na které v této studii nebyl kladen velký důraz.

U rodin nerozvedených vyplynuly na povrch různé rodinné problémy. Tyto problémy nelze sdružit do jedné skupiny – jednalo se o spektrum problémů od partnerských neshod přes sourozenecké hádky, rodičovsko-dětské konflikty ohledně školy, údržby domácnosti až po zvýšenou zátěž v důsledku péče o nemocného člena rodiny. Nelze tedy říct, že by situace v těchto rodinách byla „ideální“. Hlavním rozdílem mezi skupinami rozvedených a nerozvedených rodin je však celkově dobrá (střední až vysoká) koheze v rodičovském subsystému v nerozvedených rodinách. V rozvedených rodinách je tato koheze buď nízká, nebo ji ani nebylo možné měřit vzhledem k tomu, že otcovské figurky byly z konstelace vynechány – matka z rodiny D vynechala exmanželovu figurku zcela, v rodině C matka tuto figurku vynechala v konfliktní a ideální situaci. V rodině B otcovu figurku v ideální situaci vynechalo dítě.

Tato studie naráží na určité limity. Vzhledem k nízkému počtu zkoumaných osob a povaze studie nelze výsledky zobecnit na celou populaci. Dále také nelze zaručit, že rodiny vybrané k testování představují typickou podobu rodinných vztahů v daných situacích. Zejména kvalitativní vyhodnocování může podléhat chybovosti vzniklé subjektivním porozuměním a vyhodnocováním nasbíraných dat.

Co přesně znamená, že má mít rodina v ideálním případě vysokou kohezi a střední hierarchii? Jak má rodina správně fungovat je vysoce subjektivní záležitost, kterou zřejmě

má každý z nás vžitou z vlastní původní rodiny. Častým jevem, který jsem během analýzy výsledků pozorovala, je výsledný nevyvážený typ vazby i přesto, že výsledky kvalitativní analýzy této skutečnosti neodpovídají. Zdá se totiž, že na typ vztahové vazby, konkrétně na úroveň rozložení moci v rodině, má velký vliv také výchovný styl rodičů. Nedostatkem této studie je právě absence dostatečně přesných informací o výchovném stylu rodičů praktikovaném ve zkoumaných rodinách. Výsledky hierarchie se tedy nemusejí shodovat s reálnou hierarchií ve zkoumaných rodinách.

Na druhou stranu lze říct, že se FAST ukázal být dobrým ukazatelem percepce rodinných vztahů. Metoda je jednoduchá a nabízí rychlý vhled do situace, obohacený následným rozhovorem. I přes původní věkovou hranici 7-12 let se ve studii sešla věkově homogenní skupina sedmi 10letých dětí a jednoho 9letého. Všech 16 probandů bylo vysoce spolupracujících a otevřených sdílení vlastních myšlenek a pocitů ohledně rodinné situace. Během testování jsme s jedinci naráželi na mnoho terapeutických témat, která by dle mého názoru nemusela vyplynout z pouhého jednoho rozhovoru. Měření tedy splnilo svůj účel – náhled do atmosféry a vztahové dynamiky v těchto rodinách, a rozpoznání základních rozdílů ve vztahové dynamice v rodinách po rozvodu a v rodinách se sezdanými rodiči.

Výsledky kvantitativní analýzy naznačují, že nerozvedené rodiny jsou více soudržné než rodiny rozvedené, a to jak v celém rodinném systému, tak i v subsystému rodičovském. Pro přesnější výsledky hierarchie v rodinách navrhuji do budoucna rozšířit studii o měřítko výchovného stylu. Pro hlubší porozumění porozvodových problémů v rozvedených rodinách by bylo zajímavé se více zaměřit na situaci v rodině před rozvodem; konkrétně například na způsob a důvody rozvodu, způsob sdělení a vysvětlení situace dítěti, a proces dohody mezi rozvádějícími se rodiči

Závěr

Za cíl této práce jsem vytyčila náhled do vztahové atmosféry v rozvedených rodinách, a srovnání vztahů těchto rodin s rodinami nerozvedenými.

Pro orientaci v pojmech rodinné psychologie byla v teoretické části rodina definována, a byl proveden popis jejích funkcí, podob a vývojových období. Bylo popsáno prisma systémového přístupu v rodinné psychologii, a také problémy vycházející z dysfunkce rodiny se zaměřením na důsledky rozvodu rodičů. Celá kapitola je věnována psychologické diagnostice rodinných vztahů. Zde byly popsány nejpoužívanější metody rodinné diagnostiky. Vzhledem k tomu, že k diagnostickému šetření osob v praktické části byla zvolena metoda FAST, byla poslední kapitola teoretické části věnována právě tomuto testu. Test byl popsán včetně vyhodnocování a jeho psychometrických vlastností. FAST je metoda využívající dřevěných figurek a podstavců ke znázornění typické, ideální a konfliktní situace v rodině. FAST lze administrovat individuálně i skupinově. Pro účely této práce byly všechny tři situace administrovány zvlášť matkám a dětem.

Z vyobrazených tří situací lze vyvodit typ vztahové struktury. Dle manuálu FASTu existují tři typy vztahových struktur: vyvážený, labilní a nevyvážený. Tyto tři druhy vztahových struktur byly odvozeny na základě blízkosti dřevěných figurek, znázorňujících členy rodiny (koheze) a množství podstavců pod jednotlivými figurkami, znázorňujících mocenské postavení v rodině (hierarchie).

Do studie bylo vybráno 16 osob, 8 dvojic matka a dítě. Tyto osoby byly vybírány na základě věku dětí, který byl zvolen intervalem 7 až 12 let. Nakonec se ve studii sešlo osm 10letých dětí a jedno 9leté. Čtyři dvojice byly z rozvedených rodin, druhá polovina plnila úlohu kontrolní skupiny nerozvedených rodin. Výsledky těchto dvou skupin byly vzájemně srovnány.

Z výsledků vyplývá, že mezi rozvedenými a nerozvedenými rodinami existují rozdíly ve vztahové struktuře. Ukázalo se, že rozvedené rodiny mají spíše labilní a nevyvážený typ vztahové struktury, nerozvedené rodiny spíše vyváženou strukturu. Nerozvedené rodiny mají vyšší soudržnost v celém rodinném systému i rodičovském subsystému.

Z kvalitativní analýzy rozhovorů vyplynula některá společná témata dvojic z rozvedených rodin. Jedná se například o negativní důsledky rozvodu na zdraví členů

rodiny, změnu vztahu k rozvedenému rodiči. Dále se ukázalo, že 3 ze 4 dětí si přejí návrat rozvedeného rodiče a celé předrozvodové situace. Ani jedna ze zkoumaných matek si tento návrat nepřeje.

V průběhu analýzy vyplynuly na povrch jisté limity, týkající se například měření hierarchie, kdy k úplnějšímu obrazu rozložení moci v rodině chybělo ve výzkumném designu měřítko výchovného stylu rodičů. I přesto se zdá, že jsou výsledky validní a nabízejí kromě vhledu do rodinné situace probandů také možnosti dalšího rozšíření výzkumu o nové otázky a zkoumaná témata.

Seznam použité literatury

- Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990s: An update of the Amato and Keith (1991) Meta-analysis. *Journal of Family Psychology, 15*(3), 355-370.
- Anthony, E. J., & Bene, E. (1957). A technique for the objective assessment of the child's family relationships. *Journal of Mental Science, 103*(432), 541-555.
- Blagg, N., & Godfrey, E. (2018). Exploring parent–child relationships in alienated versus neglected/emotionally abused children using the Bene-Anthony Family Relations Test. *Child Abuse Review, 27*(6), 486-496.
- Cameron, S., & Maginn, C. (2012). *Cesta k pozitivním výsledkům u dětí v náhradní péči*. Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga.
- Český statistický úřad (2018). Vývoj obyvatelstva České republiky – 2018.
- Český statistický úřad (2019). Zaostřeno na ženy a muže 2019.
- Fabricius, W. V., & Luecken, L. J. (2007). Postdivorce living arrangements, parent conflict, and long-term physical health correlates for children of divorce. *Journal of family psychology, 21*(2), 195.
- Ferjenčík, J. (2010) Úvod do metodologie psychologického výzkumu: Jak zkoumat lidskou duši. Praha: Portál.
- Fučík, P. (2013). Rozvod a změny reprodukčních strategií. Brno: Nakladatelství Masarykovy univerzity.
- Gabriel, Z. & Novák, T. (2008). Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. Grada Publishing.
- Gehring, T. M., Debry, M., & Smith, P. K. (Eds.). (2001). *The family system test FAST: Theory and application*. Psychology Press.
- Geist, B. (1992). Sociologický slovník. Praha: Victoria Publishing.

- Giddens, A., Sutton, P. W. (2017). *Sociology*, 8th Edition. Cambridge: Polity Press.
- Gilgun, J. F. (2005). Qualitative research and family psychology. *Journal of family psychology*, 19(1), 40.
- Gjuričová, Š., Kubička, J. (2009). *Rodinná terapie: Systemické a narativní přístupy*. 2. vydání. Praha: Grada
- Griffin, M. (2005). The Bene-Anthony Family Relations Test. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 26(1), 43-45.
- Humpolíček, P. (2004). *Scénotest – příručka pro praxi*. MSD.
- Humpolíček, P. (2009). Scénotest–možnosti analýzy pro praxi i výzkum. *E-psychologie [online]*, 3(4), 61-76.
- Chandler, L. A., & Johnson, V. (1991). *Using Projective Techniques with Children: A Guide to Clinical Assessment*. Charles C Thomas.
- Kelly, J. B., & Emery, R. E. (2003). Children's adjustment following divorce: Risk and resilience perspectives. *Family relations*, 52(4), 352-362.
- Matějček, Z., & Strohbachová, I. (1981). Kresba začarované rodiny. *Československá Psychologie: Časopis Pro Psychologickou Teorii a Praxi*.
- Moos, R. H., & Moos, B. S. (1987). 7| FAMILY ENVIRONMENT SCALE. *Handbook of Measurements for Marriage and Family Therapy*, 82.
- Možný, I. (1990). *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. Brno: Blok.
- Možný, I. (2006). *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Najbrtová, K., Šípek, J., Loneková, K. & Čáp, D. (2017). *Projektivní metody v psychologické diagnostice*. Praha: Portál.
- Novák, T. (2007). *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada.
- Občanský zákoník: novelizované znění: rejstřík: redakční uzávěrka ... (2012-). Ostrava: Sagit.

- Parkin, A. (2001). The Bene-Anthony Family Relations Test revisited: Directions in the assessment of children's perceptions of family relations. *British Journal of Medical Psychology*, 74(3), 323-349.
- Pavlát, J. (2012). Děti po rozvodu svých rodičů – souhrn anglofonních a našich prací. *Československá Psychologie*, 56(3).
- Pinsof, W. M., & Lebow, J. (2005). *Family Psychology: The Art of the Science*. Oxford University Press.
- Pivodová, L., & Lacinová, L. (2016). Fenomén spousifikace: studie o partnerském vztahu mezi rodičem a dítětem. *E-psychologie*, 10(1).
- Rohner, R. P. (1975). They love me, they love me not: A worldwide study of the effects of parental acceptance and rejection.
- Russo, J. A., Coker, J. K., & King, J. H. (2017). *DSM-5® and Family Systems*. Springer Publishing Company.
- Říčan, P., & Krejčířová, D. (2006). *Dětská klinická psychologie*. Grada Publishing.
- Sobotková, I. (2005) Test rodinného systému – FAST (T.M. Gehring). První české vydání. Praha: Testcentrum.
- Sobotková, I. (2007). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál.
- Strnadová, M., & Boš, P. (1977). CATO: A semiprojective test for the assessment of interpersonal relations in the child's family and his social environment. *Psychológia a Patopsychológia Dieťaťa*.
- Svoboda, M., Krejčířová, D. & Vágnerová, M. (2015). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Portál.
- Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál
- Tóthová, J. (2011). Úvod do transgenerační psychologie rodiny: *Transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*. Praha: Portál

- Trampotová, O., & Lacinová, L. (2015). Vtahování dětí do konfliktu mezi rodiči: porovnání a kritické zhodnocení současných koncepcí. *Československá Psychologie*, 59(1), 57.
- Urbánek, T., Denglerová, D., Širůček, J. (2011). Psychometrika: měření v psychologii. Praha: Portál.
- Vávra, R. (2018). *Rozvod/rozchod rodičů očima adolescentů* (nepublikovaná diplomová práce). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Von Bertalanffy, L. (1956). *General system theory. General systems*, 1(1), 11-17.
- Výrost, J., Slaměník, I. (1998). Aplikovaná sociální psychologie. Praha: Portál.
- Weaver, J. M., & Schofield, T. J. (2015). Mediation and moderation of divorce effects on children's behavior problems. *Journal of Family Psychology*, 29(1), 39.
- Welcome to the FAST Website of Thomas M. Gehring [website]. (n.d.). Dostupné z <https://www.fast-test.com/>
- Westphalová, L., Spáčil, O. (2013) Nová právní úprava osobních vztahů mezi manžely. *Právní rozhledy* 6/2013, s. 216. C. H. Beck

Seznam příloh

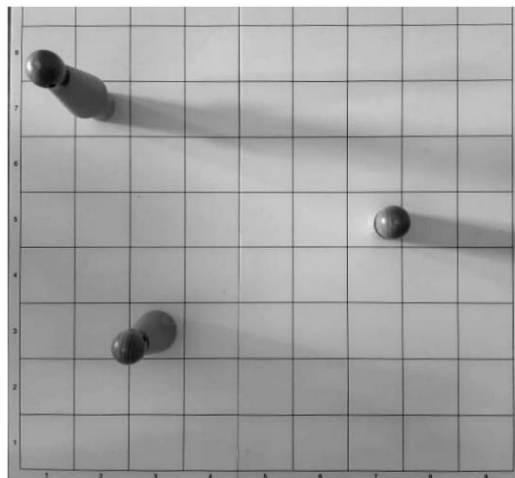
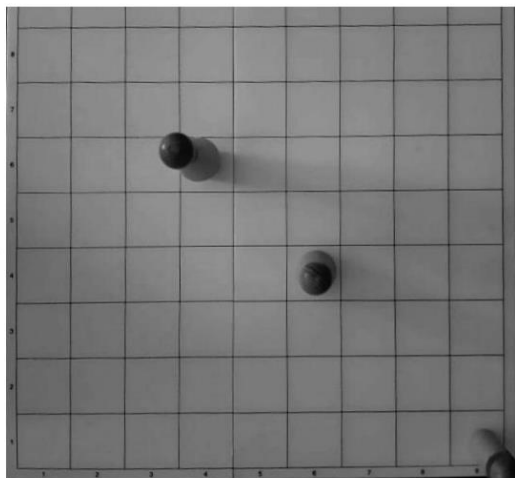
Rodina A.....	1
Rodina B.....	5
Rodina C.....	11
Rodina D.....	17
Rodina 1.....	23
Rodina 2.....	27
Rodina 3.....	33
Rodina 4.....	39

Rodina A

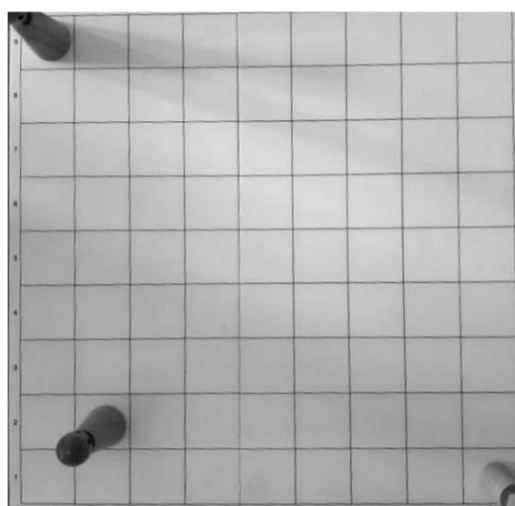
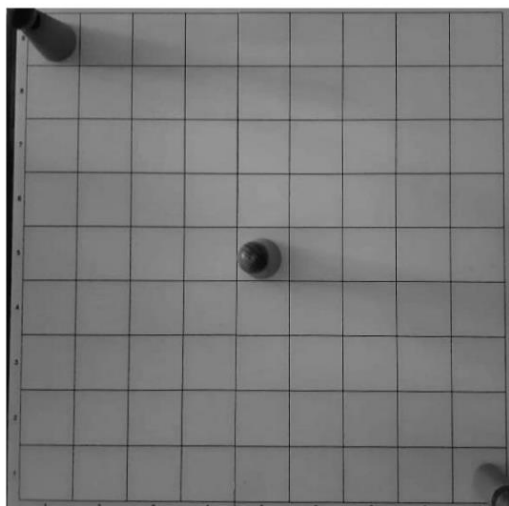
Matka

Dítě

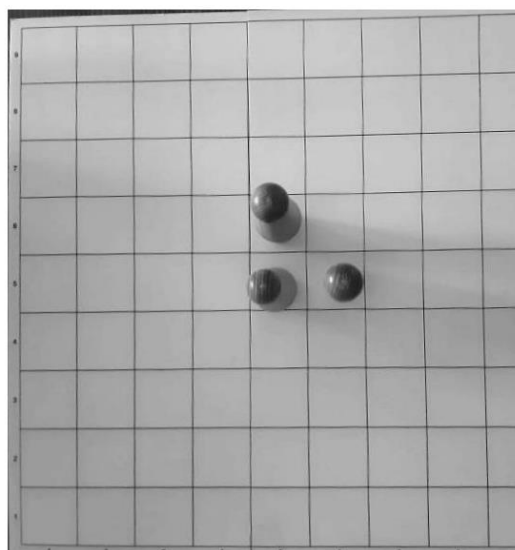
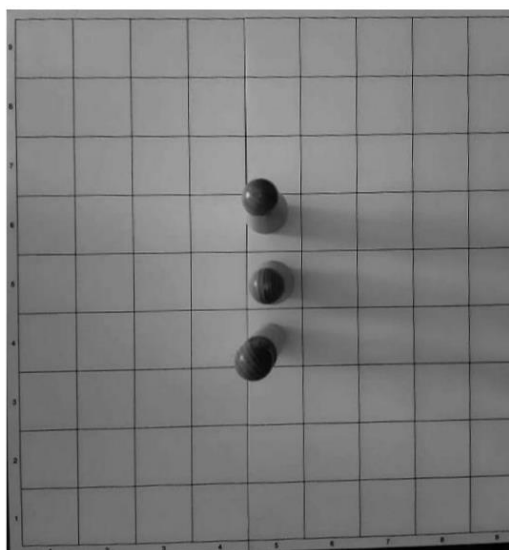
TS

KS

IS

RO

ZÁZNAMOVÝ LIST

TEST RODINNÉHO SYSTÉMU – FAST

Instituce / experimentátor: RA O M D1 D2 D3

Rodina: RA Individuální test

Klient / pacient – pozice v rodině: RA Skupinový test

Důvod konzultace: Datum: 24. 5. 2020 Pořadí: Pítomní:

Dnešní konzultace: Datum: 24. 5. 2020 Pořadí: Pítomní:

Typ sezení:

Anamnestické údaje o osobách žijících v domácnosti klienta/pacienta (CR/DIM)

CR	Datum narození	Škola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace
M	45 let	pediculařka		před 5 lety rakovina z roztroušené sklerózy 4. rok po 13 letech manželství
O	54 let	ponořovačka v kuchařii		
D	10 let	4. tř. ZŠ		

Členové rodiny žijící mimo domácnost klienta / pacienta (CR / NDM)

CR	Datum narození	Škola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace

Psychologické problémy léčené v jiných institucích

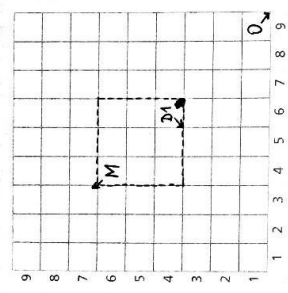
CR	klíč	Instituce	Diagnóza	Terapie

Interpretace výsledků testu

spolupráce @: nespokojenosti

Znázornění rodiny (doplňkový záznamový list) – FAST

Jméno: RA - matka Datum administrace: 24. 5. 2020

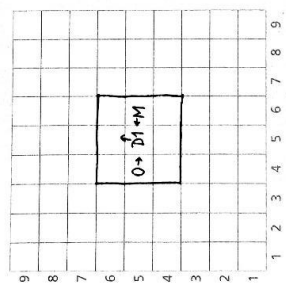

Typická reprezentace (TR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X		
VK					
Věk	54	45	10		
Pohlaví			ž		
R					
Výška			2		
Barva					

Stabilita: nízká vysoká
 Rozdílly: malé velké

Přehled PŘINT:

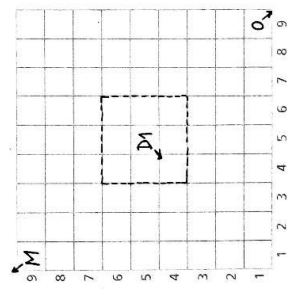

Ideální reprezentace (IR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X		
Výška	3	2	1		
Barva					

Situace: běžná zvláštní
 Frekvence: často zřídka - nikdy

Přehled PŘINT:

Konfliktní reprezentace (KR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X		
Výška					
Barva					

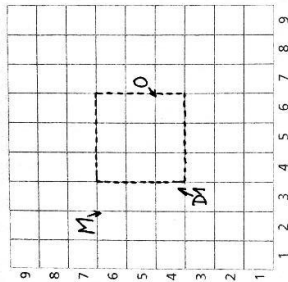
Typ konfliktu: rodičovský rodič-dítě jiný
 Situace: běžná zvláštní
 Frekvence: často zřídka

Přehled PŘINT: *pláč, vyměšuje, co se v domácnosti děje*

Poznámky: *spolupráce rov. partnera: nespokojenosti*

Znázornění rodiny (doplňkový záznamový list) – FAST

Jméno: RA - dítě Datum administrace: 24. 5. 2020

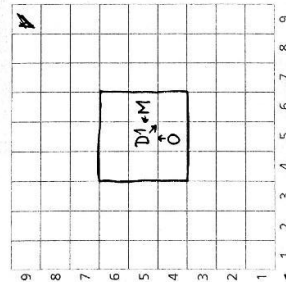

Typická reprezentace (TR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X		
Věk	54	45	10		
Pohlaví			ž		
R					
Výška			2		
Barva					

Stabilita: nízká vysoká
Rozměly: malé velké

Pch/SVRINT:

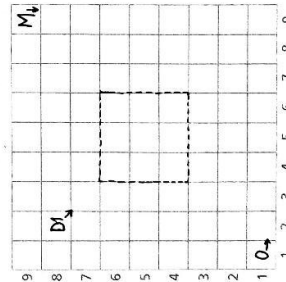

Ideální reprezentace (IR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X		
Výška	3	3	1		
Barva	F	F			

Situace: běžná zvláštní
Frekvence: často zřídka - nikdy

Pch/SVRINT:

Konfliktní reprezentace (KR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X		
Výška					
Barva					

Typ konfliktu: rodič-dítě sourozencek jiný
Situace: běžná zvláštní
Frekvence: často zřídka

Pch/SVRINT:

Poznámky:

spolupráce rozvedených rodičů: spolupráce - neutrální - nespolupráce

Následný rozhovor ke znázornění typické situace (typická reprezentace TR)

1. Značímne toto rozestavení figurek konkrétní situací? Jestliže ano, jakou?

M: každodenní společné jídlo
D: máma, otec, prarodiče, dědeček a mamka, táta je pořád nabere na práci a otec jde spát dřív nebo na WC
M: dědeček
D: otec, prarodiče, dědeček a mamka

2. Jak dlouho jsou vztahy v rodině takové, jak jste je tady ukázala? (stabilita)

M: je to takové, jaké má rodina, otec je v rodině dřív (rozdíly)
D: prarodiče, dědeček a mamka, táta je pořád nabere na práci

3. Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směrem, kam jsou obrácené?

M: máma, otec, prarodiče, dědeček a mamka, táta je pořád nabere na práci
D: táta, prarodiče, dědeček a mamka, táta je pořád nabere na práci

4. Proc se vztahy takto změnil?

M: táta, prarodiče, dědeček a mamka, táta je pořád nabere na práci
D: táta, prarodiče, dědeček a mamka, táta je pořád nabere na práci

5. Proc jste vyměnila tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)?

M: táta, prarodiče, dědeček a mamka, táta je pořád nabere na práci
D: táta, prarodiče, dědeček a mamka, táta je pořád nabere na práci

6. Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představují barvy), kterou (které) jste vybrala/a?

M: táta, prarodiče, dědeček a mamka, táta je pořád nabere na práci
D: táta, prarodiče, dědeček a mamka, táta je pořád nabere na práci

7. Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?

M: táta, prarodiče, dědeček a mamka, táta je pořád nabere na práci
D: táta, prarodiče, dědeček a mamka, táta je pořád nabere na práci

Poznámky:

* D: máma na mě ková, proto, že jsme hodně společný v táteku mluvím víc než máma

Následný rozhovor ke znázornění konfliktní situace (konfliktní reprezentace KR)

1. Kdo je zapojený do tohoto konfliktu? (typ konfliktu).
 M: rodiče, exmanžel vždy začne.
 D: rodiče
2. Čeho se konflikt týká? (situace).
 M: finanční, nedodržívání smlouvy, termínů
 D: táta řeší něco ověřit o hromadné mluvě, hadají se i o penězích
3. Jak často se tento konflikt objevuje a jak dlouho potom trvá? (frekvence)
 M: každý den dokud mi exmanžel něco peníze, má dítě
 D: 5x za týden, dva až tři hodiny
4. Kdy se tato situace objevila poprvé a kdy to bylo naposledy?
 M: poprvé před 11 lety naposledy minulý týden
 D: poprvé když jsem byla malá a naposledy před třídou
5. Jak významný je tento konflikt pro vás a pro ostatní členy rodiny?
 M: je to velký konflikt, máš tuž v každé době, hromadně, jsem bezmocná.
 D: velká událost, rodiče na sebe hodují, třeba
6. Jaké role mají jednotliví členové rodiny v řešení tohoto konfliktu?
 M: každý má svou roli, každý je ho ignoruje, hromadně v něm
 a děláme svou práci, staráme se o děti
7. Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směrem, kam jsou obrácené?
 M: hledí se na něj, avšak, ale je tenhle úsměvek, když má svůj ošklivý pohled
 D: rodiče hledí na něj, ale je to jen, hromadně, když mají nějakou věc a hromadně se nějak rozzlobí, já si říkám, že nic, a přemýšlím, co to je, rodiče ovšem utahují
8. Proč jste vyměnila tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)?
 M: je to barevná, protože jsem se jí líbila, protože jsem se jí líbila, protože jsem se jí líbila
9. Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představuji barvy), kterou (které) jste vybrala?
 M: je to červená, protože jsem se jí líbila, protože jsem se jí líbila
10. Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?
 M: je to červená, protože jsem se jí líbila, protože jsem se jí líbila

Poznámky:

- u ot. 5 se matka rozplakala
- * D: Já jsem hromadně, hromadně, táta věří něco v klidu začne říkat, máma se urazí a začne se hadat

Následný rozhovor ke znázornění ideální situace (ideální reprezentace IR)

1. Představuje toto rozestavení figurek nějakou situaci, která se už někdy vyskytla? Jestliže ano, jaká to byla situace? (situace)
 M: nikdy
 D: nikdy, dělá se něco
- (Pokud je odpověď NE, vynecháme otázky 2 a 3)
2. Jak často se tato situace objevila a jak dlouho potom trvala? (frekvence)
 M: nikdy
 D: nikdy, dělá se něco
3. Kdy se taková situace objevila poprvé a kdy to bylo naposledy?
 M: nikdy
 D: nikdy, dělá se něco
4. Co by se muselo stát (změna v chování, nějaká událost vně rodiny atd.), aby typické vztahy odpovídaly těm, které považujete za ideální?
 M: žádné by měly být, žádné by měly být, žádné by měly být
 D: žádné by měly být, žádné by měly být, žádné by měly být
5. Jak důležité by to bylo pro vás a pro ostatní členy rodiny?
 M: velmi důležité
 D: žádné, žádné, žádné
6. Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směrem, kam jsou obrácené?
 M: by to bylo se svou matkou, ale to je to, ale to je to, ale to je to
 D: žádné, žádné, žádné
7. Proč jste vyměnila tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)?
 M: je to červená, protože jsem se jí líbila, protože jsem se jí líbila
 D: žádné, žádné, žádné
8. Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představuji barvy), kterou (které) jste vybrala?
 M: je to červená, protože jsem se jí líbila, protože jsem se jí líbila
 D: žádné, žádné, žádné
9. Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?
 M: je to červená, protože jsem se jí líbila, protože jsem se jí líbila
 D: žádné, žádné, žádné

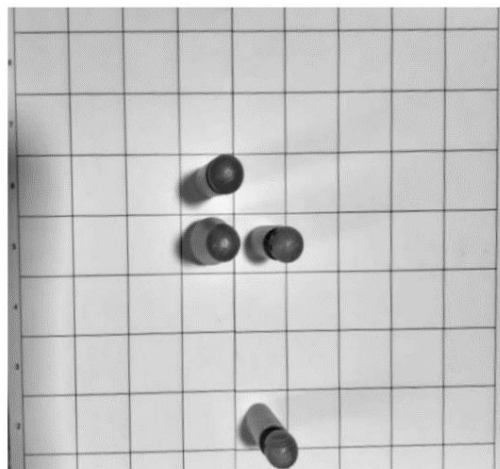
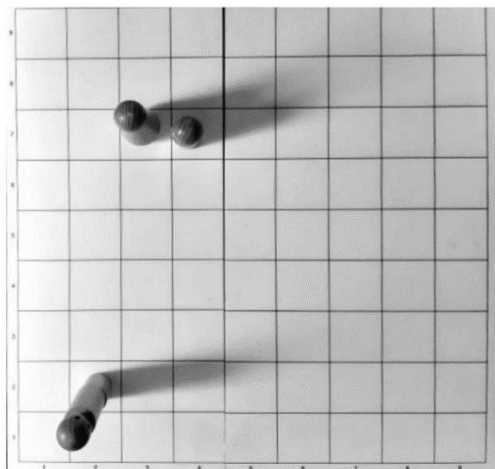
Poznámky:

Rodina B

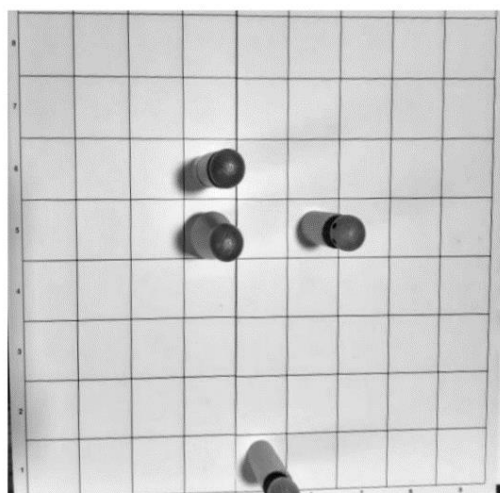
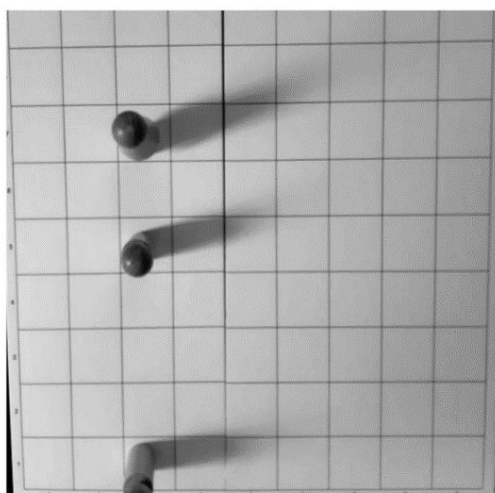
Matka

Dítě

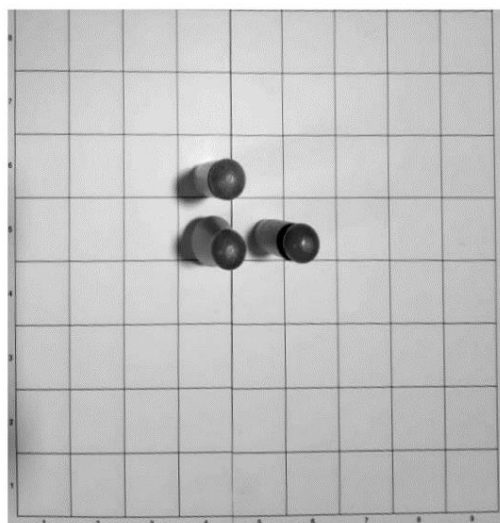
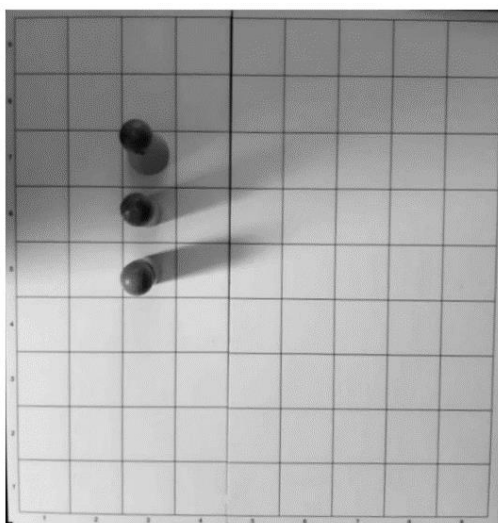
TS

KS

IS

ZÁZNAMOVÝ LIST

TEST RODINNÉHO SYSTÉMU – FAST

(KU)

Instituce / experimentátor: ~~MBT~~

Individuální test	O	M	D1	D2	D3
Skupinový test	X	X			

Rodina: RB

Klient / pacient – pozice v rodině:

Důvod konzultace:

Dnešní konzultace: Datum: 24. 7. 2020 Pořadí:

Typ sezení: Přítomni:

Anamnestické údaje o osobách žijících v domácnosti klienta/pacienta (ČR/DM)

ČR	Datum naroz.	Škola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace
D	9 let	do 3. tř. ZŠ	—	
M	34	MD	—	
	43	voják	—	
	Přítel + 27	finanční poradce	—	
	matka	minimálně 2 nar. učitelka	—	

Členové rodiny žijící mimo domácnost klienta / pacienta (ČR / NDM)

ČR	Datum naroz.	Škola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace
O	43	voják z pov.	—	

Psychologické problémy léčené v jiných institucích

ČR	Kdy	Instituce	Diagnóza	Terapie
Dítě	par. 2r.	sematizace, hlak	ze str. otec, manipulace	PT
		↳ hlak na hudi		

Interpretace výsledků testu

spolupráce exmanžela: spolupř. – neutr. – nespolupracující

- rozved. ± 5 let
- nový partner rovnou po rozv.
- 11 let manželství, rozvod z dův. nedost. blízkosti partnerů

Následný rozhovor ke znázornění konfliktní situace (konfliktní reprezentace KR)

1. Kdo je zapojený do tohoto konfliktu? (typ konfliktu) *rodice.*
2. Čeho se konflikt týká? (situace) *dítě a málo navštěva škola, dítě je přešedlé*
3. Jak často se tento konflikt objevuje a jak dlouho potom trvá? (frekvence) *každě týden několikrát.*
4. Kdy se tato situace objevila poprvé a kdy to bylo naposledy? *před cca rokem - kdy jsem onemocněla*
5. Jak významný je tento konflikt pro vás a pro ostatní členy rodiny? *hodně, chodíme k příbuzným, rodičům, dědovi.*
Dítě je u nás, bolí ho - kašel.
6. Jaké role mají jednotliví členové rodiny v řešení tohoto konfliktu? *o nic, já - občas přetvářím, že se se mnou, ale má ho rád.*
7. Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směrem, kam jsou obrácené? *ukazuje se konflikt, má málo navštěva školou, se mnou a káží.*
8. Proč jste vyměnil/a tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)?
9. Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představují barvy), kterou (které) jste vybral/a?
10. Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?

Poznámky:

Následný rozhovor ke znázornění ideální situace (ideální reprezentace IR)

1. Představuje toto rozestavení figurek nějakou situaci, která se už někdy vyskytla? Jestliže ano, jaká to byla situace? (situace) *ne*
(pokud je odpověď NE, vynecháme otázky 2 a 3)
2. Jak často se tato situace objevila a jak dlouho potom trvala? (frekvence)
3. Kdy se taková situace objevila poprvé a kdy to bylo naposledy?
4. Co by se muselo stát (změna v chování, nějaká událost vně rodiny atd.), aby typické vztahy odpovídaly těm, které považujete za ideální? *aby přišel o zdravotní péči, aby mi odpustil, začal mít nový život, vyhledal se se otč, komunikoval s matkou*
5. Jak důležité by to bylo pro vás a pro ostatní členy rodiny? *příčinnou!*
6. Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směrem, kam jsou obrácené? *příliš daleko, má málo navštěva školou, přetvářím se, byt sám.*
7. Proč jste vyměnil/a tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)?
8. Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představují barvy), kterou (které) jste vybral/a?
9. Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?

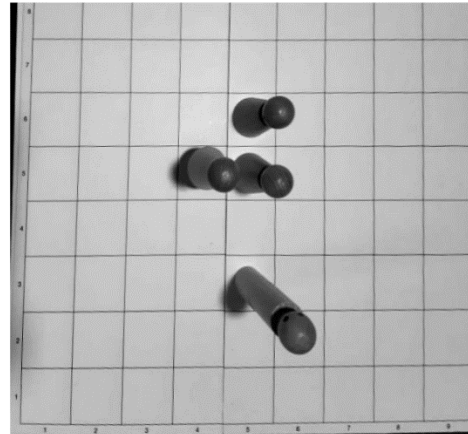
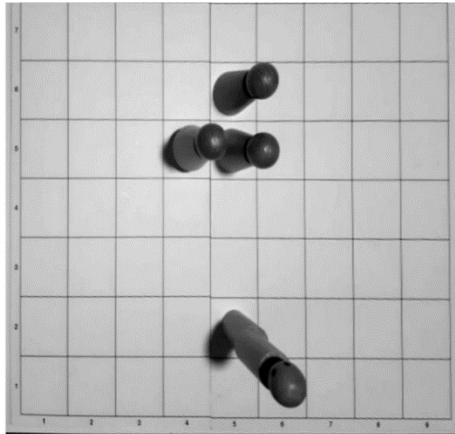
Poznámky:

Rodina C

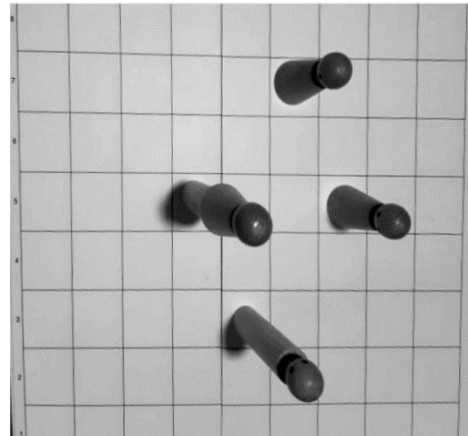
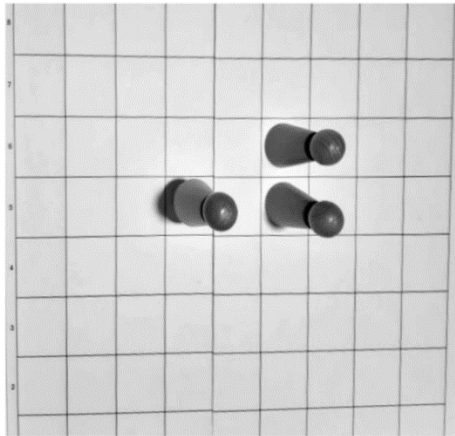
Matka

Dítě

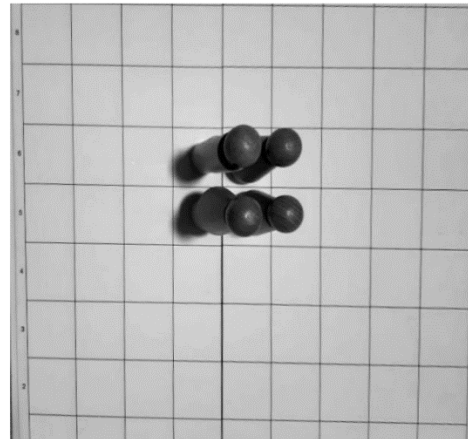
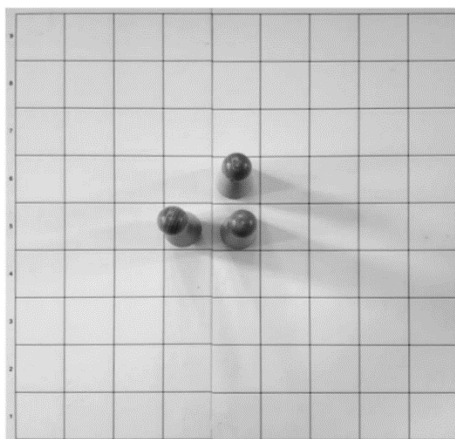
TS

KS

IS

20

ZÁZNAMOVÝ LIST

TEST RODINNÉHO SYSTÉMU – FAST

Instituce / experimentátor: PLK/

Rodina: RC

Klient / pacient – pozice v rodině:

Důvod konzultace:

Dnešní konzultace: Datum: 24. 7. 2020 Pořadí:

Typ sezení: Přítomni:

Individuální test	O	M	D1	D2	D3
Skupinový test	X	X			

Anamnestické údaje o osobách žijících v domácnosti klienta/pacienta (ČR/DM)

ČR	Datum naroz.	Škola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace
D1	10	4 tř. 25	—	
D2	10		—	
M	39	spec. pedagog	—	

Členové rodiny žijící mimo domácnost klienta / pacienta (ČR / NDM)

ČR	Datum naroz.	Škola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace
O	48	podnikatel	—	

Psychologické problémy léčené v jiných institucích

ČR	Kdy	Instituce	Diagnóza	Terapie

Interpretace výsledků testu

- spolupráce exmanžela : spolupr. neutr. - nespopr.
- 12 let manželství, rozvod ~~12~~ 9 letech děti - 1 r a 7 let po rozvodu
- nový partner M. nej, 0. ano

Znázornění rodiny

Jméno: *Re-matic*

Datum administrace:

9									
8									
7									
6									
5									
4									
3									
2									
1									

Typická reprezentace (TR):

Figurky	O	M	D1	D2	D3
VK	X	X	X	X	
Věk	45	39	10	10	
Pohlaví			2	2	
R					
Výška	2	1			
Barva					

Stabilita: nízká vysoká
 Rozdily: malé velké

Pch/SVRINT:

9									
8									
7									
6									
5									
4									
3									
2									
1									

Ideální reprezentace (IR):

Figurky	O	M	D1	D2	D3
Výška	X	X	X	X	
Barva					

Situace: běžná zvláštní
 Frekvence: často zřídka

Pch/SVRINT: *chybí fig. otec*

9									
8									
7									
6									
5									
4									
3									
2									
1									

Konfliktní reprezentace (KR):

Figurky	O	M	D1	D2	D3
Výška	X	X	X	X	
Barva					

Typ konfliktu: rodičovský rodič-dítě jiný
 Situace: běžná zvláštní
 Frekvence: často zřídka

Pch/SVRINT: *chybí fig. otec*

Poznámky:

Následný rozhovor ke znázornění typické situace (typická reprezentace TR)

- Znázorníte toto rozeztavění figurek konkrétní situaci? Jestliže ano, jakou? *dělna dítě s*
hlavou, se *člověk se* *střem* *neznárodně*
- Jak dlouho jsou vztahy v rodině takové, jak jste je tady ukázala? (stabilita) *dobrý, nezáporný*
- Jak se tyto (zde znázorněné) vztahy liší od vztahů, které byly v rodině dřív? (rozdíly) *bylo to*
jed. situace, nyní, dítě byl, hlavou, rodiny a *neznárodně*
jed. to, kapitán, žena
- Proč se vztahy takto změnily? *Transakční, jáme si s O, matka, práce, bylo to*
bylo, má, hlava, ovšem, jeden, dítě a *O má, vzhled, dítě*
ještě, má, hlava, že se, žena, práce
- Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směr, kam jsou obrácené? *hlavou dítě, spolek,*
má, se, hlava, žena, má, se, hlavou, va, má, se, hlavou, má, se,
je, hlava, spolek, a, hlava, má, hlava, dítě, hlava, hlava, hlava, hlava,
hlava, hlava, hlava, hlava, hlava, hlava, hlava, hlava, hlava,
- Proč jste vyměnila tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)?
- Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představují barvy), kterou (které) jste vybrala?
- Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?

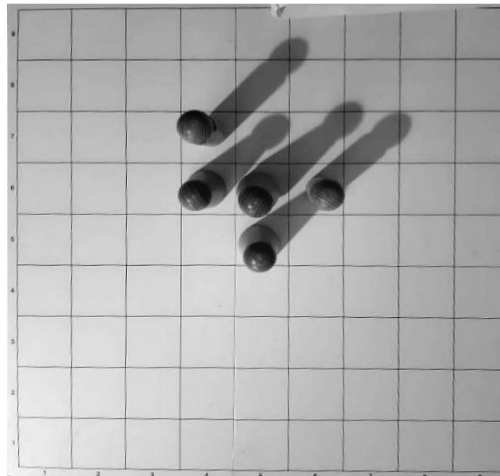
Poznámky:

Rodina D

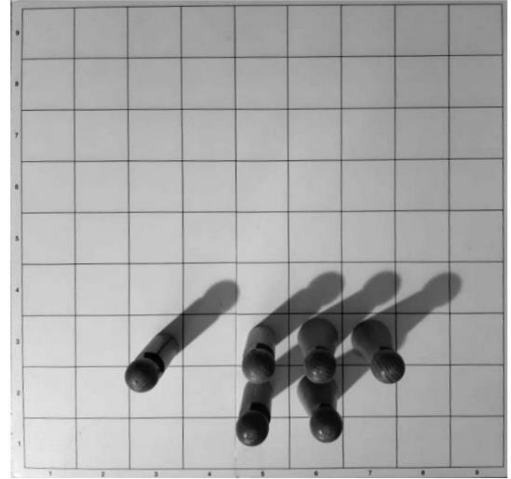
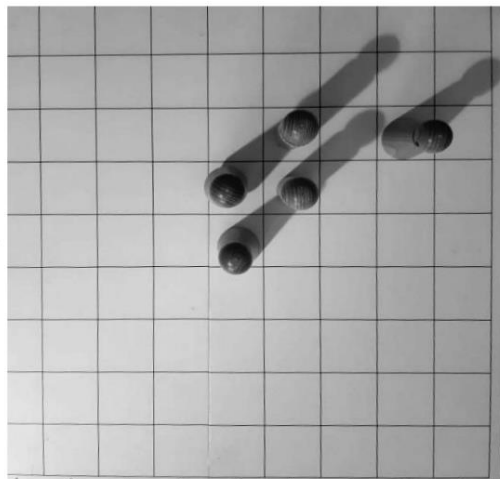
Matka

Dítě

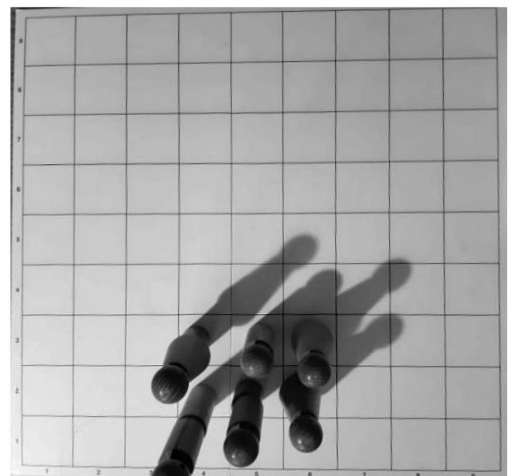
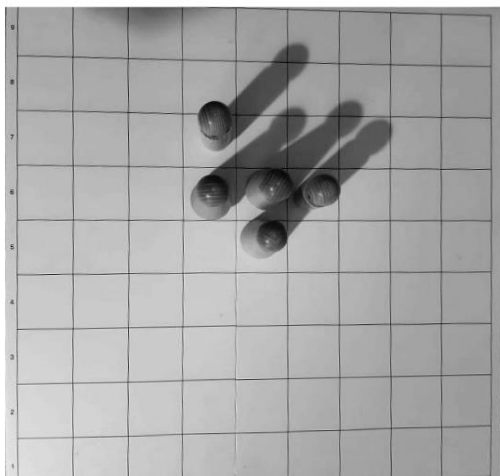
TS

KS

IS

Ro

ZÁZNAMOVÝ LIST TEST RODINNÉHO SYSTÉMU – FAST

Instituce / experimentátor: RD

Rodina:

Klient / pacient – pozice v rodině:

Důvod konzultace:

Dnešní konzultace: Datum: Pořadí:

Typ sezení: Přítomni:

Individuální test

O	M	D1	D2	D3

Skupinový test

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Anamnestické údaje o osobách žijících v domácnosti klienta/pacienta (ČR/DM)

ČR	Datum narození	Škola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace
	3,5	MŠ		
	16.10	4. tř. ZŠ		
	15	1. roč. JŠ		
	17	2. roč. JŠ	v dět. neurolog. prob.	
	39	poradkyně ve školství	tepek, laktóza	

Členové rodiny žijící mimo domácnost klienta / pacienta (ČR / NDM)

ČR	Datum narození	Škola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace
0	38	řed. nakladatelství		
+ partner a jedno 2 dcery				

Psychologické problémy léčené v jiných institucích

ČR	Kdy	Instituce	Diagnóza	Terapie
M		dědičita ka terapii		
0		depresivní léčbu		

Interpretace výsledků testu

spolupráce (0) : spolupracující
rozv. 1,5r.

Znázornění rodiny

Jméno: *RD - dítě*

Datum administrace:

9									
8									
7									
6									
5									
4									
3									
2									
1									

Typická reprezentace (TR):									
Figurky	O	M	D1	D2	D3	D4			
Figurky	X	X	X	X	X	X			
Věk	38	39	17	15	10	3,5			
Pohlaví			M	2	2	M			
R									
Výška	5	3	2	2	1	1			
Barva									

Stabilita: nízká vysoká
 Rozdíly: malé velké

Pch/SVRINT:

9									
8									
7									
6									
5									
4									
3									
2									
1									

Ideální reprezentace (IR):

Ideální reprezentace (IR):									
Figurky	O	M	D1	D2	D3				
Figurky									
Výška									
Barva									

Situace: běžná zvláštní
 Frekvence: často zřídka

Pch/SVRINT:

9									
8									
7									
6									
5									
4									
3									
2									
1									

Konfliktní reprezentace (KR):

Konfliktní reprezentace (KR):									
Figurky	O	M	D1	D2	D3	D4			
Figurky									
Výška	4	3	2	1	1	1			
Barva									

Typ konfliktu: rodičovský rodič-dítě jiný
 Situace: běžná zvláštní
 Frekvence: často zřídka

Pch/SVRINT:

Poznámky:

Následný rozhovor ke znázornění typické situace (typická reprezentace TR)

1. Znázorníte toto rozestavení figurek konkrétní situaci? Jestliže ano, jakou?
*... situace, která je máma a táta, táta by se upradělel!
 a táta by bez M a D4*
2. Jak dlouho jsou vztahy v rodině takové, jak jste je tady ukázala? (stabilita) *3 roky od
 kdy jsem se se O odstěhoval.*
3. Jak se tyto (zde znázorněné) vztahy liší od vztahů, které byly v rodině dřív? (rozdíly) *bylo to
 jinak, bylo to byl u nás, D1 ml. větší máe, máe, máe a táta, a táta
 O byl hlava a*
4. Proč se vztahy takto změnily? *... kd je hl. rod. máma, brácha (D4) byl hlava
 když táta? ... táta a táta, má a táta, má a táta, má a táta*
5. Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směř, kam jsou obrácené? *máma se má
 pohledem, táta má, má a táta, má a táta, má a táta*
6. Proč jste vyměnila tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)?
.....
7. Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představují barvy), kterou (které) jste vybrala/a?
.....
8. Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?
.....

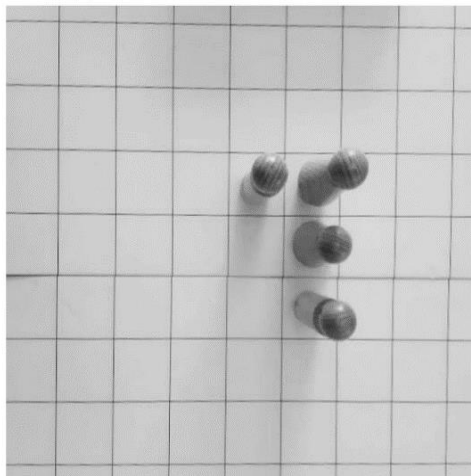
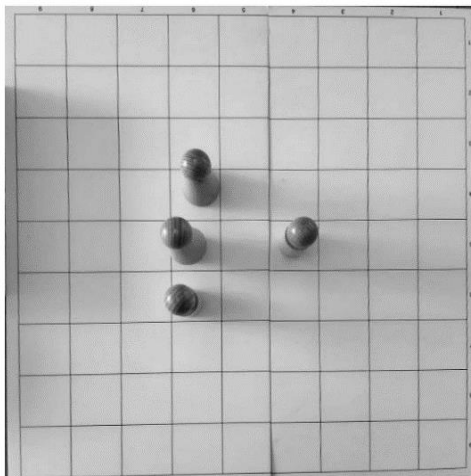
Poznámky: *... během hry jsem se táta dělá*

Rodina 1

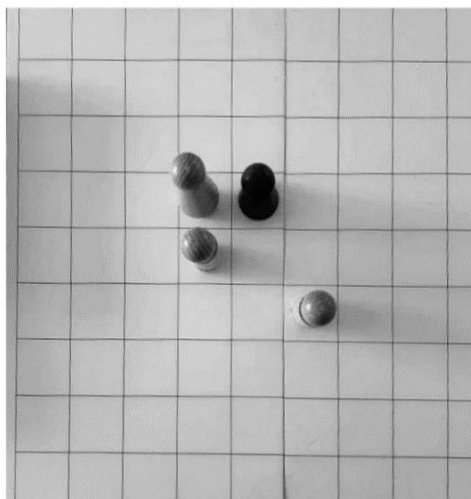
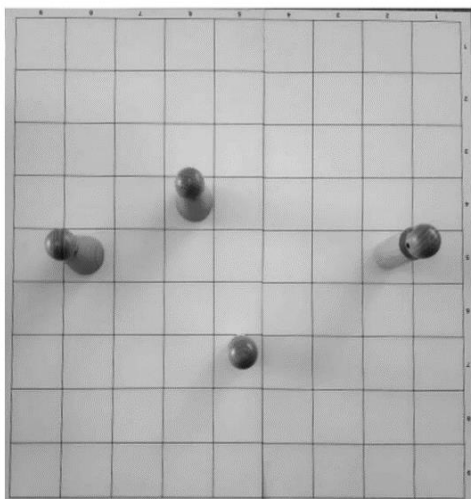
Matka

Dítě

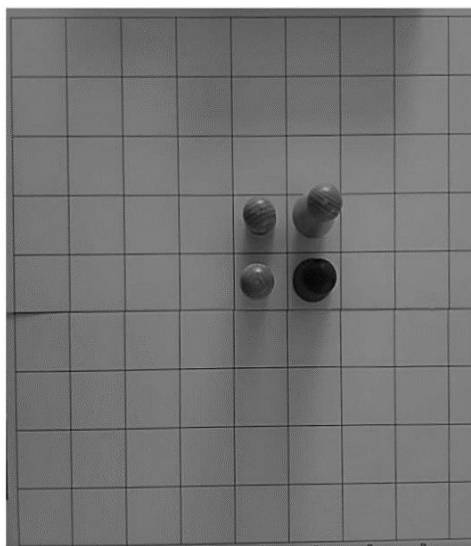
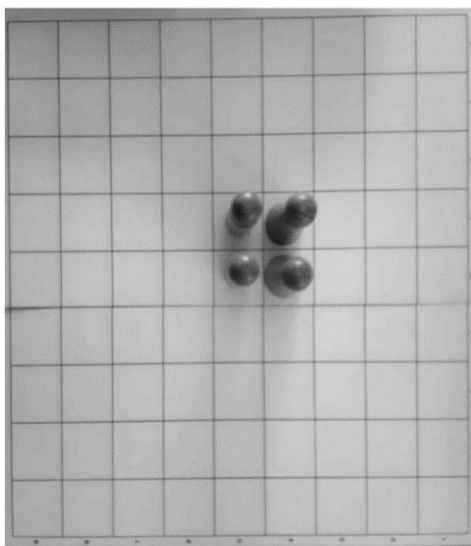
TS

KS

IS

TEST RODINNÉHO SYSTÉMU – FAST

R1

Instituce / experimentátor:
 Rodina:
 Klient / pacient – pozice v rodině:
 Důvod konzultace:
 Dnešní konzultace Datum: 22. 5. 2020 Pořadí:
 Typ sezení:
 Přítomní:

O	M	D1	D2	D3
X	X	X	X	X

Individuální test
 Společný test

Anamnestické údaje o osobách žijících v domácnosti klienta/pacienta (CR/DM)

CR	Datum narození	Skola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace
O	47 let	manžel		
M	48 let	oboh. architektka	gastro-int. probl. - červi	
DM	18	3. roč. gymnázia	alergie na kaktus	
D2	10	4. tř. ZŠ		

Členové rodiny žijící mimo domácnost klienta / pacienta (CR / NDM)

CR	Datum narození	Skola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace
	71 let	odpovědný		

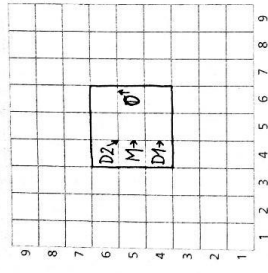
Psychologické problémy léčené v jiných institucích

CR	Kdy	Instituce	Diagnóza	Terapie

Interpretace výsledků testu

Znážornění rodiny

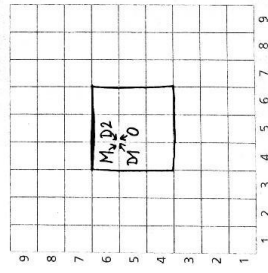
Jméno: R1 - matka Datum administrace: 22. 5. 2020

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X	X	
VK	47	48	18	10	
Věk			M	ž	
Pohlaví					
R					
Výška					
Barva					

Stabilita: nízká vysoká
 Rozdíly: malé velké

PchSVRINT:

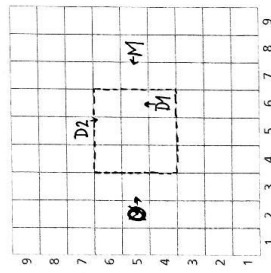

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X	X	
Věk					
Barva					

Situace: běžná zvláštní
 Frekvence: často zřídka

PchSVRINT:

Konfliktní reprezentace (KR)

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X	X	
Věk	7				
Barva					

Typ konfliktu: rodičovský rodič-dítě sourozenecký jiný
 Situace: běžná zvláštní
 Frekvence: často zřídka

PchSVRINT:

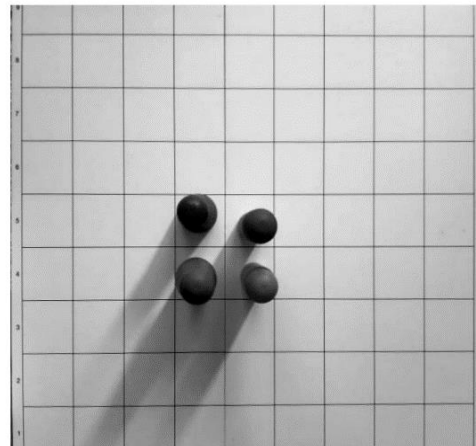
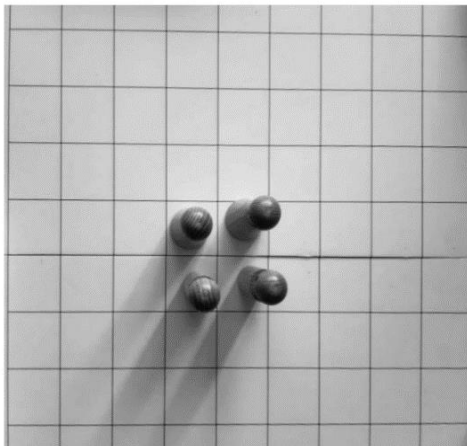
Poznámky:

Rodina 2

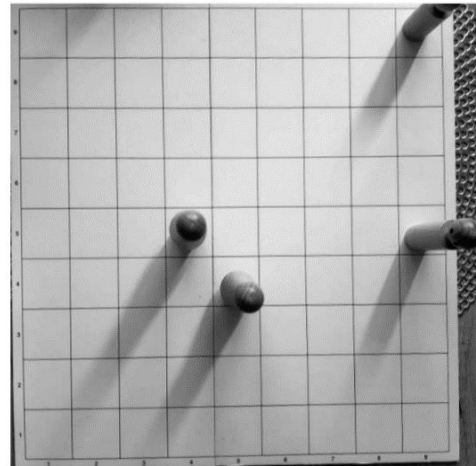
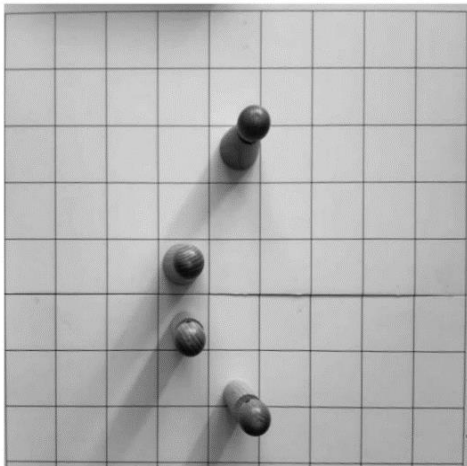
Matka

Dítě

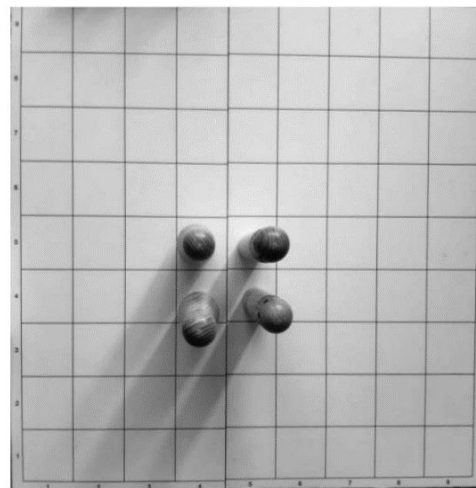
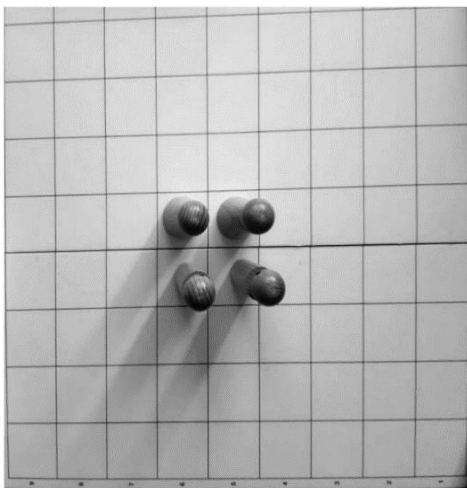
TS

KS

IS

ZÁZNAMOVÝ LIST

TEST RODINNÉHO SYSTÉMU – FAST

Instituce / experimentátor: R2

Rodina:

Klient / pacient – pozice v rodině:

Důvod konzultace:

Dnešní konzultace: Datum: Pořadí:

Typ sezení: Přítomni:

O	M	D1	D2	D3

Anamnestické údaje o osobách žijících v domácnosti klienta/pacienta (ČR/DM)

ČR	Datum naroz.	Škola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace
D2	2009 ^{sk. 10} ₁₀	5 tr. ZŠ (přijde do 6.)	• oční vady	
D1	18 let	brácha R1	• Asperger + 1otr. hluchota 10	
M	matka 47	teamleader v japou. firmě		
O	tata 47	vedoucí expedice skl. firma	• neslyšící	

Členové rodiny žijící mimo domácnost klienta / pacienta (ČR / NDM)

ČR	Datum naroz.	Škola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace

Psychologické problémy léčené v jiných institucích

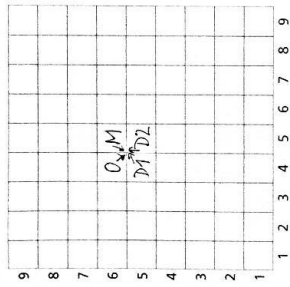
ČR	Kdy	Instituce	Diagnóza	Terapie

Interpretace výsledků testu

Znázornění rodiny

R2 - matka

Jméno: Datum administrace:

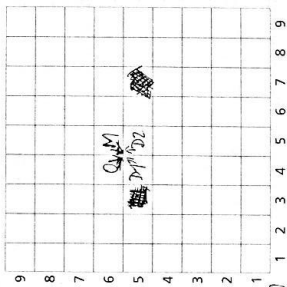

Typická reprezentace (TR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	x	x	x	x	
Věk	47	47	18	10	
Pohlaví			1/1	2	
R					
Výška					
Barva					

Stabilita: nízká vysoká
 Rozdílly: malé velké

Pch/SVRINT:

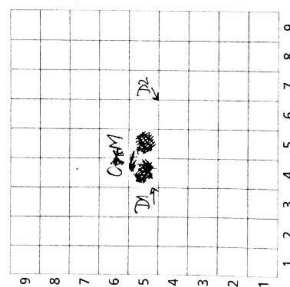

Ideální reprezentace (IR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	x	x	x	x	
Výška					
Barva					

Situace: běžná zvláštní
 Frekvence: často zřídka

Pch/SVRINT:

Konfliktní reprezentace (KR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	x	x	x	x	
Výška					
Barva					

Typ konfliktu: rodičovský rodič-dítě sourozenecký jiný
 Situace: běžná zvláštní
 Frekvence: často zřídka

Pch/SVRINT:

Poznámky:

Následný rozhovor ke znázornění typické situace (typická reprezentace TR)

1. Znázorňuje toto rozestavení figurek konkrétní situaci? Jestliže ano, jakou? *deklar. nízká výška vždy*
2. Jak dlouho jsou vztahy v rodině takové, jak jste je tady ukázal/a? (stabilita) *a začínělem vždy*
celkem od 7. do 10. p. co navzájem
3. Jak se tyto (zde znázorněné) vztahy liší od vztahů, které byly v rodině dřív? (rozdíly)
celkem / celkem. Někde. Zlep.
4. Proč se vztahy takto změnily? */*
5. Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směr, kam jsou obrácené?
matka je. Matka. Dítě. Někde. A. Prů. z. má. Dobrodruží
6. Proč jste vyměnila tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)? */*
7. Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představuji barvy), kterou (které) jste vybral/a? */*
8. Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy? */*

Poznámky:

Následný rozhovor ke znázornění konfliktní situace (konfliktní reprezentace KR)

u nás to nejsou konflikty ale spíš parta

1. Kdo je zapojený do tohoto konfliktu? (typ konfliktu) parta

2. Čeho se konflikt týká? (situace) Vše, je to ten tvůj, není to

3. Jak často se tento konflikt objevuje a jak dlouho potom trvá? (frekvence) he moc často u nás dlečko

4. Kdy se tato situace objevila poprvé a kdy to bylo naposledy? dávno, naposledy u nás ab. dlečko

5. Jak významný je tento konflikt pro vás a pro ostatní členy rodiny? popřed se něco vyřešit

6. Jaké role mají jednotliví členové rodiny v řešení tohoto konfliktu? děti ani ne, ab. děti, rozhodly se my (ale máme se děti obět)

7. Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směr, kam jsou obrácené? břeňe obět ke j.

8. Proč jste vyměnil/a tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)?

9. Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představuji barvy), kterou (které) jste vybral/a?

10. Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?

Poznámky:

Následný rozhovor ke znázornění ideální situace (ideální reprezentace IR)

1. Představuje toto rozestavení figurek nějakou situaci, která se už někdy vyskytla? Jestliže ano, jaká to byla situace? (situace) břeňe

(Pokud je odpověď NE, vynecháme otázky 2 a 3) dlečko, není

2. Jak často se tato situace objevila a jak dlouho potom trvala? (frekvence) popřed nikdy konflikt

3. Kdy se taková situace objevila poprvé a kdy to bylo naposledy? popřed s ním. obět, břeňe

4. Co by se muselo stát (změna v chování, nějaká událost vně rodiny atd.), aby typické vztahy odpovídaly těm, které považujete za ideální?

5. Jak důležité by to bylo pro vás a pro ostatní členy rodiny?

6. Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směr, kam jsou obrácené? břeňe, se. se. břeňe, břeňe. se. břeňe, břeňe

7. Proč jste vyměnil/a tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)?

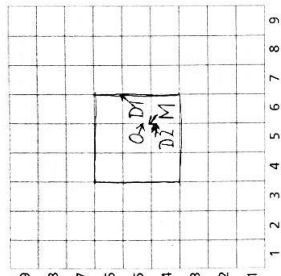
8. Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představuji barvy), kterou (které) jste vybral/a?

9. Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?

Poznámky:

Znázornění rodiny

Jméno: 22 - dítě Datum administrace:

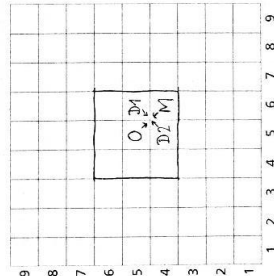

Typická reprezentace (TR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X	X	
Věk					
Pohlaví			M	Ž	
R			1	1	
Výška	2	3	1	1	
Barva	Že	Že	Or	F1	

Stabilita: nízká vysoká
 Rozdíly: malé velké

Přehřívání:

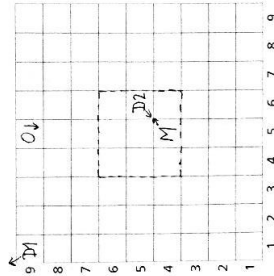

Ideální reprezentace (IR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X	X	
Výška	3	3	2	1	
Barva	Že	Že	Že	F1	

Situace: běžná zvláštní
 Frekvence: často zřídka

Přehřívání:

Konfliktní reprezentace (KR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X	X	
Výška	1	2	1	1	
Barva	Že	Že	Or	F1	

Typ konfliktu: rodičovský rodič-dítě sourozenecký jiný
 Situace: běžná zvláštní
 Frekvence: často zřídka

Přehřívání:

Poznámky:

Následný rozhovor ke znázornění typické situace (typická reprezentace TR)

- Znárodnuje toto rozestavení figurek konkrétní situaci? Jestliže ano, jakou? ne
- Jak dlouho jsou vztahy v rodině takové, jak jste je tady ukázal/a? (stabilita) neustále
- Jak se tyto (zde znázorněné) vztahy liší od vztahů, které byly v rodině dřív? (rozdíly) nechtěl
- Proč se vztahy takto změnily? ne
- Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směr, kam jsou obrácené? občasně je očí dětí, ale třeba je třeba se u nich dívat, ale více se nepomáhá, v hřístce je v hřístce, pomačkána, pomačkána
- Proč jste vyměnil/a tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)? ne
- Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představují barvy), kterou (které) jste vybral/a? žlutá = naivní, nevěsta, hodná, rada, červená = hravá, hravý, rádka, ale není mi tak blábo jako MTT
- Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy? ne

Poznámky:

Následný rozhovor ke znázornění konfliktní situace (konfliktní reprezentace KR)

- Kdo je zapojený do tohoto konfliktu? (typ konfliktu) já s hromou
- Čeho se konflikt týká? (situace) že nepřivítávají, nebo nechci hrát na klavír a hraje na počítač
- Jak často se tento konflikt objevuje a jak dlouho potom trvá? (frekvence) ne moc často, pat minut
- Kdy se tato situace objevila poprvé a kdy to bylo naposledy? před 5 lety, naposledy asi ne před měsícem
- Jak významný je tento konflikt pro vás a pro ostatní členy rodiny? ani ne
- Jaké role mají jednotliví členové rodiny v řešení tohoto konfliktu? brácha si hledí svého, máta se má nic dělat, matka, že je mladá, že má máma, sestra, já jsem smlouva a vyjednává
- Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směr, kam jsou obrácené? máta se má nic, matka, brácha si hledí svého a když vyjde z pokoje, máta se přoc klavír
- Proč jste vyměnila tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)? protože je to LL, FS
- Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představují barvy), kterou (které) jste vybrala?
- Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?

Poznámky:

Následný rozhovor ke znázornění ideální situace (ideální reprezentace IR)

- Představuje toto rozestavení figurek nějakou situaci, která se už někdy vyskytla? Jestliže ano, jaká to byla situace? (situace) v klavírě a u obě napřezutá obě
- (Pokud je odpověď NE, vymeňme otázky 2 a 3)
- Jak často se tato situace objevila a jak dlouho potom trvala? (frekvence) nikdy
- Kdy se taková situace objevila poprvé a kdy to bylo naposledy? naposledy hromou v klavírě
- Co by se muselo stát (změna v chování, nějaká událost vně rodiny atd.), aby typické vztahy odpovídaly těm, které považujete za ideální? má je teď klavír, matka, a chci aby přišla byla a má sestra a v klavír
- Jak důležité by to bylo pro vás a pro ostatní členy rodiny? ani jedno dítě
- Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směr, kam jsou obrácené? že vyhledám a máta, matka, máta, ale brácha je mladá máta, máta, máta, máta, ale o přeměně mám raději nechtít
- Proč jste vyměnila tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)? protože je to ale o klavír
- Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představují barvy), kterou (které) jste vybrala?
- Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy? bylo by fajna kdybychom si s bráchou byli bližší

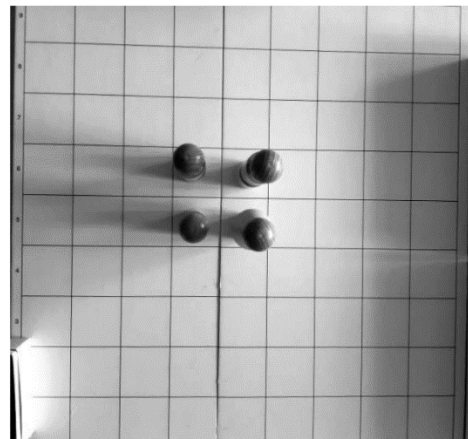
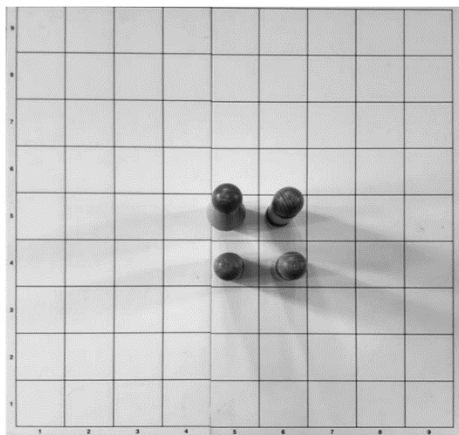
Poznámky:

Rodina 3

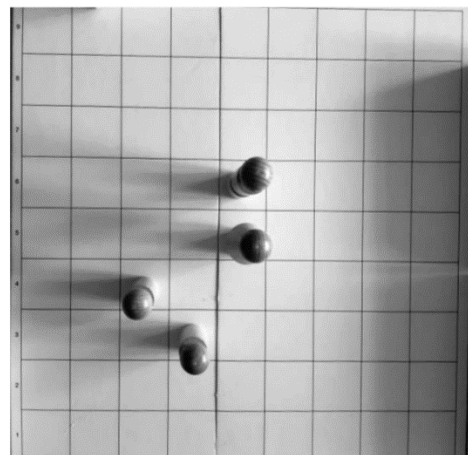
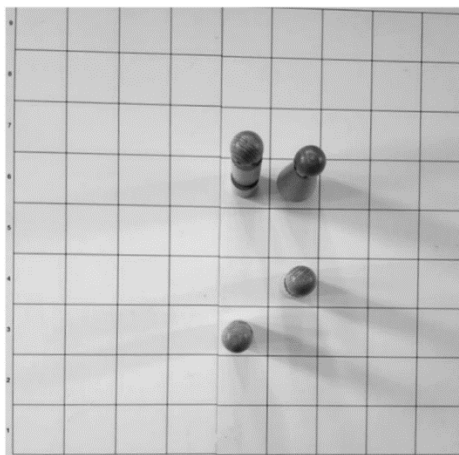
Matka

Dítě

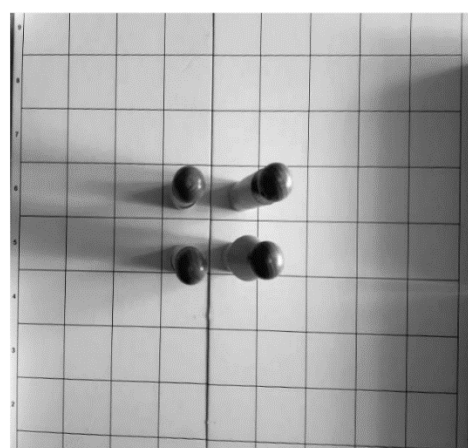
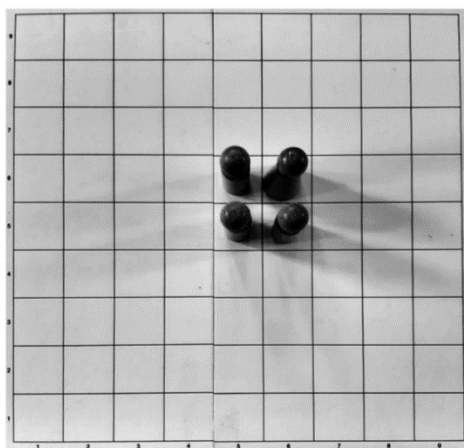
TS

KS

IS

ZÁZNAMOVÝ LIST

TEST RODINNÉHO SYSTÉMU – FAST

Instituce / experimentátor: R3

Rodina:

Klient / pacient – pozice v rodině:

Důvod konzultace:

Dnešní konzultace: Datum: Pořadí:

Typ sezení: Přítomni:

Individuální test	O	M	D1	D2	D3				
Skupinový test									

Anamnestické údaje o osobách žijících v domácnosti klienta/pacienta (ČR/DM)

ČR	Datum naroz.	Škola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace
D2	5	Meleka	—	
M	10	25. 4. tř. (jde do 5.)	—	
M	37	personalistka + mzst. účetní	—	
O	39	logistka	—	

Členové rodiny žijící mimo domácnost klienta / pacienta (ČR / NDM)

ČR	Datum naroz.	Škola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace

Psychologické problémy léčené v jiných institucích

ČR	Kdy	Instituce	Diagnóza	Terapie

Interpretace výsledků testu

Znázornění rodiny

Jméno: *D3 - matka*

Datum administrace:

9									
8									
7									
6									
5									
4									
3									
2									
1									

Typická reprezentace (TR):		O	M	D1	D2	D3
Figurky		X	X	X	X	
Věk		39	37	10	5	
Pohlaví		M	M	M		
R		1	2			
Výška						
Barva						

Stabilita: nízká vysoká
 Rozdílly: malé velké

Pch/SVRINT:

9									
8									
7									
6									
5									
4									
3									
2									
1									

Ideální reprezentace (IR):		O	M	D1	D2	D3
Figurky		X	X	X	X	
Výška						
Barva						

Situace: běžná zvláštní
 Frekvence: často zřídka

Pch/SVRINT:

9									
8									
7									
6									
5									
4									
3									
2									
1									

Konfliktní reprezentace (KR):		O	M	D1	D2	D3
Figurky		X	X	X	X	
Výška		2	1			
Barva						

Typ konfliktu: rodičovský rodič-dítě sourozenecký jiný
 Situace: běžná zvláštní
 Frekvence: často zřídka

Pch/SVRINT:

Poznámky:

Následný rozhovor ke znázornění typické situace (typická reprezentace TR)

1. Znárodnuje toto rozestavení figurek konkrétní situaci? Jestliže ano, jakou? *velik rodiny jako co tace*
2. Jak dlouho jsou vztahy v rodině takové, jak jste je tady ukázal/a? (stabilita) *velik rodina*
3. Jak se tyto (zde znázorněné) vztahy liší od vztahů, které byly v rodině dřív? (rozdíly) *rozdíly*
4. Proč se vztahy takto změnily? *rozdíly*
5. Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směr, kam jsou obrácené? *děti - děti - matka*
6. Proč jste vyměnil/a tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)? *rozdíly*
7. Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představují barvy), kterou (které) jste vybral/a? *rozdíly*
8. Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy? *rozdíly*

Poznámky:

Následný rozhovor ke znázornění konfliktní situace (konfliktní reprezentace KR)

1. Kdo je zapojený do tohoto konfliktu? (typ konfliktu) Rod. a dítě
2. Čeho se konflikt týká? (situace) škola
3. Jak často se tento konflikt objevuje a jak dlouho potom trvá? (frekvence)
v době konfliktu byl klid, v době školy intenzivní
4. Kdy se tato situace objevila poprvé a kdy to bylo naposledy?
1. krát před koncem
5. Jak významný je tento konflikt pro vás a pro ostatní členy rodiny?
velice výrazně, má pat. vliv - připadá si, jak by byla
s. v. na, ze. bych. neměla
6. Jaké role mají jednotliví členové rodiny v řešení tohoto konfliktu?
já, p. t. d. m. k. l. a. u. s. m. a. n. e. z. e. l. a. d. i. c. e. a. u. u. b. j. i. a,
k. e. d. i. c. e. d. a. v. a. l. k. e. p. a. r. t. a. a. d. j. e. c. h. t. i. v. a. n. e. k. y. p. o. s. t.
p. e. b. e. l. s. p. o. l. e. s. b. r. a. t. c. i. o. u. s. z. e. h. b. z. a. r. t. a. a. s. p. o. d. p. o. s. t.
7. Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směr, kam jsou obrácené?
realitě
8. Proč jste vyměnil/a tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)?
9. Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představují barvy), kterou (které) jste vybral/a?
10. Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?

Poznámky:

Následný rozhovor ke znázornění ideální situace (ideální reprezentace IR)

1. Představuje toto rozestavení figurek nějakou situaci, která se už někdy vyskytla? Jestliže ano, jaká to byla situace? (situace)
a. n. b. o. s. p. e. c. i. a. t. i. c. e. a. c. o. n. i. l. l. e. s. e. s. e. v. e. l. b. i. t. i.
(Pokud je odpověď NE, vynecháme otázky 2 a 3)
2. Jak často se tato situace objevila a jak dlouho potom trvala? (frekvence)
nikdy, nikdy, když jsem spala - b. e. s. e.
3. Kdy se taková situace objevila poprvé a kdy to bylo naposledy?
1. krát - nikdy
4. Co by se muselo stát (změna v chování, nějaká událost vně rodiny atd.), aby typické vztahy odpovídaly těm, které považujete za ideální?
o. t. e. k. a. z. a. c. e. l. a. t.
5. Jak důležité by to bylo pro vás a pro ostatní členy rodiny?
a. l. l. y. v. i. c. f. u. n. k. c. i. a. l. y. s. t. a. j. e. t. e. s. t. u. l. n. a.
6. Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směr, kam jsou obrácené?
k. l. i. b. u. m. m. t. s. e. b. e. t. o. k. u. c. k. e. t.
7. Proč jste vyměnil/a tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)?
8. Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představují barvy), kterou (které) jste vybral/a?
9. Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?

Poznámky:

Znázornění rodiny

Jméno: *RB - dítě*

Datum administrace:

9									
8									
7									
6									
5									
4									
3									
2									
1									

Typická reprezentace (TR):

Figurky	X	X	X	X	X
Věk	39	37	10	5	
Pohlaví	M	M	M	M	
Výška	—	—	—	—	—
Barva	Or	Or	—	—	—

Stabilita: nízká vysoká
Rozdílly: malé velké

Pch/SVRINT:

9									
8									
7									
6									
5									
4									
3									
2									
1									

Ideální reprezentace (IR):

Figurky	X	X	X	X	X
Výška	3	3	—	—	—
Barva	—	—	—	—	—

Situace: péžná zvláštní
Frekvence: často zřídka

Pch/SVRINT:

9									
8									
7									
6									
5									
4									
3									
2									
1									

Konfliktní reprezentace (KR):

Figurky	X	X	X	X	X
Výška	3	3	2	2	—
Barva	—	—	—	—	—

Typ konfliktu: rodičovský rodič-dítě sourozenecký jiný
Situace: péžná zvláštní
Frekvence: často zřídka

Pch/SVRINT:

Poznámky:

Následný rozhovor ke znázornění typické situace (typická reprezentace TR)

1. Znázornuje toto rozestavení figurek konkrétní situaci? Jestliže ano, jakou? *Mladá*
2. Jak dlouho jsou vztahy v rodině takové, jak jste je tady ukázal/a? (stabilita) *Mobilní - "porád"*
3. Jak se tyto (zde znázorněné) vztahy liší od vztahů, které byly v rodině dřív? (rozdíly) *nejsi M a T, ale ja u toho nebyl*
4. Proč se vztahy takto změnily?
5. Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směr, kam jsou obrácené? *dělnice veči spolu*
6. Proč jste vyměnil/a tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)? *celkové je OR -> najdi se rádi*
7. Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představuji barvy), kterou (které) jste vybral/a? *Or -> optim*
8. Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy? *nevliví se dobře*

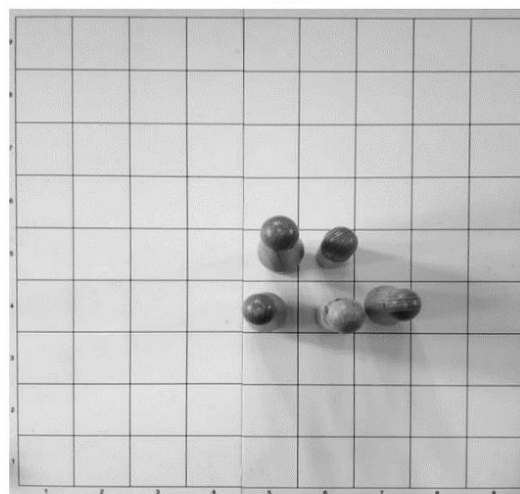
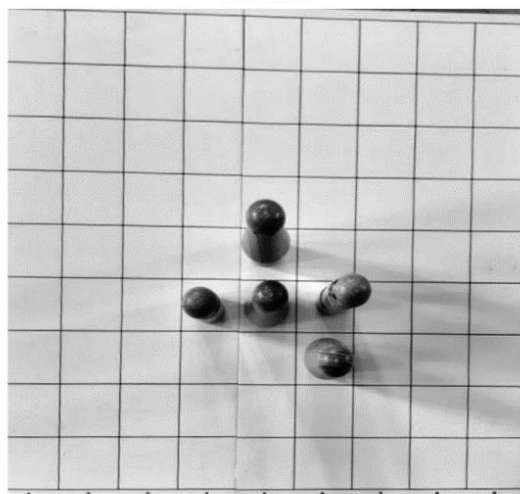
Poznámky:

Rodina 4

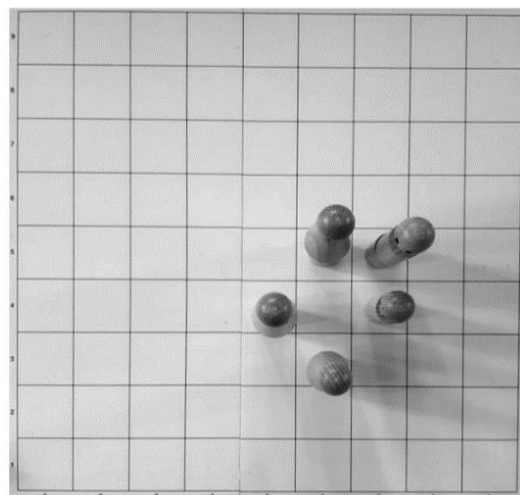
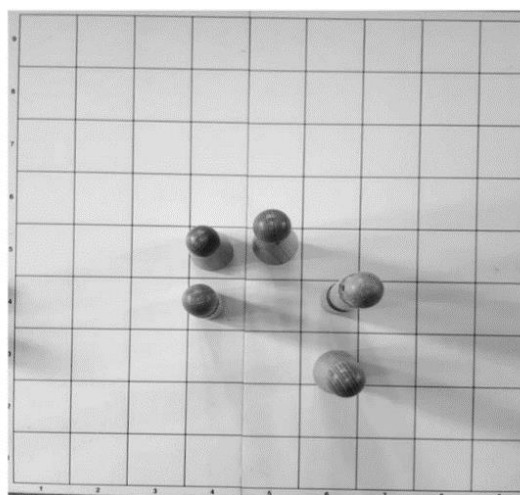
Matka

Dítě

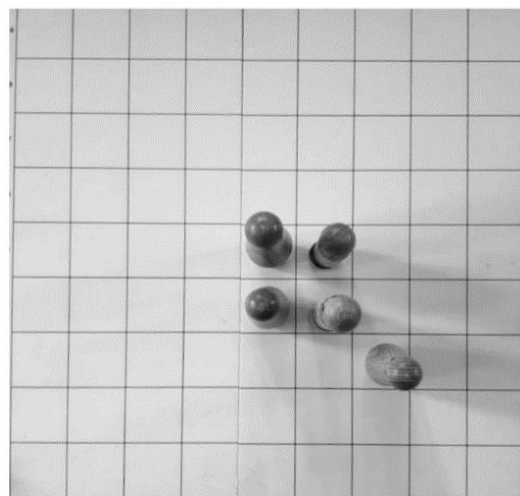
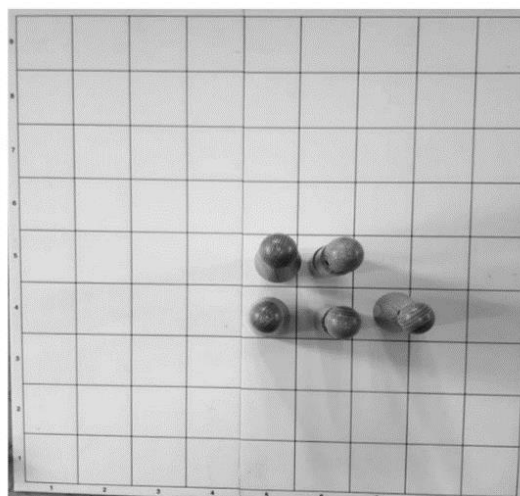
TS

KS

IS

ZÁZNAMOVÝ LIST

TEST RODINNÉHO SYSTÉMU – FAST

Instituce / experimentátor: R4.....

Rodina:

Klient / pacient – pozice v rodině:

Důvod konzultace:

Dnešní konzultace: Datum: Pořadí:

Typ sezení: Přítomni:

O	M	D1	D2	D3

Anamnestické údaje o osobách žijících v domácnosti klienta/pacienta (ČR/DM)

ČR	Datum naroz.	Škola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace
D2	10	4. tř. ZŠ	—	
D1	12. srpna 13	1. roč. 81. gym.	oční vada	
M	38	učitelka SS	— " —	
O	40	podnikatel	—	
B	46	diplodoktor	artróza, v pokročil. stadiu	
↳ z otcevy strany				

Členové rodiny žijící mimo domácnost klienta / pacienta (ČR / NDM)

ČR	Datum naroz.	Škola / zaměstnání	Zdrav. problémy	Další informace

Psychologické problémy léčené v jiných institucích

ČR	Kdy	Instituce	Diagnóza	Terapie

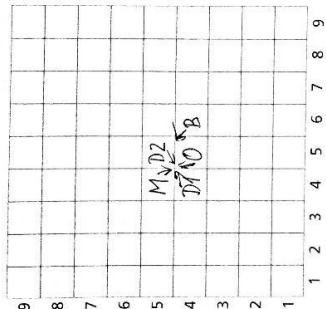
Interpretace výsledků testu

Znázornění rodiny

Následný rozhovor ke znázornění typické situace (typická reprezentace TR)

Jméno: *R4 - dík*

Datum administrace:

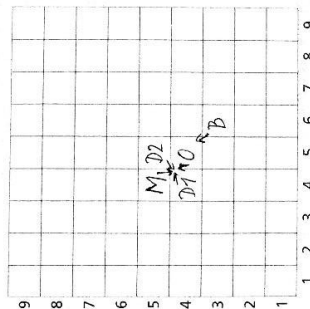

Typická reprezentace (TR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X	X	B
Věk	40	38	12	10	76
Pohlaví			M	M	
R			1	1	1
Výška	3	3	1	1	1
Barva					

Stabilita: nízká vysoká
Rozdílly: malé velké

Pch/SVRINT:

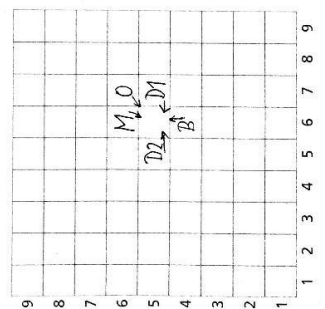

Ideální reprezentace (IR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X	X	B
Výška	3	3	1	1	1
Barva					

Situace: běžná zvláštní
Frekvence: často zřídka

Pch/SVRINT:

Konfliktní reprezentace (KR):

	O	M	D1	D2	D3
Figurky	X	X	X	X	B
Výška	3	3	3	1	1
Barva					

Typ konfliktu: rodičovský rodič-dítě sourozenecký jiný
Situace: běžná zvláštní
Frekvence: často zřídka

Pch/SVRINT:

Poznámky:

1. Znázorňuje toto rozestavení figurek konkrétní situaci? Jestliže ano, jakou?

Tebe věšerá jako společný dítě

2. Jak dlouho jsou vztahy v rodině takové, jak jste je tady ukázal/a? (stabilita)

oni vztahy jsou s váma prázdnin v bytě B

3. Jak se tyto (zde znázorněné) vztahy liší od vztahů, které byly v rodině dřív? (rozdíly)

B bydlí jinde a videli jsme se o víkend

4. Proč se vztahy takto změnily? B. je ~~humánní~~

5. Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směr, kam jsou obrácené?

že D1, D2, D3 a D4 jsou pověšené a B je se oběma D1, D2

6. Proč jste vyměnil/a tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)?

7. Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představují barvy), kterou (které) jste vybral/a?

8. Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?

Poznámky:

** obě figurky M obličejem pryč, pal saxe epaš*

Následný rozhovor ke znázornění konfliktní situace (konfliktní reprezentace KR)

- Kdo je zapojený do tohoto konfliktu? (typ konfliktu) *já a segra*
- Čeho se konflikt týká? (situace) *když mě segra nosilyje, porouká se mi tubo mi, chodi, ao polské když ji tam zrovna nosel, tak se hadíme a je na ni lobas vrbim a oca ka me*
- Jak často se tento konflikt objevuje a jak dlouho potom trvá? (frekvence) *nikdo kazdy alie, nikdy jam na ni namovej dloiko*
- Kdy se tato situace objevila poprvé a kdy to bylo naposledy? *když jsme byli mali*
- Jak významný je tento konflikt pro vás a pro ostatní členy rodiny? *segra mi obeta filia, se jsem bibec*
- Jaké role mají jednotliví členové rodiny v řešení tohoto konfliktu? *M. se nas ovač, uobohť a chaj, obychim se, omulili, B. taly a o se obca, robyti a filia, hiebačt, ovace, a my se pat muarim, uobohť*
- Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směrem, kam jsou obrácené? *niko dit ao pokop a tridit se se uobohť, uobohť M. nas chce uobohť B. taly, tata taly*
- Proč jste vyměnil/a tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)?
- Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představují barvy), kterou (které) jste vybral/a?
- Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?

Poznámky:

Následný rozhovor ke znázornění ideální situace (ideální reprezentace IR)

- Představuje toto rozestavení figurek nějakou situaci, která se už někdy vyskytla? Jestliže ano, jaká to byla situace? (situace) *když Aubičec byla zatavla a vydlila sama*
(Pokud je odpověď NE, vynecháme otázky 2 a 3)
- Jak často se tato situace objevila a jak dlouho potom trvala? (frekvence) *av častp nem*
- Kdy se taková situace objevila poprvé a kdy to bylo naposledy? *nem*
- Co by se muselo stát (změna v chování, nějaká událost vně rodiny atd.), aby typické vztahy odpovídaly těm, které považujete za ideální? *sej se, dicitka, uobohťka a pepy, jam, na se se se se grcu, et*
- Jak důležité by to bylo pro vás a pro ostatní členy rodiny? *hoctiv*
- Co znamená oční kontakt mezi figurkami nebo směr, kam jsou obrácené? *se se utocim, uobohťka*
- Proč jste vyměnil/a tuto figurku (tyto figurky) za barevnou (barevné)?
- Jaké osobní vlastnosti představuje barva (představují barvy), kterou (které) jste vybral/a?
- Do jaké míry ovlivňují tyto vlastnosti rodinné vztahy?

Poznámky:

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autorky: Bc. Martina Nikolla

Studijní program: Psychologie

Název práce: Vztahy v rodině po rozvodu rodičů z pohledu dítěte a matky: Popis a porovnání s nerozvedenými rodinami testem rodinného systému

Vedoucí práce: doc. PhDr. Karel Balcar, CSc.

Rok dokončení práce: 2020

Počty znaků hlavního textu práce (včetně literatury, bez příloh)

Přímé citace: 1085

Ostatní text: 142 869

Celkový počet znaků: 148 604

Názvy souborů umístěných na doprovodném CD

Text práce ve formátu PDF: DP_Nikolla_Rozvedene_rodiny

Text práce ve formátu DOC nebo DOCX: DP_Nikolla_Rozvedene_rodiny

Další soubor

**Posudek vedoucího diplomní práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: **Bc. Martina Nikolla**

Obor studia: **Psychologie**

Název práce: **Vztahy v rodině po rozvodu rodičů z pohledu dítěte a matky: Popis a porovnání s nerozvedenými rodinami testem rodinného systému**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Karel Balcar, CSc.**

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): **95**

Počet stránek příloh: **44**

Počet titulů v seznamu literatury: **48**

Výběr tématu

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Závažnost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	1			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		2		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	1			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	1			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

0				
---	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	1			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

	1			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	1			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	1			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		2		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

		2		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

1. Překvapila Vás nějaká zjištění svou neočekávaností – jak byste jejich výskyt okomentovala?
2. V čem spatřujete největší přínosnost užitého Testu rodinného systému k diagnostice rodinných vztahů a v čem jeho omezení?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Předložená diplomní studie je, pokud vím, první svým užitím subjektivně-projektivního Testu rodinného systému na naší škole. Podle mého soudu je to tedy i metodicky záslužná a zdařilá práce. Autorka pracovně náročným postupem manipulačního testu a strukturovaného rozhovoru prozkoumala vnímání vztahů v rodině matkou a dítětem z hlediska těsnosti a dominance ve skupině 4 úplných a 4 rozvedených rodin v různých vnitřních situacích či stavech a poté výsledky v jednotlivých rodinách i nápadnější odlišnosti mezi skupinami rodin bez rozvodu a po rozvodu zkusmo porovnála.

Autorka ve své kvalitativně vyznívajících, avšak podle užití metody i kvantifikující studii postupovala systematicky, průběžně konzultovala svůj výzkumný postup i jeho textové zpracování. Rozsáhlá část příloh obsahuje fotografický i písemný záznam veškerých (dostatečně anonymizovaných) získaných údajů, takže správnost jejich zpracování lze plně zkontrolovat. Výsledky autorka hodnotí s patřičnou opatrností, přiměřeně hodnotí jejich relativní závažnost a s vědomím jejich přínosu i jejich omezení je v diskusi zkusmo interpretuje a porovnává.

Práci hodnotím po obsahové i formální stránce jako velmi zdařilou. Drobné nedostatky vidím jen v písarské nejednotnosti citací v seznamu literatury (užití velkých písmen v názvech anglicky psaných citací, užití či neužití kurzívy v nich). I když pro velmi omezenou zobecnitelnost jinak věrohodných výsledků je též zčásti omezená hodnota jejich případného zveřejnění či praktického využití, může být tato diplomní práce pro důkladné a metodicky správné zpracování tématu ohodnocena jako zcela splňující pro ni zvolený cíl.

Doporučení k obhajobě: **doporučuji** ~~nedoporučuji~~

Navrhovaná klasifikace: **v ý b o r n ě**

Datum, podpis: 6. září 2020

**Posudek oponenta diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Bc. Martina Nikolla

Obor studia: Psychologie

Název práce: Vztahy v rodině po rozvodu rodičů z pohledu dítěte a matky: Popis a porovnání s nerozvedenými rodinami testem rodinného systému

Oponent práce: Mgr. Lucie Vacková, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 95

Počet stránek příloh: 44

Počet titulů v seznamu literatury: 47

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

x				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – nepospěl/a

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	x			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	x			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

- 1) Která z definic rodiny je Vám blízká a z jakého důvodu?
- 2) Vysvětlete syndrom zavrženého rodiče.
- 3) Jak by mohl vypadat navazující výzkum, ve kterém by se angažovali i otcové/muži?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Cílem autorky diplomové práce (dále jen DP) bylo zmapovat kvalitu vztahů v rodinách po rozvodu. V teoretické části jsou nejprve představeny klíčové pojmy, dále se autorka zabývá vývojovými fázemi rodiny a jejím významem pro společnost i život jednotlivce. Dále uvádí systemický terapeutický koncept zaměřený na pomoc a léčbu rodinám v psychologické, biologické, sociální a spirituální nouzi. V dalším kroku se věnuje rodinné patologii, problematice rozvodu a jeho možným zejména negativním důsledkům působícím na dítě i rodinu. Poté se zabývá psychodiagnostikou rodiny a na závěr podrobněji popisuje Test rodinného systému FAST. V praktické části DP pak předkládá kvalitativně-kvantitativní výzkumnou studii, v níž se pokusila Testem rodinného systému FAST zachytit a porovnat vztahy mezi členy rozvedených a nerozvedených rodin. Výzkumu se zúčastnily matky s dětmi.

Zvolené téma odpovídá studovanému oboru. Text je psán kultivovanou jazykovou formou. Překlepy se objevují pouze výjimečně. Autorka prokázala schopnost propojit teorii s praxí, dodržela citační normu dle APA. Výzkumný postup kriticky nahlédla v rámci diskuse. Celkově považuji předložený text za inspirativní.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 14/9 2020 Mgr. Lucie Vacková, Ph.D.

